

România literară

DESTIN. COȘMARUL UNUI DIZIDENT

(Paginile 12-13)

Răspuns despre speranță

DRAGĂ Andrei Șerban, este imposibil, și, de altfel, inutil, să încerc să-ți descriu surpriza și mai ales bucuria mea atunci când, căutându-l la telefon pe dl. Lucu Andreescu, cel mai adolescent dintre prietenii noștri octogenari, ți-am auzit vocea. Faptul că erai aici — chiar și numai pentru câteva zile —, faptul că vei fi aici — chiar și numai câteva luni pe an — mă bucura, și mă bucură într-un fel care depășește simpatia și solidaritatea de generație ce ne-a legat în urmă cu douăzeci de ani. Este o bucurie care izvorăște din speranță.

Despre speranță aș vrea să-ți vorbesc, răspunzând scrisorii tale atât de profund deschise, atât de neașteptat metafizice, despre cea de a doua și cea mai greu de dobândit dintre virtuțile cardinale. Și trebuie să încep prin a-ți mărturisii că întotdeauna mi s-a părut mai ușor să cred și să iubesc decât să sper, pentru că iubirea de oameni și credința în idei (Dumnezeu fiind una, cea mai înaltă, dintre ele) nu cereau un răspuns, nu depindeau decât de mine, nu-mi pretindeau decât mie efortul încăpăținat al comentării, în timp ce speranța presupunea așteptarea u-

nui semn din afară, imaginarea unei confirmări pe care nu aveam puterea s-o visez. Pentru că nu aveam puterea să visez nimic din ceea ce imi depășea singurătatea și izolarea. Nu am avut puterea să visez nici revoluția. Atunci când ea s-a întâmplat, în mijlocul acelei miraculoase solidarizări și fericiri care ne cuprinsese pe toți într-un nimb de irealitate, singura dovadă că nu trăiesc un vis era faptul că n-aș fi fost niciodată în stare să visez ceva atât de extraordinar.

Mi-a fost dat să trăiesc săptămîna dintre 16 și 22 decembrie, acea săptămîna luminată — cum o numește Sorin Dumitrescu — formată nu din zile și nopți, ci din speranțe și disperări, din speranțe — o dată trecută cumpăna solstiului — mai lungi decât disperările. Păcătuisem prin deznădejde, mai mult chiar, imi hrănisem cu ea cărțile și destinul, și iată, în loc să fiu pedepsită pentru scepticismul meu, am primit cel mai mare dar pe care îl poate primi pe pămînt o ființă umană: acela de a se descoperi în mijlocul unei imense mulțimi de ființe pe care să le simți deodată asemănătoare și solidare cu ea. Dacă ultima mea frază îți va apărea

exagerată și cuprinsă de exaltare, aș vrea să te rog să-ți amintești că nici concluzia lui Faust nu este mult diferită. Nu știu însă dacă o asemenea experiență aproape mistică, de renunțare la instinctul de conservare și de înfrățire peste primejdii și diferențe, poate fi înțeleasă — oricîtă imaginație și sensibilitate ai avea — altfel decât în mod direct, prin participare. N-o să mă crezi poate, dar atunci în piață, în mijlocul acelei mulțimi, acelei speranțe și acelei fericiri, printre primele mele gânduri a fost unul de compasiune pentru voi, cei care nu puteați fi acolo pentru că eraiți — alungați fiecare de propria lui singurătate și deznădejde — departe. Mi-a părut rău pentru voi, cu acel paradoxal sentiment pe care-l încercam de fiecare dată cînd — despărțindu-mă, pentru a mă întoarce acasă, de vreun român din exil — mi se părea că-l părăsesc și-mi părea rău pentru el, mie, celei ce reveneam în țară, întuneric și frig. Și asta pentru că am simțit întotdeauna că nu este nimic mai greu de purtat decât ceea ce tu numești „prezența prin absență”. V-am urmărit în toți acești lungi ani pe voi cei plecați — indiferent de cît de

învingători eraiți și în afara mindrii pe care o simțeam de fiecare dată auzindu-vă numele — cu o sfișietoare și absurdă compasiune, pe care abia acum, cînd cunosc legătura dintre solidaritate și speranță, dintre singurătate și deznădejde, mi-o explic. Tocmai pentru că trăiam în mijlocul unor suferințe colective, singurătatea mea era în mod fatal mai mică decât a voastră, deci disperarea voastră trebuia să fie mai mare decât a mea. Nu cred că în toți acești ani a fost mai greu de îndurat curajul de a fi demn în țară, decât curajul de a fi român, în străinătate. Viețile voastre — indiferent dacă erau formate din succese sau din ratări — mi le-am imaginat întotdeauna asemenea unor ramuri care, cu cit voiau să se apropie de lumină, cu atît trebuiau să se depărteze de pămînt, și care continuau totuși să crească dramatic fără a se putea hotărî să renunțe nici la sevă, nici la înalt.

De aceea, în atmosfera electrizantă a acestor zile, pe care le credeam nu

Ana Blandiana

(Continuare în pagina 19)

Steaua polară

IN ce privește relația cu maestrul Sergiu Celibidache, o primă nuanță foarte semnificativă a apărut în convorbirea telefonică pe care am avut-o la Paris, el fiind în apartamentul său de acolo; după ce i-am comunicat gândurile și rugămintea filarmoniștilor ca el să fie și pe afișele noastre, și în programele noastre, cum a fost totdeauna pentru noi în sufletele noastre, și anume, directorul nostru de onoare, deci după toate acestea, spuse de mine, el a avut o schimbare de ton, s-a îndulcit și mi-a zis: scrieți-mi, voi fi cel puțin odată pe an alături de voi.

A doua nuanță, care, pentru mine, se leagă de prima: în seara de 16 februarie, vineri, în pauza concertului de la Ateneu, maestrul stătea pe gânduri în cabină și-și vorbea de unul singur: «Auzi! Auzi dumneata, să-mi spună ei mie că orchestra e ocupată în „Cîntarea României”!... Ticăloși!... Cînd eu știam foarte bine că nu mai aveam acces la București pentru că fill lor erau lipsiți de talent». Reflecția sa era vizavi de împlinirea din 1980. Îl durea și acum, după zece ani; dăduse concerte cu Filarmonica din München în toată lumea, cu un uriaș succes — cu care nu se poate lăuda nici o altă formație din lume la ora de față — succes constant în Statele Unite, Uniunea Sovietică, Japonia și în atîtea alte țări — și-l durea că aici, acasă, doi mici feudali îi baraseră drumul.

Eu știam, de foarte multă vreme, — din diverse comentarii, zvonuri, surse de informație caracteristice nouă, iar mai tîrziu dintr-o din ce în ce mai asiduă formă de curiozitate (pentru că Celibidache a devenit pentru mine, în ultimii 25 de ani — și mai bine —, alături de Benedetti Michelangeli, un model muzical și uman capital) — am știut și am înțeles că acest om a dorit totdeauna să facă o orchestră românească de talie mondială. A dorit și n-a reușit s-o înfăptuiască, el știind și afirmînd mereu că există talentele necesare unei asemenea întreprinderi. Și cine o putea ști mai bine ca dînsul? Neizbutind s-o realizeze în România a făcut-o aiurea. Dacă acum, presupunînd, prin absurd, că omul acesta s-ar întoarce și ar lucra aici — oare ce ar spune acela care, ori de cîte ori revine acasă unul din oamenii prețioși ai culturii române, sar ca arși și întrebă de ce n-a stat lingă noi să mîncească rația?

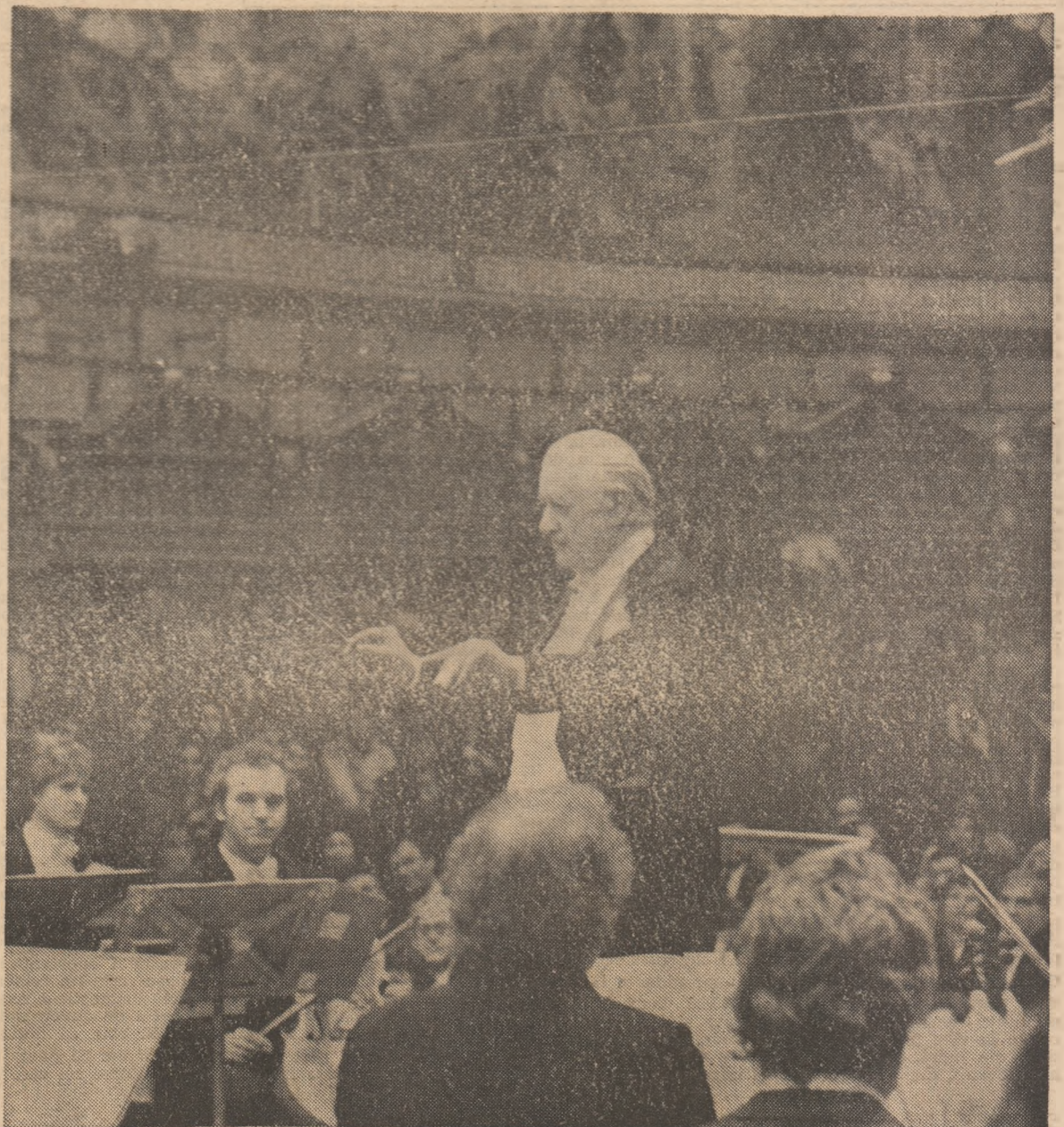
Dar ce ne interesează, pe noi, azi? Cu ce s-a hrănit stomacul, sau cu ce s-a hrănit capul?

Mă interesează o axiomă a lui Celibidache: la o singură conștiință nu există decît un singur adevăr. Așa vorbește și muzica pe care o face.

Am fost o țară care n-a știut să-și suporte, să-și asimileze și să-și fructifice genurile. Una din nuanțele reformatoare mi se pare, în momentul de față, capacitatea pe care o avem, sau o putem avea, de a ne orienta după adevărul nord — în oameni, în idei, în cultură și în politică.

Pentru noi, muzicienii, Celibidache este steaua polară.

Dan Grigore

■ **ELENA SIMACHE, Glurgiu.** Revista „România literară” nu are menirea să se ocupe de începători. Iar în cadrul acestei rubrici de corespondență ne propunem să discutăm probleme de literatură în general și nu să facem pedagogie literară (deși nu desconsiderăm această îndelungă). Există alte reviste care prin profil își asumă răspunderea descoperirii de noi talente. Totuși este de prevăzută că și pe adresa noastră vor sosi plicuri de la autori aflați la început de drum. Le vom lua în considerare doar în mod excepțional, atunci cind vor constitui dovada unei înzestrări cu totul ieșite din comun. Din nefericire, nu este cazul dv. Poemele pe care ni le-ați trimis nu depășesc nivelul unor texte de romanță: „Cind nori de ceață începeau s-aștearnă / Marama reci pe suflute de dor — / Îți amintea? Era o zi de toamnă! / Ne-am întâlnit pe drum întimplător.”

■ **I. A. NISTOR, București.** „Vă trimit câteva poezii de suflet despre revoluția noastră. Chiar dacă au scăderi, vă rog foarte mult să le publicați. Am scris așa cum am simțit.”

Ați înțeles greșit, nu s-a abrogat folosirea criteriului estetic în evaluarea unui text literar. S-a abrogat abrogarea folosirii acestui criteriu.

■ **ALEXANDRU STĂNCULESCU, Bîrda, Mehedinți.** Este regretabil și scandalos faptul că de-a lungul anilor ați fost și canat ca autor pentru calitatea dv. de preot. Tuturor ne place să credem că niciodată nu se vor mai practica asemenea discriminări. Pe de altă parte, nici nu trebuie să trăiți cu iluzia că de acum înainte vi se vor publica automat cărțile, numai pentru că ați fost persecutat. Marea libertate pe care ne-am cîștigat-o ca scriitori constă tocmai în faptul că textele ne vor fi acceptate sau respinse exclusiv în funcție de valoarea lor estetică.

Cit privește modificările grosolane pe care vi le-a impus cenzura în povestirea Zidina din volumul colectiv de debut Relieful (Editura Scrierilor Române, 1989), cred că singura soluție ar fi republicarea ei, în forma originală. De altfel, după cum probabil vă imaginați, sute de alți autori se află în aceeași situație. Eu unul am primit în ultimele două decenii, de la numeroși scriitori contemporani, cărți cu adnotări făcute de ei înșiși pe marea pagină

nilor în scopul restaurării unor texte mutilate de cenzură. În unele cazuri, volumele erau însoțite chiar de dactilogramă, cuprinzând pasajele eliminate în mod abuziv. Intervenții brutale s-au făcut de către reprezentanții forurilor (anti)culturale și în edițiile din operele unor clasici, care, prin forța împrejurărilor, nu și-au putut prevedea volumele cu asemenea anexe artistice. Practic, aproape tot ce s-a publicat în anii socialismului stă sub semnul unei grave incertitudini privind autenticitatea textelor. Vor fi necesari mulți ani de muncă răbdătoare și competență pentru a reconstitui adevărata imagine a literaturii române.

■ **ȘTEFAN DINCEANU, Bacău.** S-ar putea ca numele dv. să ajungă să însemne ceva în literatura română. Reproduc s-a edificarea cititorilor un fragment dintr-un poem de o strană originalitate dedicat lui Arthur Rimbaud și vă sfătuiesc să vă adresați unei edituri: „Maestre, a zis Dumnezeu /.../ Ti-am adus / acest linx. / E blind, e copilandru și jucăuș. // La fereastră, / sub masa de scris / fă-i un culcuș! // Cu degetul gros / poetul deschide gura jivinei / și între colți așază călimara. / Apoi scrie fără teamă / ziua și seara, / iarna și vara.”

■ **ALEX. MOLDOVEANU, București.** Octavian Paler vă mulțumește pentru aprecierile pe care le faceți la adresa articolelor sale de atitudine din „România liberă” și „România literară”. Aveți dreptate, menținerea unei opoziții active constituie o garanție pentru corectarea oricărei greșeli pe care ar face-o partidul aflat la putere. În fond, este vorba de acel necesar feed-back, care asigură autoreglarea unui sistem. Mecanismul funcționează — atunci cind funcționează — și în literatură, rolul de opoziție jucindu-l conștiința critică. Este vorba de conștiința critică a fiecărui scriitor, dar și de conștiința critică a literaturii în ansamblul ei, exercitată prin instituția criticii literare. Nu întimplător, scriitorii aserviți partidului în perioada dictaturii — îndeosebi cei grupați în jurul revistelor „Săptămîna” și „Luceafărul” — au dus împotriva criticii campanii furibunde.

■ **CHRISTIAN D. DRĂNICEANU, Brașov.** „Subsemnatul Drăniceanu D. Cristea (Christian, pe numele literar), magistrat pensionar, domiciliat în Brașov, strada Neptun nr. 10, sc. B ap. 7, cu respect și considerație mă adresez dv. și vă rog

să-mi răspundeți unde și în ce condiții pot să dobîndesc cu calitatea de scriitor.”

Calitatea de scriitor o puteți obține în Brașov, strada Neptun nr. 10, sc. B ap. 7. Cit privește condițiile, trebuie îndeplinită una singură: să scrieți bine.

■ **MARIUS COSTACHE, Iași.** Nu putem lua ca model televiziunea, așa cum ne recomandați dv. Dacă ar publica în mod „democratic” toate textele care îi parvin, revista noastră ar abdica de la profesionalism și n-ar mai fi ea însăși. Ce satisfacție ați avea să vă vedeți numele tipărit într-o „România literară” care n-ar mai fi „România literară”?

De altfel, după opinia mea, nici televiziunea nu procedează cum ar trebui, punindu-se la dispoziția oricui dorește. Rezultatele sînt cele pe care le cunoaștem. Poeti fără talent, dar animați de „intenții nobile” recită în fața camerelor de luat vederi versuri puerile. Sculptori de ocazie prezintă machetele unor monumente-kitsch închinete revoluției. Femei zdravene și inimoase, convertite peste noapte la artă, aduc în studiouri piști cu basorelieful din cele care se mai confecționează numai din ipsos. Semidocți virșnici, pe care revoluția i-a făcut să peroreze în pat noaptea, alături de emfitezele lor, își continuă pe micul ecran monologurile interminabile. Cu aceeași lărghețe se difuzează cele mai insignifiante anunțuri, astfel încît milioane de telespectatori trebuie să afle că membrii unei asociații de lustragii amatori urmează să se întâlnească într-un anumit loc la o anumită oră sau că într-un magazin de nasturi s-a găsit o poșetă cu cinci lei în ea.

Există o explicație psihologică a acestei stări de lucruri. Acuzaiți în repetate rânduri că încă nu asigură o deplină libertate de exprimare, lucrătorii televiziunii, unii dintre ei, profesioniști de certă valoare — își esomează în mod voluntar prezența și acceptă în mod pasiv orice inițiativă. Este o falsă soluție, care nu rezolvă nimic. Pe această cale nu se poate ajunge decît la o dictatură a amatorismului.

Televiziunea ar deveni cu adevărat liberă în momentul în care — păstrîndu-și o poziție independentă din punct de vedere politic — ar introduce severe criterii profesionale în elaborarea programului. Activitatea acestei importante instituții nu poate fi ghidată de o echitate de genul celei care funcționează cînd se împart ajutoarele pentru sinistrați. Cu alte cuvinte, ea n-ar trebui să-și îngăduie să... dăruiască minute prețioase de emisie celor care au doar meritul de a fi așteptat la rînd sau de a fi vociferat mai tare ca alții.

Programînd exclusiv emisiuni valoroase (realizate, deci, cu spirit de observație, cu promptitudine, cu inventivitate, cu inteligență, cu spirit critic etc.), televiziunea ar surprinde în mod implicit esențialul momentului pe care îl trăim. Ar deveni cu adevărat liberă.

Indescifrabil

■ **Mihail Sadoveanu — VENEA O MOARA PE SIRET. CAZUL EUGENIȘTEI COSTEA.** Volum în corecția „Romanul de dragoste”. (Editura Eminescu, 460 p., 19 lei).

■ **Camil Petrescu — ULTIMA NOAPTE DE DRAGOSTE, ÎNTIA NOAPTE DE RAZBOI.** Ediție îngrijită de Al. Rosetti și Liviu Călin; seria „Patrimoniul”; repere istorico-literare de Liviu Călin. (Editura Minerva, 368 p., 23,50 lei).

■ **Lucian Blaga — CORESPONDENȚA.** Ediție îngrijită, note și comentarii de Mircea Cenușă în seria „Testimonii”; literale A-F. (Editura Dacia, 308 p., 14 lei).

■ **Hortensia Papadat-Bengescu — CONCERT DIN MUZICA DE BACH.** Prefață, tabel cronologic, aprecieri critice și bibliografie de Maria Barbu. (Editura Albatros, 204 p., 11 lei).

■ **G. Călinescu — ION CREANGĂ (VIAȚĂ ȘI OPERA).** Ediție în seria „Arcade”; postfață și bibliografie de Mircea Braga. (Editura Minerva, 320 p., 14 lei).

■ **Valeriu Braniște — CORESPONDENȚA, III (1902—1910)** Ediție îngrijită de Gheorghe Iancu și Valeria Căliman. (Editura Minerva, 312 p., 20,50 lei).

■ **Barbu Slatineanu — SUB SEMNUL PALOȘULUI.** Roman; cuvînt înainte de Șerban Cioculescu; ediție îngrijită de Constantin Mohanu. Editura Minerva, 242 p., 11 lei).

■ **Marin Preda — RISIPITORII.** Romanul este reeditat cu un tabel cronologic și crestomatie critică de Ioan Vultur. (Editura Facla, 440 p., 23 lei).

■ **Romul Munteanu — FARSA TRAGICĂ.** Colecția „Studii”. Ediția a II-a revăzută și adăugită. (Editura Univers, 296 p., 14,50 lei).

■ **Doina Uricariu — ECORȘURI.** Structuri și valori ale poeziei moderne în seria „Critică-Esuri”. (Editura Cartea Românească, 304 p., 29 lei).

■ **Vasile Igna — ORBITE.** Versuri. (Editura Cartea Românească, 83 p., 9,25 lei).

■ **Ioan Holban — LITERATURA SUBIECTIVĂ. I.** Volumul apărut în seria „Momente și sinteze” analizează Jurnalul înjîm și Autobiografia literară. (Editura Minerva, 326 p., 14,50 lei).

■ **Nicolae Neagu — INIMA.** Roman. (Editura Eminescu, 220 p., 10,50 lei).

■ **Andrei Oisteanu — MOTIVE ȘI SEMNIFICAȚII MITO-SIMBOLICE ÎN CULTURA TRADIȚIONALĂ ROMÂNESCĂ** (Editura Minerva, seria „Universitas”, 356 p., 18,50 lei).

LECTOR

DIN PARTEA COMISIEI DESEMNAȚE DE CONSILII UNII SCRITORILOR PENTRU PREGĂTIREA LUCRĂRILOR ADUNĂRII GENERALE A UNII SCRITORILOR DIN ROMANIA

■ Joi, 15 februarie a avut loc prima reuniune a Comisiei, în care s-a luat în discuție ordinea de zi a apropiației Adunării Generale a Uniunii. Au fost dezbătute probleme legate de: proiectul noului statut al Uniunii, proiectul legii drepturilor de autor, modul de desfășurare a alegerii-

lor și de stabilire a viitoarelor structuri ale Uniunii.

De asemenea, s-a stabilit un calendar al activităților pregătitoare, care va fi supus spre aprobare Consiliului Uniunii Scriitorilor, în prima sa ședință de lucru.

OCHIUL MAGIC

■ Numărul 2—3 din noua revistă Film (bine ilustrată și bătaioasă) ne furnizează o semnificativă listă de Omagii cinematografice dedicate „Epocii de aur”. N-am văzut nici unul dintre ele. Nu credem a fi pierdut mare lucru, judecînd după titluri: Partidul, inima țării, Cei mai frumoși douăzeci de ani sau Al patriei eroi între eroi. Cine sînt autorii celor 16 (șaisprezece) producții omagiale realizate de Casele de Filme între 1981 și 1989? Dintre scenariști, se detașează Nicolae Dragoș cu 8 (opt) scenarii (unele în colaborare), urmat de Dinu Săraru cu 3 (trei). Mai modești, E. Florescu, Lucian Avramescu și A.I. Zăinescu n-au comis decît unul fiecare. Regizorul cel mai harnic se dovedește a fi fost Virgil Calotescu: 7 (șapte) filme. Vine la rînd, în acest clasament al rușinii, la distanță mare, Gh. Vitanidis, cu 2 (două) filme. (Nu știu dacă prezența în C.P.U.N. a regizorului, ca reprezentant al minorității elene — presupunînd că informația noastră este corectă — se datorează colaborării sale morale cu dictatura sau singelui grecesc care-i curge în vene). Dintre Casele de Filme, recordul absolut îl deține Casa nr. 5 cu 9 (nouă) producții omagiale. ■ Nu sîntem de parte de adevăr susținînd că numărul din 19—25 ianuarie 1990 al celebrei publicații britanice The Times Literary Supplement este consacrat României. Revistele noastre au spicuit cite ceva din el. Îl prezentăm acum în întregime. Multe nume cunoscute nouă semnează comentarii referitoare la cultura română. Două ample articole aparțin lui Sorin Alexandrescu (urmare a unei scurte călătorii în țară în decembrie trecut) și Mircea Iorgulescu (despre poezia românească din ultimele decenii). O pagină de poezie cuprinde traduceri din Ana Blandiana și St. Aug. Doinaș. Alte contribuții românești (și referitoare la România) formează obiectul unor recenzii semnate de M.H. Botez, Mary Ellen Fischer, Dov. B. Lungu, Dennis Dilettant etc. Lesley Chamberlain discută culegeri din versurile Anei Blandiana și Gretei Tartler, apărute în Anglia, iar Virgil Nemoianu consacră un articol unor studii critice românești datorate lui Nicolae Manolescu, N. Steinhart, M. Iorgulescu și M. Șora. Sînt oferite extrase dintr-un jurnal inedit de închisoare al lui C. Noica. Pe prima pagină a numărului din TSL o vedem pe Ana Pauker vorbind în public, în 1945, la București, sub un portret al regelui Mihai I. ■ Din „cartușele” ziarului Cuvîntul (nr. 3) rămase în urma unor gloanțe bine țintite, transcriem și noi două: „Mihai Iacobescu, președintele Consiliului județean Suceava al F.S.N., a dispus cu de la sine putere încetarea apariției tuturor publicațiilor din județ, cu excepția fostului ziar de partid Zori noi, devenit, după revoluție, Crai nou. Cenzură sau dicta-

tură?”. „Aflăm că miercuri, 7 februarie, Consiliul Uniunii Scriitorilor a votat împotriva întîlnirii reprezentanților breslei cu domnul Ion Iliescu iar stenograma acestei dezbateri a dispărut o dată cu Augustin Zbora într-o direcție nescriitoricească. Dar ce căuta A.Z. prin preajmă n-am putut afla. Să se fi specializat anticomunistul de la 12 ianuarie în stenogramomanie? Tot în numărul 3, un interviu plin de miez și de subînțelesuri acordat lui T. Urian de către lt. col. Viorel Oancea din Timișoara (care nu mai are nevoie de prezentare), Cornel Nistorescu (ajuns între timp red. șef al Expressului) își continuă palpitantul serial intitulat Poliția și securitatea, încotro? O strasică răbufnire contra „României literare” are (în nr. 2) Ioan Buduca, semnatul unei note care consideră că revista noastră ar fi „rușinos de prea literară” și că în comitetul ei de conducere s-ar afla „trei crai ai estetismului” de ieri, deveniți astăzi „spirite ale confuziei ideologice conform căreia literatura și urgențele politicii sînt sarea și piperul care n-au ce căuta în aceeași mîncare de pește”. Despre romancierii mai puțin tineri ca Ștefan Agopian, Ioan Buduca ne spune că au dat în „dambla noui gerontocrații est-non-etice”. Si alte gingășii asijderea, de vocabular și de opinie. Să aibă vreo legătură răbufnirea talentului nostru confrate contra (îl cităm din nou) „liderilor intelectuali ai estetismului ca formă de rezistență politică” din regimul trecut cu absența domniei sale din tabăra respectivă (și la vremea respectivă) și cu unele articole care dovedeau o acută lipsă de rezistență la urgențele politice ale dictaturii? ■ Am semnalat și noi (și încă în două rânduri) reapariția în presa liberă a lui E. Florescu, democrat, după ce a fost ceaușist, semnînd în Democrația, variantă cosmetizată a fostei Munci de partid. Intr-un editorial din Orizont (nr. 6), Mircea Mihaiescu își exprimă indignarea cu privire la această metamorfoză: „Recunosc, am citit semnătura de citeva ori înainte de a crede că autorul e una și aceeași persoană cu fostul consilier al genului Carpaților. Cum, am exclamat, Florescu se află în libertate? Cum, Popescu-Dumnezeu e cu cătușele la mîini iar Florescu (la fel ca și Dulea și alții traianștefănești) își exercită nestingherit convingerile stalinist-democratice în poligrafii țării? [...] Pe cine își inchipuie E.F. că va înșela? dar, iată, un vorbitor de la întîlnirea televizată de marți, 13 februarie, a C.P.U.N., adresîndu-se balconului presei, cerea unui interlocutor nevăzut de noi, cu numele Florescu, să scrie o broșură despre democrație. Oare gazetarul interpellat de către parlamentar să fie unul și același cu E.F. de la Munca de partid, pardon, de la Democrația? Nu ne-am mira cituși de puțin. ■ În revista 22 a Grupului pentru dialog social (mereu mai substanțială, de la număr la număr), Stelian Tănase scrie un comentariu politic care ni se pare a conține diagnosticul exact al bolii de care suferă F.S.N. (ca partid de guvernămînt ce se află): „Eroarea majoră a F.S.N. este că dorește să facă glasnost și perestroika în România. Și poate că ar fi fost în drept s-o facă, dacă unii dintre cei care astăzi

decid pentru soarta celor mulți ar fi luptat împotriva dictaturii și ar fi făcut ceva ca să o răstoarne la vreme. Ar fi evitat multe dezastre, ar fi salvat multe vieți omenești. Această mișcare din interiorul aparatului nu s-a produs însă și deci nici trecerea pașnică de la dictatură la perestroika, adică la un comunism cu față „umană” (nr. 3). ■ Contrapunct (nr. 5) ne propune în Floriana Jucan, elevă în clasa a IX-a, pe cea dintîi, probabil, reprezentantă a generației 2000 în poezie. Poeta este incontestabil talentată. În același număr, două remarcabile cronici literare semnează Cristian Moraru și I.B. Lefter. Puține publicații au o echipă de critici la fel de competente. Ni se pare un semn firesc de democrație culturală publicarea „în replică” a punctului de vedere al lui Radu Călin Cristea cu privire la Cenușul de Lună, deși el conține note polemice ascuțite la adresa unora din redactorii Contrapunctului. Niciodată polemica n-a dăunat vieții literare, cînd s-au putut exprima toate opiniile în mod egal și nu doar acelea dintre ele pe care și le însușea oficialitatea, cum se întîmpla frecvent în vechiul regim. ■ Virgil Tănase a făcut recent o declarație la televiziunea franceză (Antenne 2) care conținea în esență ideea că toți scriitorii români care au trăit sub dictatură au fost silți, pentru a supraviețui, să colaboreze într-o formă sau alta cu Securitatea. Nu ne putem pronunța în privința lui V.T. însuși, al cărui rol în afacerea Haiduc din 1982 rămîne extrem de neclar, dar respingem, ca pe o calomnie, generalizarea colaborării la care se referă scriitorul român din Franța. Îi reamintim totodată că din rîndurile scriitorilor s-au ridicat cei mai mulți dizidenți și rezistenți și că, nu întimplător, cei dintîi apăruti pe ecranele televizoarelor și la radio, în după amiaza de 22 decembrie, după fuga dictatorului, au fost doi poeți, Dinescu și Blandiana. Fie și numai de dragul acestor simboluri ale eliberării noastre, V.T. ar trebui să-și fi mușcat limba înainte de a le vorbi francezilor despre colaboraționismul scriitorilor români. ■ În Baricada (nr. 4), George Alboiu scrie: „Uniunea Scriitorilor este, în ciuda aparențelor, cea mai conservatoare instituție din România”. Noi creдем că fosta-actuală Securitate este instituția cea mai conservatoare, dar, mă rog, sînt opinii și opinii. Adăugă Alboiu: „U.S. este controlată în continuare de F.S.N. Ea a devenit un instrument docil al Frontului, asigurînd astfel o parte importantă a propagandei electorale”. Să auzi și să nu crezi! Mai ales propaganda lui O. Paler și a Anei Blandiana, ambii membri ai Comitetului provizoriu de conducere al U.S., este net favorabilă F.S.N.: unul prin articolele pro-Front din „România liberă”, cealaltă prin demisia ei din fostul C.F.S.N., menită a duce la întărirea unității acestuia! Despre Doinaș și ceilalți lideri ai F.S.N., pardon, ai U.S., ce să mai zicem! Restul articolului lui Alboiu este la fel de pasionant ca tot ce scrie (n-ai băgat de seamă?) de vreo cincisprezece ani colaboratorul „Luceafărului” de ieri. Din același număr al involuntary hazliei publicații aflăm că și „Eminescu e cu noi!” Ce să mai spunem?

R.L.

O falie inacceptabilă

PENTRU eliberarea sa de sub opresiunea ceaușistă poporul român a plătit un preț îngrozitor. S-au dat cifre, desigur provizorii, de morți și răniți, cifre care unora li s-au părut decepționant de mici dar care mie mi se par, chiar dacă ele ar rămâne la nivelul actual, ceea ce e puțin probabil, imense. Problema nu e de ordin numeric. Mai îngrozitor cu adevărat nu putea fi decât un singur lucru: ca jertfa de sînge să se fi dovedit zadarnică. O asemenea va-ianță de coșmar ar fi fost posibilă? S-ar fi putut adică întimpla nenorocirea (pe care doar imaginându-mi-o mă cutremur) ca dictatura, în ciuda puterilor loviturii de zdrocunare primite la Timișoara, București și în alte orașe ale țării în perioada 16-21 decembrie 1989, să fi rămas totuși în picioare? Poate că da, dacă în dimineața zilei de 22 decembrie întreg Bucureștiul, se poate spune, întreg Bucureștiul muncitoresc înainte de toate, n-ar fi ieșit pe străzi într-un amplu și decisiv gest de solidarizare cu eroii nopții sîngerose de 21 spre 22, tineri eroi printre care s-au aflat de altfel mulți muncitori, de nu cumva tocmai ei, muncitorii, au constituit și aici, în prima linie, majoritatea. Din ședințele televizate ale procesului celor patru acoliți ai lui Ceaușescu a reieșit în mod clar că dictatorii, în acea dimineață, fatală pentru ei, erau la curent cu tot ce se întîmpla în Capitală. Știau că de la Pipera vin trei sau șapte mii de muncitori, de la I.O.R. alte cîteva mii etc., etc. Știau... și nu puteau face nimic. Manifestarea voinței naționale a fost atât de impresionantă pentru toată lumea (inclusiv pentru cei doi) încît ea a paralizat creierul (creierul) aparatului de represiune, a tulburat mințile stăpînilor de pînă mai ieri ai României. În așa hal, încît dictatorii, în ciuda uriașelor posibilități materiale de care dispuneau, n-au reușit nici să fugă din țară, nici măcar să se ascundă, cit de cit, fiind prinși cu o uimitoare ușurință, ca doi bieți neajutorați. Atît de des și de demagogic invocată de Ceaușescu, inclusiv la mitingul eșuat din 21 decembrie (ziua de naștere a lui Stalin, sărbătoare pînă la urmă tristă pentru dictatorul nostru), ultimul miting organizat polițienește de el și pentru el, clasa muncitoare și-a făcut în chip strălucit datoria și în ziua de 22 decembrie, dovedind conștiință politică, forță de organizare, spirit civic, patriotism. Ce mult îi plăcea dictatorului să participe și să cîntărească la cite o „mare adunare populară... Pînă la urmă, a avut parte de o adevărată și mare (uriasă) adunare populară, care l-a măturat pur și simplu de pe scena istoriei.

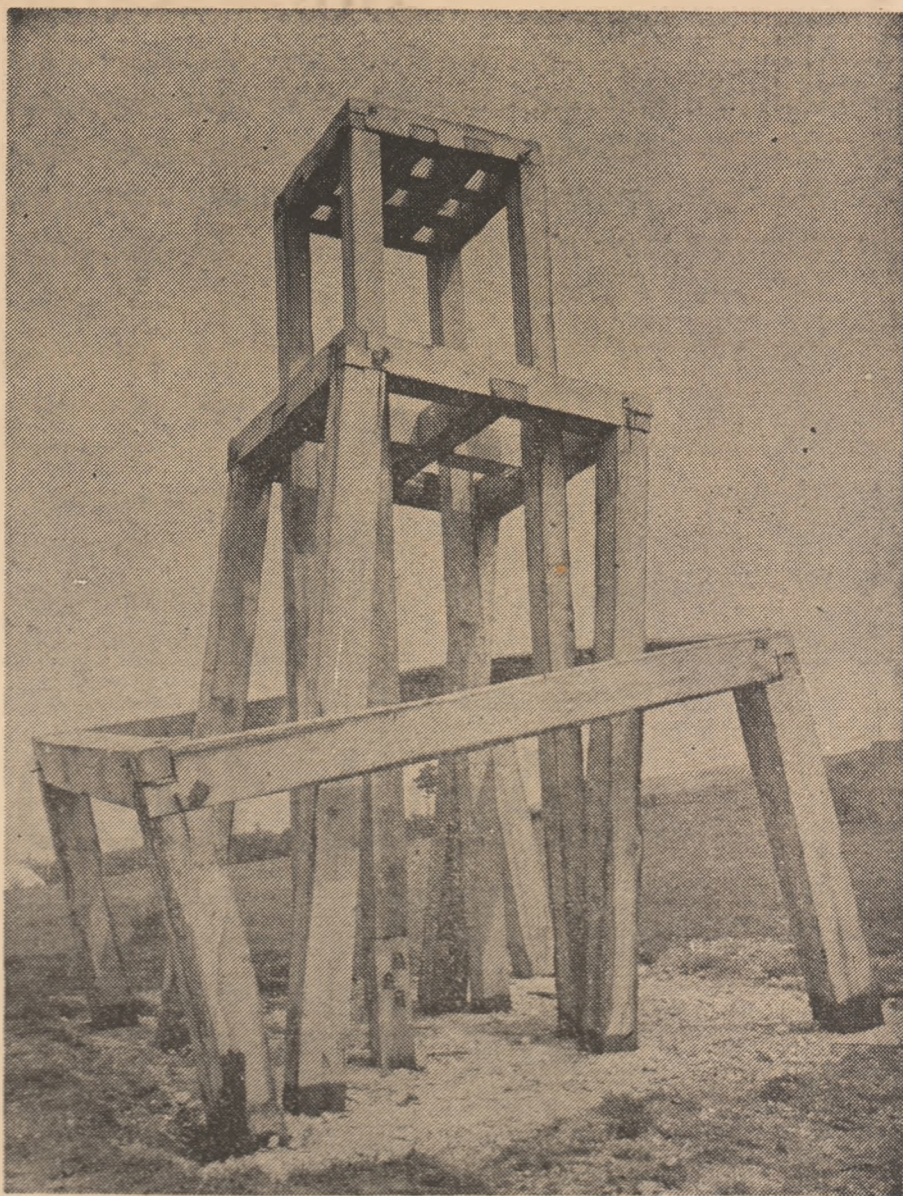
În împrejurări pe care le voi evoca altădată, am avut șansa ca în dimineața de 22 decembrie să văd de foarte aproape unul din „cele puternice șuvoaie muncitorești ce se îndreptau spre fosta Piață a Palatului pentru a se vărsa în marea de oameni de acolo. Mă aflam, pe la orele 10.30-11, pe Calea Victoriei, în fața sediului Uniunii Scriitorilor, cînd, de pe bulevardul căruia lumea îi zice Paulista (după titlul unui serial TV ce a rulat cîndva și la noi), am observat apropiindu-se o mare coloană de manifestanți, purtînd pancarte și strigînd lozinci anti-ceaușiste: „Nu vă fie frică / Ceaușescu pică“. La acea oră însă Ceaușescu încă nu „picase“, se mai afla în „buncărul“ său, în sediul fostului C.C., încercînd să se cramponeze de putere, să facă imposibilul pentru a se salva. Ne-am lipit de grilajul gardului ce separă curtea Uniunii de stradă, ca să le facem loc să treacă, erau mulți, foarte mulți, aproape toți tineri, bărbați și femei, unele cu copii în brațe, aceiași pe care îi știam, îi văzusem doar de atîtea ori — în tramvaie, la cinematografe, pe stadioane — și totuși alții, parcă transfigurați. Emană din ființa lor o mare liniște interioară, o certitudine exprimate perfect de acel „Ceaușescu pică“ — dat ca sigur. Și într-adevăr, nu s-au înșelat, Ceaușescu a „picat“, inclusiv datorită lor. Văzîndu-ne lingă gardul acela, un tînăr ni s-a adre-

sat, cu blindețe: „Veniți cu noi, nu vă fie frică“. Repet: **cu blindețe**. Acesta mi s-a părut lucrul cel mai uimitor. Fără nici o umbră de imputare, de ironie, de somație în glas. Un glas al invitației pure de orice înșinuare constrîngătoare ce se deosebea atît de mult de cele pe care, ani de zile, le-am tot auzit, mai de aproape sau mai de departe, muștrîndu-ne, că sîntem lași, că sîntem ultimii în Europa etc. etc. Pînă la urmă ne-am luat după ei și astfel am ajuns în Piața Palatului, deja plină de oameni, unde am avut norocul să asistăm la fuga dictatorului. Impactul sufleteș cu acea coloană de demonstranți (ce venea se pare din Militari) a constituit un moment extraordinar din viața mea. Nu mi-l pot reaminti neconvulsionat de emoție.

L-am evocat aici, acel moment, și am făcut considerațiile de mai sus, pentru că doresc să contribuie cît de cît la grabnica lichidare a faliei care se pare, că într-adevăr s-a creat între muncitori și intelectuali după evenimentele din 28-29 ianuarie, odată cu începerea de fapt a campaniei electorale, cu lupta pentru putere. Cred că părțile în conflict (un conflict sper cît mai repede trecător) trebuie să se supravegheze în primul rînd pe ele însele: muncitorii să izoleze și neutralizeze pe cei înclinați spre fanatism și violență, care de fapt nu-i reprezintă, intelectuali să-și cîntărească mai atent cuvintele și să renunțe la trufia de a se considera din oficiu superiori (căci nu întotdeauna și sînt) oamenilor așa-zis simpli. Altfel, această falie inacceptabilă se va lărgi în loc să fie astupată. Nu contribuie desigur la lichidarea ei lozincile împotriva intelectualilor; dar nici o intervenție, cum a fost aceea a doamnei Doina Cornea, la televiziune, intervenție în care, abordînd problema privatizării (totale), domnia sa se adresa muncitorilor ca unor copii, desigur buni dar foarte naivi și poate chiar puțin prostuți. Muncitorii pe care i-am văzut eu — și despre care am vorbit mai sus — nu mi-au făcut deloc această (proastă) impresie. De altfel, am fost surprins s-o văd pe doamna Doinea Cornea, dizidentă care prin curajul ei a cîștigat admirația întregii țări și chiar a Europei, făcînd, singurcicioasă, apologia privatizării totale, adică a unui model economic anume. Nu era mai bine să lase acest lucru pe seama specialiștilor? Insuși destinul său de excepție o obligă să se mențină în planul înalt în care s-a consacrat ca luptătoare pentru libertatea și demnitatea oamenilor. În acel plan la care s-au înălțat prin sacrificiul lor tinerii din decembrie, care în nici un caz nu au murit pentru privatizarea economiei! Nu va contribui la închiderea faliei nici — dacă știrea este exactă — mai recenta chemare pe care doamna Doinea Cornea a adresat-o Occidentului, de a impune României blocada economică. României de azi, plină de răni, moștenită într-o stare jalnică de la Ceaușescu, în care există — după cum ne-a arătat televiziunea — înspăimîntătoare case „ale copilului“ și azile „pentru“ bătrîni dantești. În ziua de miercuri 14 februarie am putut vedea la TV un asemenea azil. În cadru a apărut la un moment dat un om bătrîn și bolnav pentru a spune că el a plecat din casa fiicei sale pentru că în felul acesta să o despovăreze puțin pe acea femeie chinuită pe deasupra de o droaie de copii. Întrerupt de reportera televiziunii, care i-a spus: „Ați făcut deci acest sacrificiu pentru...“, bătrînul a început să nege, gesticulînd. „Sînteți un om minunat“, a continuat impresionată reportera, iar bătrînul a continuat la rîndul său să nege, cu o crescîndă vehemență a gestului: nu, el nu a făcut nici un fel de sacrificiu, nu, el nu este — nici vorbă — un om minunat. Ce fel de om minunat ar putea fi el?

Cine nu a văzut aceste secvențe a pierdut enorm. Și îi va fi mai ușor să gesească.

Valeriu Cristea

Sculptură de AUREL CUCU
(Reproducerile din acest număr aparțin lui Mihai Oroveanu)

Caragiale redivivus

VA să zică, Frontul Salvării Naționale e partid în lege! S-a codit el cit s-a codit să-și mărturisască identitatea, dar în cele din urmă și-a luat inima în dinți și a făcut-o! Domnul Iliescu personal s-a deplasat la Tribunalul Municipiului București să-l înregistreze. Și autorizația l-a fost înmînată pe loc. Alte partide, probabil că mai timide, au stat cuminți la coadă. Numai F.S.N., grăbit, ca totdeauna, a sărit iarăși peste rînd. Se vede că așa ne e scris nouă, celor trăitori la porțile Orientului, să avem și o justiție mai egală cu unii decît cu alții!

Deci F.S.N. e partid politic! El, ce mai aveți de spus, domnilor? Nici acum nu sînteți mulțumiți? Partidul e partid, guvernul e guvern, prin urmare e implinită o cerință elementară a democrației! E drept că guvernul a fost numit de F.S.N., însă — să nu uităm — pe vremea cînd acesta încă nu se declarase partid politic. Acum, că e partid legal constituit, n-are nici în clin, nici în mîneacă a face cu guvernul! Altminteri, am fi nevoiți să tragem nedorita concluzie că, în clipa de față, F.S.N. e partid de guvernămînt. Și nu e. Căci nu deține majoritatea locurilor în „mini-parlamentul“ constituit la 9 februarie. În Consiliul Provizoriu de Uniune Națională au intrat, la data înființării lui, 105 membri desemnați de fostul Consiliu al F.S.N. și 3 reprezentanți ai partidului F.S.N., adică un procent de 44,81%. Chiar adăugînd și locul obținut de domnul Iliescu însuși, procentul abia urcă pînă la 45,22%! (Între timp, s-a anunțat că C.P.U.N. are 253 de membri, nu 241 cum se convenise inițial. Cît de legală e această creștere, las pe alții să se pronunțe.) Ori te pomenesti că puterea politică e deținută de o coaliție? Dar atunci de ce guvernul nu e și el de coaliție, ci F.S.N.-ist din creștet pînă-n tălpi? Sau va fi fiind guvern de coaliție și proștii de noi nu ne-am dat seama? Nimic nu e imposibil la noi! Așa că, pentru orice eventualitate, adresăm domnului Iliescu fierbînta rugămintă de a ne lumina deconspirînd alcătuirea cartelului.

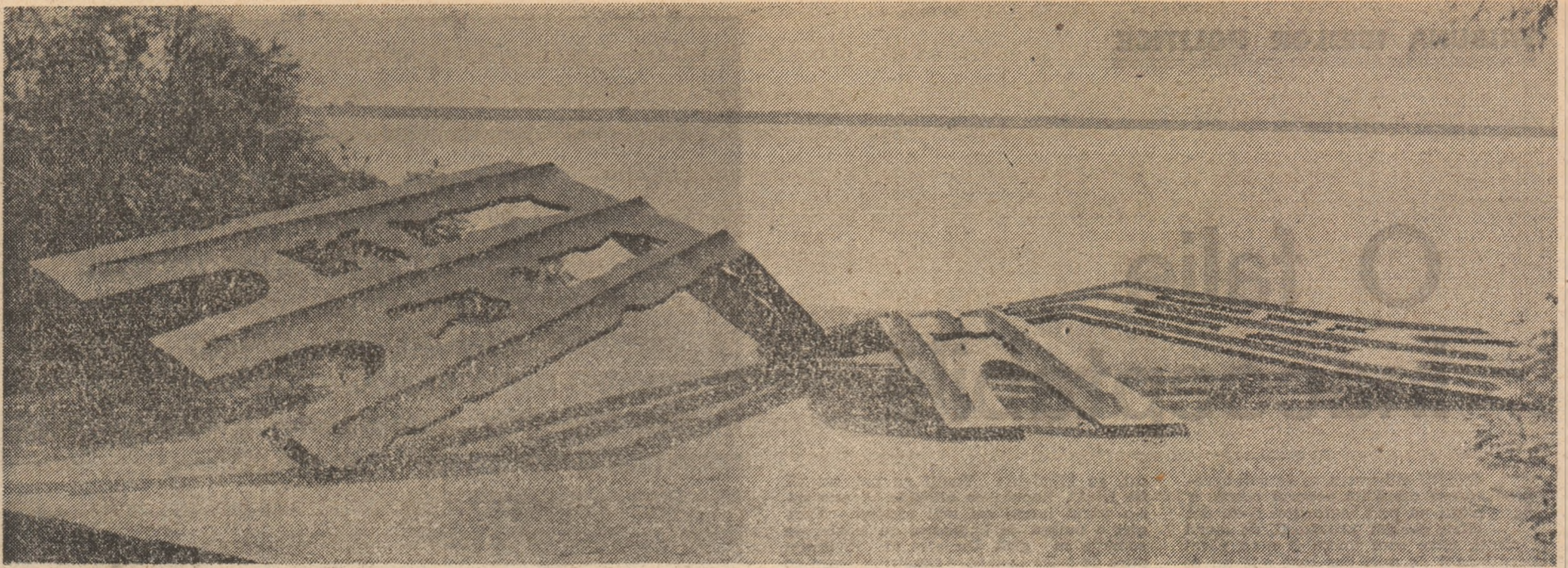
Așadar, F.S.N. a devenit și de drept ceea ce era de fapt: partid politic! Se poate și el bucura de toate drepturile formațiunilor politice cu statut juridic. Printre altele, de 3 locuri în C.P.U.N. Mai precis, ar fi trebuit să beneficieze numai de 3 locuri. În ședința de constituire a numitului organism, el și-a ad-

judecat însă mai multe. Cite? Aici e aici, că nu știm. Unul e sigur al domnului Iliescu, în legătură cu care presa ne-a informat că este „președinte al noului partid“. (Modestia l-a împiedicat pe domnul președinte să-și recunoască și această funcție. A preferat ambiguitatea, dînd de înțeles că poziția sa în ierarhia partidului nu e încă definitivată. Să fie acesta un mod delicat de sugereare a luptelor declanșate în sinul F.S.N.-ului pentru șefie?) Celelalte sînt ale membrilor fostului C.F.S.N. transferați în C.P.U.N., 105 de toate. (Litera acordului încheiat cu opoziția la 1 februarie nu permitea interpretări: numărul reprezentanților C.F.S.N. și al naționalităților trebuia stabilit la paritate cu al partidelor politice. F.S.N. avea dreptul la 78 de locuri, naționalitățile la 27. Scoțînd naționalitățile din calculul parității, domnul Iliescu a cîștigat dintr-un foc 27 locuri pentru C.F.S.N. Bine lucrat!) Întrebarea legitimă e dacă toți membrii C.F.S.N. sînt și membri ai partidului F.S.N. Poate că da, poate că nu. Invitat să precizeze apartenența politică a fiecăruia, domnul Iliescu s-a eschivat de la un răspuns neted. A invocat, mai întîi, faptul că afilierea la un partid este o chestiune de opțiune personală. (Personală, de acord! Dar de ce și secretă?) Pe urmă, lipsa de timp. (Pentru cuvîntări demagogice și ieșiri suburbane a fost timp berechet, însă pentru o problemă de maximă însemnătate — nu!) Nu s-a înțeles prea bine cine era în criză de timp: aceea parte a auditoriului care ceruse lămuriri în privința culorii politice a delegaților C.F.S.N., sau conducerea abia dizolvatului C.F.S.N., interesată să tranșeze imediat afacerea locurilor din C.P.U.N. în favoarea sa? Oricum, maniera în care au fost ele distribuite amîntește îngrijorător de socoteala steagurilor lui Ghiță Pristanda. Cu deosebirea că, de astă dată, nu s-a găsit nici un Tipătescu suficient de ferm ca să de-joace manevra.

Să fie acestea primele semne ale „democrației originale“ promise de liderii C.F.S.N. poporului român? Să fi progresat noi atît de repede încît inspirarea din Caragiale să treacă drept măsură a originalității? N-ar fi, oare, mai cu minte să tragem doar învățăminte din operele clasicilor decît să încercăm a le transforma fleciunile în realități?

Al. Dobrescu

Sculptură de C. POPOVICI

Anul 1990 sau anul 1?

AM fost avertizați de multă vreme: în literatura română există tendința de a se lua mereu totul de la început. S-a făcut presupunerea că aceasta este o caracteristică mai generală a culturii noastre (și poate și a culturii altor țări mici). S-a pus în legătură frenesia inaugurărilor succesive din literatură cu caracterul abrupt al schimbărilor din viața societății, datorate războaielor și revoluțiilor. S-a recurs — pentru înobilarea fenomenului — și la o metaforă: prăbușirea repetată a zidurilor minărilor din legenda meșterului Mănoile. Nimeni nu a ajuns la o explicație completă și convingătoare a cauzei acestui veșnic pionierat, dar aproape toată lumea admite că efectul său este predominant negativ. Seamănă cu încercarea de a construi pe nisipuri mișcătoare.

Aceasta este premisa de la care plecăm în organizarea unor largi dezbateri referitoare la starea de lucruri din literatura română actuală. Ar fi o eroare — o nouă eroare — să respingem cu o grimasă de dezgust tot ce s-a realizat în ultimii patruzeci și cinci de ani și să ne propunem să începem de la zero. Sintem în anul 1990, nu în anul 1. În condiții ostile (dar cit de frecvente au fost în istoria noastră condițiile favorabile?), literatura română a reușit totuși să-și desfășoare, fie și parțial, splendidul său evental de posibilități. S-a acumulat o experiență. S-au absorbit și s-au convertit în literatură chiar și unele vicisitudini. Putem trece cu buldozerul peste tot acest trecut?

Este adevărat că partidul comunist nu a determinat niciodată, prin politica pe care a dus-o în domeniul culturii, apariția vreunei opere literare de valoare. Singura sa contribuție la dezvoltarea literaturii o constituie acele momente în care și-a... diminuat sau suspendat vigilența. Mai exact spus, are doar meritul de a-i fi lăsat din când în când pe scriitori (fie din dorința de a câștiga credit în anumite împrejurări politice, fie pentru că nu dispunea de cadre calificate

care să facă poliție pină în pinzele albe în spațiul literaturii, fie din cauză că unii lideri ai săi, cu o poziție mai importantă sau mai modestă în ierarhie, sufereau de un anumit snobism, dacă nu cumva — cine mai știe! — iubeau sincer literatura și o tolerau ca pe un copil teribil). Partidul comunist nici nu avea cum să-și aducă o contribuție la dezvoltarea literaturii în condițiile în care „estetica marxist-leninistă, de fapt, un simulacru de estetică, conține principii care generează automat și exclusiv texte propagandistice. În esența ei, doctrina comunistă este incompatibilă cu literatura, deoarece promovează folosirea unor criterii politice în aprecierea creației artistice. De altfel, istoria literaturii (române și universale) demonstrează cu evidența faptelor sterilitatea doctrinei în planul creației literare. Nu s-a înregistrat până acum existența vreunui scriitor important care să fi aplicat în mod real — în esența lor și cu fidelitate — regulile de creație recomandate de partidul comunist. Nu există nici o operă literară valoroasă care să fi rezultat din respectarea acestor reguli. Din punct de vedere literar, gândirea comunistă n-a lăsat în istorie nici un document demn de luat în considerare, se află deci în ilegalitate. Numele lui Maxim Gorki sau Romain Rolland nu dovedesc nimic, intrucât opera lor ilustrează nu atât materialismul dialectic și istoric, cât un anumit umanitarism, de natură intelectualistă, combinat cu inevitabilul realism al oricărui autor inzeștră cu spirit de observație. Ceea ce este propagandă comunistă propriu-zisă în poemele lui Vladimir Maiakovski se desprinde azi și cade ca o tencuială prost aplicată pe perete, iar ceea ce rezistă este o componentă flagrant necomunistă. Dacă ar fi trăit pe timpul lui Mihai Dulcea, Panait Istrati n-ar fi avut nici o șansă să-și publice cărțile, iar dacă le-ar fi publicat, ar fi fost imediat atacat în „Scinteia” și i s-ar fi organizat un proces public, fără să se țină seama de declarațiile lui că simpa-

tizează cu stînga (declarații făcute, bineînțeles, înainte de „spovedania unui învin”). Chiar și cumînții Theodor Neculuță sau Alexandru Sahia ar fi trebuit să negocieze, primul ca să i se dea voie să păstreze în text cuvinte ca „biserica” sau „cizmar”, iar cel de-al doilea ca să nu i se taie scenele prea „tari”.

S-au scris, fără îndoială, opere de mare valoare despre comunism, dar nu de pe o poziție comunistă. Pentru apariția lor nu trebuie să fim recunoscători comunismului, așa cum pentru însemnările lui Tudor Arghezi despre închisoare nu trebuie să fim recunoscători închisorii.

Este clar, deci, că evidențiind realizările literaturii române din ultimii patruzeci și cinci de ani nu evidențiem meritele partidului comunist, ci pe acelea ale literaturii române. Tot ce au făcut mai bun scriitorii români în această perioadă au făcut împotriva doctrinei comuniste sau fără vreo legătură cu doctrina comunistă. Înțelegînd astfel lucrurile, nu avem nici un motiv să considerăm un compromis, o abdicare de la idealurile revoluției din decembrie valorificarea atentă, responsabilă a tot ceea ce merită valorificat din literatura noastră postbelică. Sînt toate șansele să reconfirmăm astfel o continuitate de fond, fără de care ne-am prezentat ca niște începători în fața reprezentanților literaturilor din alte țări.

Pe de altă parte, nici nu ne putem îngădui să trecem lin din 1989 în 1990, ca și cum nimic nu s-ar fi întimplat. Sintem în anul 1990, dar sintem și în anul 1. Avem obligația de a ne face un sever examen de conștiință înainte de a păși mai departe. Sintem dator să despărțim clar — folosind la nevoie și bisturiul — ceea ce este viu de ce este putred în literatura ultimelor decenii. Din spirit justițiar? Desigur, și din spirit justițiar, pentru că prea multă vreme ni s-a impus să trăim într-un regim de totală confuzie a valorilor și a trebuit să suportăm vocile de măgari ale celor convingiți că sint mari cîntăreți. Dar nu numai din nevoia de a face dreptate — o țîrzie, simbolică și inofensi-

vă dreptate — trebuie să supunem trecutul unei judecăți lucide și severe, ci și pentru că doar astfel putem depăși situația în care ne aflăm. Linia dintre literatură și pseudoliteratură nu se vede deloc clar, există întrepătrunderi complicate și, dacă ne mulțumim să mergem voioși înainte, apare riscul să contribuim la perpetuarea unei stări de lucruri care ne-a dus la exasperare. Ca după o epidemie de ciumă, trebuie să punem sub microscop întregul inventar, piesă cu piesă, dacă vrem să preluăm ceva în condiții de deplină siguranță. Ca să nu mai vorbim despre faptul că trebuie să înțelegem bine ce s-a întimplat pentru a determina o evoluție conștientă a literaturii noastre, pentru a ne face datoria față de viitor.

Această radiografiere a unei epoci nu este deloc simplă și nu o poate realiza un singur om. Din reacțiile de contrariere și chiar de stupefacție ale unor străini în fața peisajului literaturii noastre de după război ne-am putut da seama de-a lungul timpului ce greu de înțeles este conglomeratul de literatură și propagandă, de autenticitate și contrafacere, de curaj și lășitate pe care l-a produs comunismul. Toți scriitorii de bună credință au ceva de spus în această privință, fiecare mărturie este importantă și fiecare opinie constituie o salutară contribuție la clarificarea lucrurilor. Revista „România literară” invită călduros pe toți cei care se simt răsunzători față de viitorul literaturii române să participe la necesarul proces de clarificare. Intervențiile — aduse la redacție, înmînate unor redactori sau trimise prin poștă — vor fi publicate sistematic, număr de număr, în paginile revistei, urmînd ca în cele din urmă să fie incluse și într-o carte. Din rațiuni publicistice am alcătuit și o listă cu temele dezbaterilor (le-am numărat, sînt 13, dar sperăm că aceasta va purta ghinion doar celor care îl merită!). Reproducăm în continuare lista și așteptăm cu interes și încredere texte.

Alex. Ștefănescu

DE LA ESTETICA OFICIALĂ LA PRACTICA LITERARĂ (● Cum pretindea partidul să fie literatura ● Ce estetică promovă ● Cum arată literatura care i s-a conformat intrutotul ● Cum arată literatura care doar aparent i s-a conformat ● Cum arată literatura care doar aparent nu i s-a conformat ● Cum arată literatura care a refuzat în mod declarat să i se conformeze).

DECENIILE OPT ȘI NOUĂ — O... ETAPĂ NOUĂ. SUPERIOARĂ ÎN FALSIFICAREA LITERATURII (● Comparație cu decenii șase ● Asemănări și deosebiri ● S-au rafinat mijloacele de manipulare, dar și rezistența scriitorilor a luat forme mai subtile ● Pe ce s-a bazat dictaturul cînd a desființat cenzura ● Cum funcționa cenzura după desființarea cenzurii ● Literatura evazionistă ● Literatura aluzivă ● Ce rămîne azi din literatura „curajoasă”).

PRODUȚIA EDITORIALĂ A ULTIMILOR PATRUZECHI ȘI CINCI DE ANI SUB SEMNUL INCERTITUDINII (● S-a atentat permanent la integritatea textelor, uneori cu complicitatea autorilor ● S-au eliminat pasaje, s-au introdus altele scrise la comandă ● S-au înlocuit cuvinte, s-au făcut datări și localizări fictive ● S-au modificat texte clasice, s-a inventat un întreg folclor ● Care sînt cazurile cele mai flagrante de inautenticitate a textelor ● Cum poate fi restaurată adevărata imagine a literaturii române din această perioadă).

LITERATURA ROMÂNĂ CLASICĂ ÎN TIMPUL DICTATURII (● Selecția tendențioasă a scriitorilor și operelor ● Ce nume și ce titluri au fost supralicite ● Ce nume și ce titluri au fost uitate intenționat ● Interpretări falsificatoare ● Convocarea unor autori de altădată pentru susținerea campaniilor ceaușiste ● În ce stadiu se află editarea clasicilor ● Ce ediții au fost blocate și trebuie continuate urgent).

UN NU HOTĂRIT LITERATURII STRĂINE (● De ce se manifesta atât de multă suspiciune față de literatura străină ● Ce autori și ce opere s-au aflat sub embargo ● Cum au reușit totuși editorii și traducătorii, redactorii și criticii literari să țină la curent publicul cu unele aspecte ale vieții literare din străinătate ● Modul distorsionat în care a fost recepționat în timpul dictaturii fenomenul literar din alte țări ● În replică la xenofobie a apărut un alt exces: snobismul ● O carte căpăta automat valoare prin însăși dificultatea procurării sau tipării ei ● Ce exemple semnificative există în acest sens ● Ce zone ale literaturii universale contemporane au rămas complet necunoscute).

DICTATURA ȘI CRITICA LITERARĂ (● De ce era inevitabil conflictul dintre dictatură și critica literară ● Ce forme a luat ● Ce scriitori s-au asociat oficialității în campaniile duse împotriva criticii ● În conflict cu dictatura, critica însăși a pierdut ceva din puritatea ei originară ● I-a elogiât cu un surplus de generozitate pe scriitorii persecutați de regim ● I-a tratat cu aversiune pe colaboraționiști ● I-a curtat pe unii dintre colaboraționiști ● Ce revizuirii trebuie făcute acum).

DICTATURA ȘI NOILE GENERAȚII DE SCRITORI (● Semnificația afirmației făcute de reprezentanții autorităților că „avem destui scriitori” ● Campaniile duse împotriva tinerilor ● Ce interese aveau scriitorii care au susținut aceste campanii ● Care erau acuzațiile aduse tinerilor ● Situația dezastruoasă a debuturilor).

INSTITUȚIA CELEBRITĂȚII ȘI ISTORIA DESFIINȚĂRII EI (● De ce n-au mai apărut în ultimii douăzeci de ani scriitori care să aibă prestigiul și popularitatea unui Marin Preda — pentru că așa a vrut hazardul genetic sau pentru că în mod deliberat oficialitatea a interzis aducerea în prim-plan a ori-

cărui scriitor, oricît de valoros ● Diminuarea rolului scriitorului în viața publică ● Sabotarea premiilor literare ● Limitarea drastică a publicității ● Introducerea egalitarismului în acordarea dreptului de a publica ● Invazia amatorismului).

PROCESELE PUBLICE ALE UNOR CĂRȚI (● Reportaje retrospective ● Documente ● Mărturii ● Reflecții ● Campanii organizate în presă împotriva unor scriitori, echivalente cu procesele publice).

DOSAR „ROMÂNIA LITERARĂ”. PROTOCRONISMUL (● Doctrină a colaboraționiștilor ● Cine și cum și-a revendicat monopolul asupra patriotismului ● Ce substrat avea insinuaarea că unii scriitori „fac jocul” postului de radio „Europa liberă” ● Înțelegerea primitivă a noțiunii de „prioritate” în domeniul creației literare).

DOSAR „ROMÂNIA LITERARĂ”. FLAGELUL PLAGIATULUI (● Cum s-a alterat în perioada dictaturii sentimentul paternității asupra textelor ● O situație asemănătoare cu aceea din epoca pașoptismului ● Texte preluate, texte prelucrate, texte scrise în colectiv ● Un plagiat „reprezentativ”: Incognito „de” Eugen Barbu ● Alte cazuri de plagiat).

DOSAR „ROMÂNIA LITERARĂ”. G. CALINESCU OPUS LUI E. LOVINESCU (● Istoricul și semnificația acestei false probleme ● Cine au fost protagoniștii ● Care au fost consecințele).

LITERATURA ROMÂNĂ DIN EXIL (● Inventar de valori ● Dificultăți în procesul de reintregire a literaturii române ● Ce modificări se vor produce în ierarhia de valori odată cu luarea în considerare a literaturii române în exil).

Fetele moralei relative

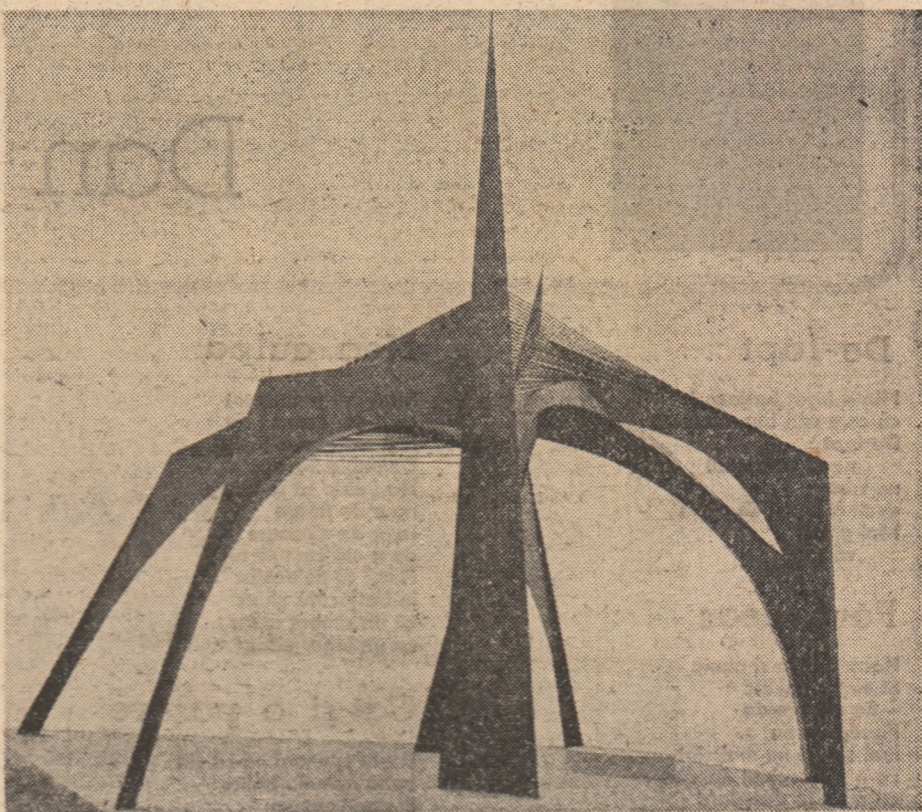
SE manifestă în aceste zile încă tulburii, de zor! ai unei epoci noi (nici n-ar fi putut arăta altfel), o invidată exagerare. Funeasta dictatură doborâtă e înfățișată ca o expresie a unei familii, cel mult a unui grup restrins de potenți ce se slujeau de un aparat represiv bine pus la punct. Imaginea ține de un idilism răsturnat într-o groază și oroare, dar oricum un idilism, prin trăsăturile de violentă simplificare, paradoxal calmante. Așadar, numai conducerea bicefală? Numai acoliții săi cei mai apropiați? Numai marii nomencluriști și așa-zii teroriști (un straniu, deloc nevinovat eufemism!) ce-l împrejmuiu? Dacă așa ar fi stat lucrurile, am fi putut fi într-adevăr mai liniștiți în ce privește morala noastră publică. Dar pe această cale nu se poate explica, oricâtă bunăvoință am introduce, în demonstrație, succesul eclatant al tiraniei, instaurarea, perfecționarea și mentinerea ei atât amar de timp. Nu se poate explica nici tăcerea silită a maselor, care, în poftă pușinelor și izolatelor izbucniri ce s-au înregistrat până la marea erupție din decembrie 1989, constituia un fenomen dominant, unul dintre cele mai înfricoșătoare din viața acestui popor presupus înapț pentru istorie, „vegetal”. Poporul se temea de ceva. Instinctul său de conservare era pus în cumpănă de o forță abominabilă, aparent cu neputință de înfruntat, neîndoielnic mai extinsă decât cea concentrată de virfurile tiraniei și de mercenarii lor cu epoleți distincți. Această forță, difuză și vicleană, mai înspăimântătoare decât forța declarată, instituționalizată, poate fi desemnată prin termenul de colaboraționism.

Să nu ne înșelăm. Sint greu de delimitat cîstea de necinste, curajul de lăsat-tate, măcar din simplul motiv că e vorba, până la un punct, de procese interioare, că granița trece prin domeniile invizibile ale sufletului. E greu și poate că nu va fi posibil niciodată să ajungem la un rezultat satisfăcător. Cine se poate socoti sută la sută inocent? Cine se poate proclama exemplar, fără teamă de ridicol? Cine se poate recomanda drept „cel dinții”, fără a stîrni cea mai profundă suspiciune? Atita vreme cit s-a evidențiat (revelație a estului!) complicitatea dintre victimă și tortionar, atita vreme cit s-a vorbit despre un scenariu în care rolul satanic al corifeilor n-ar fi fost posibil fără concursul celor înrobiți și batjocoriți, să nu ne facem iluzii deșarte. Există o zonă intermediară, în fiecare dintre noi, pe care o putem mai curînd intui decât analiza. O zonă în care viața și-a impus ororile cu atita perfidie, încît — de cite ori? — n-a mai lăsat loc distanțării categorice, vigilenței neslăbite, luptei eroice. N-a mai lăsat loc luptei, pur și simplu. Însă acest fapt asupra căruia literatura se va apleca îndelung și scrutător, exploatîndu-i nuanțele și extorcîndu-i tilcurile la infiniuit, nu poate constitui un motiv de a abolii morala: Morala așa cum se poate articula în virtutea unor probe palpabile. Așa cum interesează societatea. Morala, ca un instrument de lucru, ceea ce nu înseamnă, în ciuda simplității ei, că e mai puțin decît e propria ei esență. Morala în absența căreia o societate normală nu poate ființa. Din unghiul ei de vedere, colaboraționismul e o plagă dintre cele mai grave, departe de a fi vindecată. A nu (mai) vorbi despre colaboraționism înseamnă a accepta, cu zîmbetul pe buze și cu o vinovată clemență, jungla mentalității totalitare. A nesocoti propriile noastre voci jugulate, propriile noastre speranțe trădate, propriile noastre vieți irosite în anii opresiunii comuniste. A-l înșela pe cei ce așteaptă o viață mai bună, o viață liberă, inoculîndu-le sentimentul fals și totodată nociv că ne putem despărți de trecut cu ușurință cu care am traversa o stradă. Ceea ce ar fi un gest împardonabil, un gest de imoralitate.

IN rîndurile de față vreau să mă refer la citeva aspecte ale colaboraționismului din rîndul scriitorilor. Dictatura marxist-leninistă l-a urît de la bun început pe intelectual, socotit de către Lenin „bălegar social” și tocmai din această pricină a încercat a-l nimici, nu atît prin exterminarea fizică, deși n-a lipsit nici aceasta, ci prin aservirea la propaganda și la limbajul ei de lemn. Conștiințele critice, atite de primejdioase pentru dogmă, trebuiau anihilate fără a li se distruge însemnele formale, așa cum se proceda cu instituțiile democratice. Era o tortură deosebit de rafinată și de eficaă, intrucît nu se solda cu martiriu, ci cu compromiterea victimei. Străinătății i se putea înfățișa o galerie de figuri de ceară, perfect asemănătoare oamenilor vii. Pînă la urmă, în cazul unor exemplare mai docile, se ajungea la dreșaj. Efectele acestuia n-au întîrziat a se arăta. Dacă inițial scriitorii opuneau o anumite rezistență la încercările de anexare a lor la „linia” de partid (cazuri faimoase: Maxim Gorki, Tudor Arghezi) ori chiar o mare rezistență, implicînd lupta cu cele mai dure rigori ale Gulagului (Osip Mandelstam), ceea ce nu înseamnă că pînă la urmă n-au cedat, cei amînțiți ca și numeroși alții, s-au ivit, treptat, scribi „îmblinziți” parcă din naștere, domesticiti de-a gata (pletora de exemple ne scutește de actul unor nominalizări). N-a fost nevoie de modificarea unei celele genetice. Nici măcar de o înclinare semnificativă a cornului abundenței către „ogorul” literar, sleit de secetă. Căci, se știe, onorariul prestației compromițătoare a diminuat la noi pînă la nivele neverosimile (Virgil Ierunca vorbea despre

o „prostituție gratuită”). S-a apelat doar la licheliismul latent, s-au găsit mijloace de a aduce la suprafață pornirile cele mai josnice, energiile turpitudinii ce altminteri riscuau a rămîne fără folosință. Odată contactat acest fond bîcșnic, se lăsa cîmp liber de manifestare inițiativei personale. „Inginerii sufletelor omenești”, după cum l-a denumit cu o disprețuitoare formulă tehnocrată însuși Stalin, desecori, în realitate, jălnici muncitori necalificați în întreprinderile adulării și calomniei, s-au pus pe treabă, mulțumindu-i pe conducători. Cum procedau? Nu totdeauna prin indiscutabila, leala, automata slujire a comenzii partinice botezate comandă socială. Ci și prin manevre mai mult ori mai puțin sinuoase, bizantine, hărăzite a salva cite ceva de la un eventual potop. De a lăsa pe ici pe colo porțițe deschise către o altă stare de lucruri ce devenea tot mai probabilă. Lichelismul se desăvîrșea prin oportunism. Nu se voia în astfel de cazuri doar o parazitare în mediul prezentului imund, o animalică, inconștientă absorbție a clipei, ci încerca a-și asigura o poliță de supraviețuire. Întocmai unei insecte cu un ciclu de dezvoltare în etape, își prevedea metamorfozele.

Interveneau astfel o seamă de mici „trădări”, de distanțări, desigur defel riscante, față de condițiile colaboraționismului. Pactul cu diavolul fiind respectat în fondul său, strategia lor avea o miză multiplă. Se încerca a se produce impresia unei probități, a unei conștiințe adevărate care se aproximează în etape și se livrează într-o spontană scriitură a „spovedaniei”. Totodată se urmărea o sporire a prețului vinzării. Un creator mai complicat, mai imprevizibil, cu reflexe de onestitate, costă mai mult, nu-l așa? Întocmai ca un aparat plurifuncțional, purtînd o marcă superioară. Și, bineînțeles, se urmărea o posibilă continuitate, o adaptare la un viitor postdictatorial, ce nu prezenta nici o siguranță. Un astfel de autor era mai interesant, stîrnind curiozitatea și — de ce nu? — admirarea nepreveniților pentru subtilitatea jocului, pentru dibăcia versatilității. În descendența buneii tradiții balcanice, se opera o dublă contabilitate. Procedeu verificat în rîstimpuri dificile. Bunăoară un poet care umplea numeroase pagini de revistă cu stihuri omagiale, micul ecran cu aceleași stihuri la care asocia lozinci răcnite și gesturi de vates cabotin, nu le includea în volumele lui. Ca și cum n-ar fi fost ale lui! Ba mai publica în cite un periodic periferic texte vag aluzive la corupția și piramida ignoranță a patronilor săi. În afara nemăsuratului profit pecuniar astfel realizat, nu credem a-i putea găsi nici o scuză. Sau cazul unui alt bard: bisericos și naționalist, așternea frecvent texte glorificînd o Romînie întemporală în tolu celei mai crîncene temporalități. Cu ochii ridicați spre cîmpolele divine ale lumii, se făcea a nu observa suferința din preajmă, care ar fi trebuit să-l verifice autenticitatea vocației misionare. Cui serveau rîndurile sale pseudoapostolice și pseudocelebratoare? Ne putem da seama luînd în considerare faptul că apăreau în coloanele „Luceafărului”, una din cele mai virulente publicații ale regimului dictatorial. Accepțînd această colaborare statornică, poetul cu pricina îi acorda hebdomadarului preferat girul său de „mistic de stat”, cum l-a numit cineva. E ca și cum ar fi deschis un confesional într-un lăcaș al fărâdelegii cu scopul de a-l încuraja dăinuirea printr-o măsluită practică a abolvirii. Teocitismul său liric a format un simptom particularizat al degradării scrișului românesc. Cîțiva romancieri afectau a-și păstra „independența” estetică printr-o separație, chipurile, a planului romanesc de cel al publicisticii. Aceasta din urmă, ni se da a înțelege, nu era decît un tribut datorat Cezarului, menit a asigura buna desfășurare a creației. Dar personalitatea unui scriitor nu e divizibilă! Nici producția sa! Articolele și discursurile, inclusiv cele la congresele de partid, sint efectiv sudate cu restul scrișului său, într-o unitate de destin. Nu putem judeca o operă pe felii și pe momente, într-o optică tendențioasă ce ar putea emana doar din impuritatea ei morală. În același fel, am auzit pe o poetă rostind de la ultimele tribune parțial libere de care a mai beneficiat Uniunea noastră cuvînte îndurerate și tăioase, cuvînte îndrăznețe pentru care am simțit nevoia de a o felicita. Dar bucuria mi-a fost de scurtă durată! Peste puține zile mi s-a relevat cealaltă emisferă (de Magdeburg) a personalității ei, sub chipul unor servile declarații, al unor adeziuni la „înțeleptă politică” știută, tipărite în presă. Ce să mai zicem de critici! „Conștiințe ale literaturii”, nu chiar foarte puține dintre ei au recurs la practica amestecului, după un model oferit de produsele alimentare ale „epoii de aur” (conștiință plus surrogat ei, în procente reglabile). Era un fel de negoț, pînă la un moment dat rentabil. Practic chiar la marile case comerciale. Îți dau ca să-mi dai! Invoci citeva „principii” de partid, lauzi cartea vădit mediocră, dacă nu și infestată de aceleași „principii” a unui autor cu înalt credit oficial, pentru a-ți îngădui să-ți exprimi opoziția față de un fenomen negativ ori pentru a condamna o altă carte proastă a unui autor de asemenea „cu suprafață”. Oricum, a-veai posibilitatea de a spune cite ceva din ceea ce de regulă nu se putea spune! M-am gîndit adesea dacă o atare atitudine are o îndreptățire. Într-o ordine morală ce se respectă, hotărît nu! Căci aici funcționează o morală condiționată, par-

Sculptură de INGO GLASS

țială, înjosită. O formă de compromis. E mai „practică”, poate decît anularea oricărui morale, însă ni se pare mai dezonantă, în aspectul său schilod, decît plonjarea în neantul, asumat fățiș, al lipsei de morală.

IN raza unei asemenea morale relativizate, care ne mîhnește azi mai presus de orice altă împrejurare din sfera literelor românești, se așează și o serie de texte ale unor scriitori care salută Revoluția. Texte categoric pozitive, înflăcărâte, ireproșabile în sine. Scriitori al căror trecut nu e indiscutabil. Evident, în felurite grade. De la impostura crasă, de la slugăria fără perdea a dictaturii pînă la colaboraționismul „inteligent”, dozat după nevoile, plăsarea lor în purgatoriu ar trebui să fie diferențiată. Dar parcă mai e vorba de purgatoriu? Acești optimiști confrăți nu-și recunosc nici o vină. Ei vin din sfera purității ultragiate. Patosul lor e cel al cătușelor sfărîmate, al nedreptății absolute ce protestează absolut, al slăvrii libertății căreia dintotdeauna i-au adus sacrificii. Cu demonia totalitară n-au avut a face nici în clin nici în mînecă! Vorbesc fără reținere în numele unei cauze pe care ar fi servit-o nemijlocit și fără întrerupere. Nici umbra vreunei inconsecvențe, a vreunei confecții laudative, a vreunui abuz sau a vreunei lășități nu trece peste frazele lor triumfaliste (da, din nou triumfaliste, deși pe altă pagină a răbdăriei Cărți). Nu mergem pe direcția minimei rezistențe. Nu cităm din „scribăleții” (spre a utiliza iarăși un termen al lui Virgil Ierunca) cei mai decăzuți, din partea cărora nu ne miră nimic, deși s-au produs și din aceștia. Vom cita din autori de o anume onorabilitate. Nu vom recurge deocamdată la nume spre a nu da articolului nostru turnura unei polemici ad personam. Nu ne interesează acum decît un fenomen general, pe care dorim a-l consemna într-un chip cit mai obiectiv.

Iată-l pe un poet clamînd libertatea cu o ardore mistic-viscerală: „Ea, Sfînta palidă, Libertatea, care timp de un sfert de veac a zăcut în beciurile terifiante ale închiziției ideologice; Libertatea care ne-a fascinat și căreia i-am rostit numele în cel mai desăvîrșit secret; Libertatea care ne-a mistuit sufletul și ne-a ars măruntăiele, aspirația supremă și elementară a oricărei ființe gînditoare, este ACUM plînea și apa vieții noastre!”. Desigur, măcar probabil! Însă nu putem uita că poetul în chestiune s-a integrat nu o dată în grupajele omagiale. Semnătura sa ne lăsa atunci un gust de cenușă. Și nu e un poet fără talent bonom-ironic moldav care adoptă retorica lui Cațavencu! Un alt scriitor, de o netăgăduită popularitate, se întrebă în astfel de fel: „Mă întreb cum am putut găsi resurse să îndurăm, în acest ultim sfert de veac, două catastrofe puse una peste alta: catastrofa unui sistem dogmatic falimentar peste tot în lume și, în plus, catastrofa unei dictaturi demente, unică în întreaga noastră istorie atît de zbuciumată”. O întrebare ce prezintă doar micul neajuns de a fi pusă la cinci minute după ora 12. Cu același prilej, autorul în chestiune afirmă înecut, să zicem, de emoție: „Nici nu vreau să vă vorbesc acum ca un scriitor. Vă vorbesc în calitate de cetățean român, pe care o socotesc azi calitatea mea cea mai sfîntă”. Fie-ne îngăduit și nouă a ne întreba: în ce calitate a scris răsunătoarele rînduri elogioase la adresa lui Ceaușescu? În calitate de scriitor sau în cea „sfîntă”, de cetățean român? Rînduri

pe care, să precizăm, nu le-a scris în perioada „bună” a anilor '65-'71, ci mult mai încoace... Un critic ne pune la curent cu admirația ce l-a stîrnit-o priveștiștea „tinerilor revoluționari români”. Fîresc. Apoi remarcă, neprevăzător, un alt grup de persoane ce-l contrariază foarte: „În spatele lor însă, în al doilea rînd, i-am văzut și auzit și pe cei care vor să aibă libertate. În limbajul cel vechi ei ovaționează libertatea cea nouă și pe cei care au cucerit-o, dar cu aerul că au fost ei înșiși pe baricadele ei”. Pe ce baricadă s-a aflat semnatarul acestor muștrătoare rînduri? Pe ce temeii cere socoteală altora? Nu mergem cu exigența atît de departe, încît să-i pretindem să ne aducă, Doamne ferește, un certificat de prezență în actul revoluționar fizic. Dar a fost măcar pe baricadele ideii? Pe baricadele profesiei sale (căci au existat și acestea)? Postura sa „prudentă”, defetistă, era larg cunoscută. Spiritul său demisionar, care ocolea pînă și cele mai mărunte ocazii de confruntare cu pozițiile puterii, poate fi minuios probat. Un conjuncturalism moale, mătăsos. Niciodată, nicăieri nici o dispută cit de cit „riscantă”. În schimb, foarte proaspete panegirice la adresa lui Nicolae Dragoș și a altora, elusdem farinae. Și din același exeget încă o propoziție caracteristică: „prima lecție de democrație este a așezării omului potrivit la locul potrivit”. Asemenea intenții, cîteodată obsesive, au șanse de împlinire la ora actuală, cu unicul dezavantaj al unor eventuale neconcordanțe dintre aprecierea subiectivă și aprecierea altora...

Fie că ne convine, fie că nu, categoria unor asemenea scriitori face parte din realitatea postrevoluționară. Ar fi putut fi chiar prevăzută. De aceea nu ne surprinde prea mult agitația ei. Orice revoluție e un fenomen complex, care aduce cu sine, precum un riu vijelios, resturi ale unor alcătuiți dislocate. Semînețele moralei relative scapă, oricum, de la pîiere, în căutarea unui sol mînos. Ei, bravi! confrăți de care ne-am ocupat mai sus, prezintă o analogie cu acei nobili ce încercau a intra în grațiile lui Napoleon ori cu acei oameni noi ai „uzurpatorului corsican” care se sileau a se adapta grabnic Restaurației. Ana Blandiana, o scriitoare care poate vorbi într-adevăr în numele conștiinței nepătate, îi caracterizează astfel: „Ei nu se jenează să-și etaleze suferințele imaginare și competențele oboșite de întrebuintare, pentru a le face utile și profitabile. Ei nu se simt vinovați pentru nimic, ei nu se simt datori nimănui, dimpotrivă, ei acuză cu aplomb și tipă că li se datorează totul”. Ferice, într-un fel, naturi! Fatalitatea istorică ne face să suportăm și acuzațiile venite din orice gură și tipetele prezumției teribile în forța sa primitivă. Ar fi nerațională pornirea răzburătoare, căutarea „răspunderii” pînă-n pinzele albe. Dar nerațională și pe deasupra lipsită de onoare ar fi și atitudinea unei uitări complezente, a unei „iertări” implicite ce n-ar ilustra decît un colaboraționism de gradul doi. Ce e de făcut? Ce e de făcut între cele două extreme care sfidează în egală măsură bunul simț, una mistificîndu-l prin fanatism, alta pulverizîndu-l în contul unei concordanțe false? Credem că e nevoie a ne bizui pe conștiință, pe funcțiile sale nepervertite, de constatare și sancționare, care echivalează cu o instanță de justiție. Să ne străduim a ne exprima opinia cu atita limpezime etică, încît ea să funcționeze ca o oglindă în fața chipurilor ce le are în vedere. Atît și nimic mai mult.

Gheorghe Grigurcu

Dan DEȘLIU

De fapt

Minjit furat batjocorit
cu cele mai bune intenții
De fapt
nu-ți vrea răul
nu vrea
decît o halcă de viață
Mai grasă
vă rog

Fără ceas

Noapte și tu și nimic
Și eu tot imi zic
— Ea mă pierdu
Pierdut în ea
mai sint și nu mai sint
ca-n străvechiul descint
ca-n vis te dezmiard
ca-n noaptea de-apoi
și nu-i oră anume

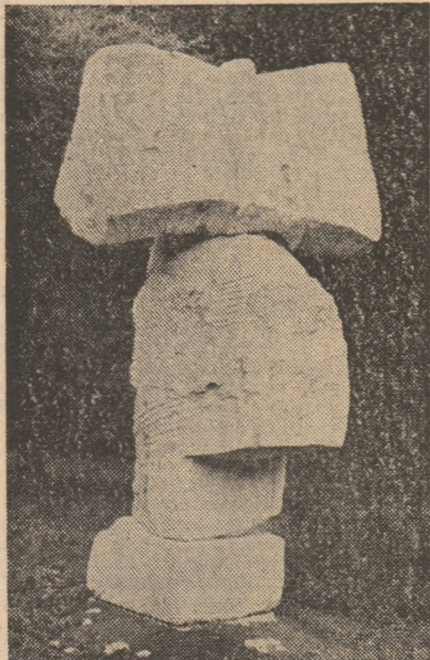
E ca vai de lume
și ca vai de noi

Antoni cătred Cleopatra

Am venit am plecat în zadar
Nici una nici alta. Nici nu-s
Nici nu-ți lipsesc
ca luna ce s-a dus
în spatele norilor
Ești eu în neștire
Pierdui
ultima bătaie navală
/„I'm died, Egypt”/
Imposibilul
mă soarbe mă zvirlă
la picioarele tale precum
cleiul palid plimbînd
mai ieri pe sub valuri
clopot cu limbi de argint
răposata meduză

O rază

...Acum ești hidos
zise ea
El tăcea
și lanterna bătea
pe ochii săi uscați
și ea zimbea
misterios ca nimenea
Și tot mai noapte se făcea
fără speranță de vreo stea
Și trist ce i-ar fi fost
fără de cea
mai dulce vorbă
ce i-o spusese ea

Sculptură de GH. ILIESCU-CALINEȘTI

Mea culpa

Iartă-mă pentru tot
ce n-am cum să fiu
E și mult prea tirziu
Domnule Savaot
Nu-i chip să te-ating
nour de floare
izvor de ninsoare
eu n-am cum să ning
Ningi tu ne'ncetat
în batjocură chiar
cu un zimbet amar
ca un inger uitat

Ca și o pasăre

Du-te spuneai ca să vin
buno nebuno haino
Și mai veneam
și mai plecam puțin
și se făcea un fel de du-te vino
Și vino și pleacă și pieri
cu noi laolaltă
părere de drag și păreri
de rău
după lumea cealaltă
unde zăpada caldă
un pat o să ne-aștearnă
din albele dalbele flori
Ești floarea din ultima iarnă
și vino
și pleacă
și mori

Advers

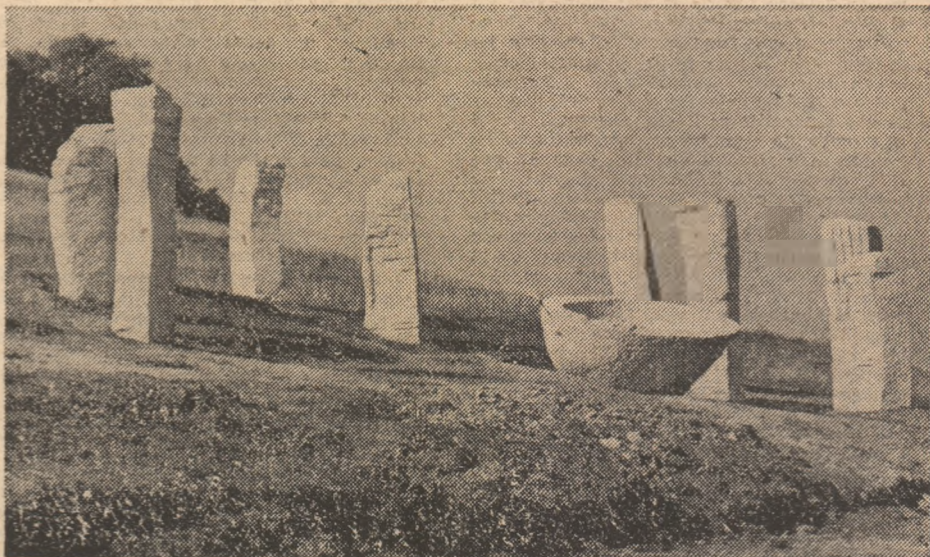
Te urăsc
uneori
intrucit
mi-e teamă
să nu mă iubesc
iubindu-te Cu tine
totul e invers iubito
sau draga mea
sau dragă
pur și simplu
mai știi
cit m-ai visat
Hai rizi
risul tău
mi-aduce aminte
cum țipa maică-mea
cînd mă născu
cum ai plîns tu cîndva
și-o să mă plîngi
nu o dată

Îndoielnic

A trecut tot Cînd Acum
trei-patru minute Un fir
de fum de țigare Un riu
același și altul mereu
Un aer
de astă vară
E iarnă e mult
mai mult decît frig
Viața ta
incremenită în lacrima
care nu vrea să curgă
la vale
ca fumul
ca riul
ca toate
Și totuși
ai fost undeva

Dedicație

Îți spun vorbe de ură
Îți urez
tot răul cu puțință
Și chiar
ceva în plus
Să dea CEL DE SUS
să mori din cauza
sau pentru
cauza mea
Să n-ai parte de tine
să n-ai decît
o vagă amintire
despre noi

Sculpturi de ROMEO PERVOLOVIC

Fleacuri

Păsări de plumb singe mort
clocot de smoolă de gheață
feeric mușgai plutitoare
hoituri pe apele curcubeului
gingașe bale fluturi cleioși
ninsoare coclită —
fleacuri pe lingă
sufletul tău de copil
vulcan de aripi arse

Flori

Aveți vreo floare de sezon
Sera e-n renovare
Avem
flori de plastic
avem
morte nemuritoare
și chiar
orhidee ciuntite
ca niște cozi de ciine mops
patruș'unu bucata
Nu Mulțumesc
Poate dă Dumnezeu
și dă gerul și ies
flori de gheață
pe geamuri

Semnul

Mai am niște ani
pe care nu dau
o para chioară
Am citeva zile
de cînd sint al tău
pour toujours
Ce situație
Văd că nu-ți pasă
nici cit de tine
Adevărat?
Veșnica întrebare
veșnicul
semn cocirjat sub jugul
incertitudinii
Semnul meu
și al tău

Lacul

S-a legănat sub ferestrele
noastre
noaptea întreagă
și cred că pluteau
nufri negri și lebede-albastre
cu noi împreună
și cred că știau
că de fapt ne visează
și sintem o sursă de vise
fîntînă țîșnitoare
cînd sleită cînd trează
din două rîni deschise închise
pînă la dimineața indecisă
cînd ai dat la o parte
perdeaua și-ai zărit
lacul alb amorțit
ca o rană închisă

Ba chiar

Venise pentru altcineva
Scuzați
zisei
Dar de ce
Am făcut cred o mutră
nedefinită Tăcu Se gîndi
Treaba ta
zise în gînd
Am luat o conversație apoi
ca o cină în doi
Ne-am plimbat cu metroul
de vreo citeva ori
cu taxiuri și chiar
cu niște trăsuri de unire
Perfect
neverosimil ca niște flori
din computer Se tot făcea
că facem
totuși
cite ceva
oarecum omenesc
tot omu-i complex
Ba chiar
într-o seară de iarnă
am stat de vorbă la aceeași masă
fumînd pe-ndelete țigări uni-sex

Exact

Sentimental și bleg
Ce-are-a face
Îmi iau îngăduința
să spun exact te iubesc
De ce
ar zimbi cineva cam de sus
Sau de pildă
de ce n-ar plînge oare
oricine oricînd
(— Trăiască libertatea —)
pe chestia asta.

Caută

Astă noapte am visat
sau n-oi fi visat
că te-am sărutat
că m-ai sărutat
Mări Doamne
De-ar fi rămas ceva
cit de cit
Să fi rămas bezna
De ce
nu faci un efort
Caută în imensa
fototecă a nopților
măcar negativul
unui sărut fugar
al unei șoaapte
incandescente
Un geamăt un hohot
o umbră
de inexistență

Jocul dragostei și al morții

UNUL dintre cele mai neplăcute, mai stinjenitoare momente din viața unui publicist care măcar din când în când și-a exprimat opinia despre vreun confrate sau altul este de a fi silit să scrie ceva despre un prieten, un apropiat, în fine despre vreun scriitor pe care ar regreta să-l „piardă” astfel prin simplul gest de a răspunde unei obligații față de adevăr și față de el însuși. De cite ori m-am aflat în această situație, am simțit o stringere de inimă și admit că uneori am cedat slăbiciunii umane care mă lega de unul sau de altul dintre confrăți. Mi-am îngăduit această politică de menajamente față de alții, dar și de mine însumi, pentru că eu nu mă consider și nu m-am considerat niciodată „critic” în adevăratul înțeles al cuvintului, adică unul dintre cei care atacă plener realitatea literaturii, ambiționează în același timp să-i constituie oglinda și să-i devină clasificatorul. Simplu glosator pe marginea literaturii, amator de a pune în valoare chestiuni controversabile, de a descoperi probleme, mi-au plăcut mult mai mult discuțiile și reevaluarile (ca să nu le zic, asemenea lui E. Lovinescu: „revizuirile”), decît acțiunea critică asupra contemporanilor și cu atît mai puțin aceea de primă instanță. Am putut lăsa, deci, deoparte confruntările neplăcute, în dublul sens de a respinge cărți proaste și a mă certa cu autorii lor.

Desigur că, dincolo de actul scris, există și o critică orală, o expresie directă între patru ochi cu unii amici autori; oricît s-ar disimula, criticul nu poate ocoli unele adevăruri „așteptate” cu aviditate uneori de interlocutorul său. Apoi, însăși „tăcerea” în jurul acestuia sau al unei noi apariții devine prea elocventă și semnificativă, ne scăpînd astfel decît pentru publicul mai larg, neștiutor, dar nu și pentru cel implicat în ea.

Omul asupra cărui am experimentat cel mai îndelung și dureros această situație (cel puțin penibilă) a fost Horia Lovinescu. Nu am fost prieten cu el; pot spune că abia l-am cunoscut, dar s-a întimplat să-l întîlnesc aproape în fiecare săptămînă pentru cîteva ore, timp de mai mulți ani, într-un loc unde limbile se mișcau destul de slobode și „subiectele” erau în mod firesc de domeniul literaturii curente, al evenimentelor de toate zilele. Nu pot afirma că aș fi întreținut cu Horia Lovinescu niscăi convorbiri substanțiale; vorbeam dimpotrivă mai ales despre toate banalitățile curente, dar printre ele nu o dată apărea premiera uneia din piesele sale sau situație conexă din teatrul pe care-l conducea. Nu numai că eu și ceilalți convivi păstram despre eveniment o absolută tăcere, iar amicul nostru însuși nu făcea nici cea mai vagă încercare de a duce spre sine convorbirea. Discreția lui era atît de absolută încît la un moment dat, tot mirîndu-mă, am ajuns să o atribui orgoliului. Și dacă ar fi fost vorba doar de opinia mea poate că m-aș fi învoit să cred că e astfel, că pe el nu-l interesa ceea ce eu i-aș fi putut eventual spune; dar erau și alți scriitori la masa noastră, printre care în primul rînd un reputat critic dramatic, N. Carandino, care-mi mărturisise la rîndul lui „blocarea” în fața operei dramaturgului amic, față de el la fel de tăcut.

Nu, nu cred că era vorba de orgoliu, provenind din ideea prea înaltă pe care Horia Lovinescu și-o făcuse despre propria-i operă; mai curînd ar fi fost o „blocare” față de tot ceea ce era exterior persoanei sale, provenind din alte cauze. L-am cunoscut într-o perioadă în care omul trăia închis în sine, mult nepăsător față de evenimente, crispat într-o pornire de autodistrugere, consecutiv marilor lui drame familiale.

Vorbea puțin; asemeni celui „om

al multîmilor” din inspirația lui Poe, nu lăsa măcar impresia că ar urmări cu prea mare interes cele ce putea auzi în jurul lui. Era totuși ceva nobil în ținuta lui, o rezervă rigidă, de natură să impună. Aș fi vrut să pot să-i dau o replică prin mai marea mea considerație literară, pentru că am convingerea că totuși aceasta nu l-ar fi lăsat indiferent.

Dar, din păcate, nu am putut. Teatrul său pe care l-am urmărit fără entuziasm, deși cu permanent interes, are, ca și omul, o ținută intelectuală certă, o sigură elaborație, o problematică mereu atractivă, incitantă chiar, dar mai cu seamă cred că el va oferi totdeauna spectacole interesante. Dar rezistă el oare, dincolo de o valoare de conjunctură, de răspunsul pe care-l dă unor situații de fapt, speculate totdeauna măcar cu abilitate? Mi s-a spus că singura piesă necunoscută mie, **Jocul vieții și al morții în deșertul de cenușă**, ar fi capodopera lui. N-am avut ocazia s-o văd niciodată și nu am alergat atunci să o citesc, rezervîndu-mi eventuala plăcere pentru un viitor imprecis. Nu știam atunci că omul nu va supraviețui despărțirii noastre de cîteva luni din cauza unei vacanțe estivale.

Interesul meu (dar și dorința de a descoperi în el un cit mai mare scriitor) crescuseră în ultima vreme datorită unei împrejurări puțin hazlii, pe care nu mă pot reține să n-o povestesc. Horia Lovinescu nu citise probabil nici un rînd scris de mine; e posibil ca și el, asemeni altora, să mă fi considerat un „critic”, specie prin excelență detestabilă. Dar cu cîteva luni înainte de a muri, i-a căzut în mină cartea mea **Simple întîmplări în gînd și spații** și lectura l-a entuziasmat.

E ceea ce avea să-mi comunice la proxima noastră întrevvedere, și a făcut-o într-o formă puțin naivă, poate chiar jignitoare în sinceritatea ei neacoperită: — Domnule, nu credeam că poți scrie o asemenea carte!

Mi-e greu să cred că personajul meu uman e atît de prejos în comparație cu ceea ce las pe hîrtie; prietenii mei buni afirmă că lucrurile stau tocmai dimpotrivă, dar, în fine, această apreciere m-a încîntat, nu pot să nu recunosc.

Cîteva luni mai tîrziu, Horia Lovinescu a plecat dintre noi. Regretul meu de-a nu-l putea comunica și admirația a fost anulat în parte de speranța că o voi putea face postum, căci adevărata lui viață, asemeni cu a oricărui scriitor, de-abia de la acel punct încolosea. Dar, din păcate, luat cu alte treburi, mi-a lipsit timpul, și tot așa pe neașteptate am trăit un alt moment emoționant în legătură cu el, care a venit asemeni unei adevărate somații.

Anume, într-o zi, aflîndu-mă la sediul Ununii Scriitorilor, am dat acolo peste doi necunoscuți, un bărbat și o femeie, care primiseră niște indicații pentru a se prezenta la unele birouri și nu erau în stare să se descurce. Erau ginerele și fiica lui Horia Lovinescu, veniți din străinătate, după o absență de mai mult de două decenii și acum se prezentaseră în calitate de moștenitori, avînd a se ocupa de o succesiune destul de încurcătă. M-am oferit să-i îndrum și cu ocazia aceasta m-am prezentat precizînd că l-am cunoscut pe răposat și deci aveam a le transmite și cuvenitele condoleante. Fiica lui Horia Lovinescu mi-a replicat oferindu-mi acel amănunt care m-a impresionat: că printre puținele lucruri personale ce i-au fost restituite de la spitalul unde tatăl său încercase o ultimă intervenție chirurgicală se afla și o singură carte pe care ținuse s-o aibă la el: **Simple întîmplări în gînd și spații**. (N-a știut să reproducă exact titlul, dar mi-a descris în amănunt conținutul, ceea ce m-a ajutat pe mine s-o identific).

Cititorul va fi înțeles că măcar din această clipă, dorința mea de a descoperi că Horia Lovinescu e un mare scriitor, eventual un geniu, și de a trimbița acest lucru a devenit arzătoare. Dar n-a fost să fie... Capodopera lui, **Jocul vieții și al morții în deșertul de cenușă**, mi s-a părut a aparține planului superior al creației sale, în care se regăsesc unele calități și situații dramatice, dar mai ales o intenție demonstrativă nu lipsită de interes, în tot cazul acceptabilă, din moment ce e proclamată oarecum agresiv, printr-o simplificare voită a psihologiei personajelor și prin evoluția lor asemeni unor elemente exponențiale. Sunt de asemenea convins că, epurată de unele neașteptate vulgarități de limbaj, piesa ar fi un spectacol mereu interesant.

Dar nu mai mult. Și cred că asta nu ar ajunge pentru ceea ce aș fi voit să

TRAPEZ

CCCCI

1 485. Pe cînd amurgul era pe sfîrșite, a apărut un nor vînat și fioros, în același timp crocodil, tanc și avion de bombardament. Părea pus pe fapte mari, dar a avut o evoluție neașteptată. Într-unicul n-a avut de înghițit decît o știucă subțire, foarte stilizată.

1 486. Multă vreme n-am știut ce este o diversiune. Dar mai apoi am învățat să le descopăr cu precizia cu care copoiii descoperă prepelețele.

1 487. Nufărul s-a smuls cu rădăcină cu tot: o incilcitură de fire lungi și albe, ca părul unei vrăjitoare, care a adus la suprafață un ceaun întreg de nămol.

1 488. Cu mult înainte de a se inventa celula fotoelectrică, toate ușile se deschideau în fața lui.

1 489. Acel șoarece reformator le-a propus semenilor săi să facă zilnic o baie, pentru ca pisica să nu le mai ia urma după miros. Dar ei — conservatori — i-au răspuns: Preferăm să murim în mirosul nostru.

1 490. Limba ce-o vorbim. Bată-te norocul!... Arde-te-ar focul!... Maximum de blagoslovire și maximum de afurisire pe centimetru patrat.

1 491. Băcăniile erau niște dughene întunecoase, dar căpățînile de zahăr spînzurate de tavan le dădeau aerul unor peșteri prin care zburau parcă lilieci.

1 492. Cu picioarele goale în sandale porneam dimineața pe drumurile Dobrogei, iar seara mă întorceam cu cizme de praf.

Geo Bogza

POST SCRIPTUM la „Cenzuratele” din numărul trecut

Eu sint
Tu ești
El este
Noi sintem
Voi sinteți
Ei nu sint
Ei nu mai sint

spun despre Horia Lovinescu, despre ceea ce bănuiesc că ar fi așteptat el... Intrucît nu sunt atît de crud încît să tai net într-o afacere care a fost în primul rînd sentimentală, amin „verdictul” pentru altă dată, după ce voi vedea spectacolul.

...**S** I totuși, povestea destul de tristă (și mai ales intristătoare pentru mine) are o morală ce poate fi comunicată imediat. E vorba de relațiile prietenești care se stabilesc între scriitori sau între scriitori și critici. În principiu, e pe cît de omenesc dar și de natural ca între diferiți colegi într-ale scrisului să se stabilească înțelegeri, prietenii, dorința de a se sustine reciproc. Dar e cu totul nociv ca un sentiment nobil ca amicitia să treacă în alianțe, constituiri de grupuri sau subordonări de oportunitate. Mai ales cînd e vorba de critici și de judecata critică. Experiența practică a acestei discipline mi-a dovedit că nîcînd nu gresesc cultivatorii celei de-a X-a muze ca atunci cînd își laudă exagerat prietenii, că nimic nu-i compromise mai grav ca atunci cînd deformează adevărul supralicitînd. E o eroare pe care un critic ar trebui să o evite din instinct, — căci o reală deprindere, cu timpul, iarăși experiența mi-a arătat că nu poate cîștiga decît prin excepție. Critica post-lovinesciană, aceea dintre cele două războaie mondiale, și-a impus ca un principiu etic să nu menajeze pe nimeni și mai ales să nu se menajeze reciproc. Între Tudor Vianu și Vladimir Streinu, între acesta și Șerban Cioculescu, dar mai ales între cel din urmă și toți criticii la un loc au existat niste „raporturi” pe care urmașii lor actuali le înțeleg cu greu, deși între ei a predominat perfectă civilitate, mergînd pînă la o nedezmințită prietenie și chiar la ideea de „grupare”, — căci una dintre acestea s-a constituit la un moment dat, dar anume pentru a apăra independența disciplinei. „Modelul” Lovinescu a fost asimilat și în privința aceasta și, poate, dus mai departe, deși s-ar fi zis că autorul **Istoriei literaturii române contemporane** l-a ridicat din capul locului la expresia lui absolută.

Această formă a spiritului critic este însă prea specifică unui anume stadiu de maturitate a culturii încît îl putem semnală, cu bucurie, și la alții, chiar anteriori prin vîrstă biologică lui E. Lovinescu. Și nu mă voi referi la paginile de radicalism critic extraordinar risipite de N. Iorga (dar numai în tinerețe), ci la cazul lui Paul Zarifopol, critic din aceeași generație, dar afirmat abia după primul război mondial. Spiritul lui critic nu se probează în paginile „distructive” îndreptate împotriva unor scriitori îndepărtați de formula

lui intelectuală, de la Renan și Maupassant, la André Maurois și Stefan Zweig, ci în rezervele categorice pe care le-a exprimat la adresa unei părți din opera celui mai venerat și scump al său maestru și prieten: I. L. Caragiale. Pentru mine, Zarifopol s-a creditat ca un mare exeget al autorului **Scrisorii pierdute** în momentul cînd l-am văzut în stare să scrie paginile nimicoitoare despre aspectele melodramatice din opera lui nenea Iancu, despre stilul acestuia jurnalistice, despre obediența artistului față de stilul clasic, — deși nu i-am dat aproape deloc dreptate. Această capacitate, pe care eu nu o voi numi „crucizime”, ci curaj al adevărului, pentru că e în primul rînd o înfrîngere de sine, e specifică adevăratei vocații critice, deși e doar un punct de pornire. (Prin contrast, să ne gîndim la distrugerea unui critic, ce ar fi putut deveni de mare anvergură, care a sacrificat prieteniei, spiritului de grup și pînă la urmă celui de partid, lesînd de fapt din literatură, deși prin inteligența sa excepțională ar fi putut s-o slujească altfel: Mihail Ralea.)

Critica are prilejul de a greși în atîtea variate și innumerabile ocazii (prin deficiență și accidente) încît nu mai trebuie să o și ia de la început pe o cale deviată din motive sentimentale.

...Dar, întorcîndu-mă totuși la unele situații mai omenesti, sau poate chiar prea omenesti, să amintesc că mai există un scriitor care a murit în mină cu o carte a iscălitorului acestor rînduri: Nichifor Crainic. Acesta ar fi părăsit subit lumea noastră plină de mizerii și de patimi citînd cartea mea **Semne și repere**, pe atunci de curînd apărută. Că l-a plăcut nespun studiul cuprins acolo despre G. Călinescu, romancier nu mai incam discutie, deoarece mi-a transmis telefonic prin cineva entuziasmul său. În acest caz, a murit în beatitudine, văzînd cum l-am tratat pe vechiul și atît de intangibilul său inamic. Dar autorul **Sesurilor natale** se poate să fi trecut în lumea cealaltă tocmai citînd ce am scris despre **Povestirile** lui V. Voiculescu... Ceea ce nu mai e exact același lucru.

În tot cazul, îl asigur pe cititor că toate aceste gînduri omenesti, prea omenesti, imi stau în minte chiar în clipa în care scriu cea mai simplă frază critică. Și rîndurile de mai sus nu sunt în nici un caz unele de scuze sau de rețete, ci doar de o îndurată luciditate. Căci pentru mine critica a fost totdeauna altceva decît un joc, fie el și cu noțiuni grave precum dragostea și moartea.

Alexandru George

(Din volumul în curs de apariție **Capricii și treceri cu timpul prin spații**)

■ Dificultăți tipografice (tipărire, difuzare) ne determină, pentru o vreme, să amînăm apariția revistei cu o zi. Ca atare, ea va fi la dispoziția cititorilor vineri dimineața, abonamentele urmînd să sosească la destinație vineri după-amiază și sîmbătă.

A doua poliție

21 aprilie

UN coșmar. Mă trezesc strigând, terorizat, apărându-mă cu mina de ceva, șarpe? șobolan? Aprind lumina. Mi-a crescut pulsul. E patru și zece minute noaptea. Mă duc la baie și, cind mă întorc, caut prin pat, deși știu că e o copilărie ce fac. Nu mi s-a întâmplat demult așa ceva. Evident, nu găsesc nimic. Sting lumina, mă vir sub pătură și încerc să mă culc. Dar nu reușesc. După o jumătate de oră mă decid să citesc. Cartea, o istorie a Romei, e jos lângă pat, deschisă la pagina unde am ajuns aseară. Mă întorc, deci, la Caligula și la visul lui ca omenirea să fie redusă la un grumaz, pentru a nu se mai obosei tăind altele capete, la Nero care nu prețuia nimic alt de mult ca aplauzele (să mai spună cineva că istoria inovează continuu)... Un general roman era primit în triumf după o victorie în care ucisese cel puțin cinci mii de soldați inamici. Dacă ajungea la 4999 trebuia să se mulțumească cu o „ovație“, numită așa deoarece se sacrifică în cinstea sa o oaie, „ovis“... La noi se sacrifică nemurătate oia... Așa că scrieți ode, domnilor poeți ai zilei. Ziarele și revistele vă așteaptă... După două mii de ani istoricii tot n-au înțeles, văd, că Nero și-a sporit crimele în aceeași măsură în care senatorii și-au sporit slugăria... Ovaționați! Trebuie să fim niște insecte disciplinate... În Jurnal din anii negri al lui Jean Guéhenno m-a izbit cit de asemănătoare sint compromisiunile pe care le fac unii oameni de literă în vremuri de restriște. „De obicei, scrie Guéhenno, oamenii se ascund pentru a trădi; «favoriții muzelor», dacă trădează, țin s-o proclame. Se tem să nu fie uitați și își visează cum pot renumele“. „Ei (exclamă în altă parte autorul jurnalului) ar vrea uneori să a-rate în scrierile lor puțin curaj; dar la primul cuvânt curajos pe care l-au riscat îi cuprinde teama și aduc, în compensație, un compliment autorității. Orice critică se transformă într-o reverență care îi degradează și mai mult. Michelet vorbește de grimasele pe care le făceau sclavii cărora împăratul le acorda viața și libertatea dacă, în mijlocul leilor și al tigrilor, reușeau să traverseze cercul ducind un ou ce se rostogolea pe o tavă. Dar acolo era vorba de viață și de libertate. Grimaseurile noastre se tem să nu fie uitați“. Aceiași însă „mereu în lipsă de glorie și de bani, auzi să-și audă numele“, „hotărâți să-și facă în dezastru o reputație“, aceiași „incapabili să tacă“ ies la iveală, se pare, peste tot în timpuri grele.

25 aprilie

NU mi-am imaginat niciodată că omul poate cădea atât de jos încât să transforme disperarea în virtute. Și totuși, mie mi se întâmplă uneori. Există momente, din ce în ce mai frecvente în ultima vreme, cind încerc să mă conving că dispararea, și nu orice fel de disperare, ci una dusă pînă la capăt, este singura speranță cu adevărat realistă în stare să ne scotească din marasmul interior, prima treaptă, indispensabilă, pentru a încerca să ieșim apoi din marasmul care ne înconjoară. Ca să mă liniștesc, să mă asigur că nu mă joc cu vorbele, îmi atrag atenția că există două forme de disperare. Una care te goleşte de orice voință, te transformă într-o pastă moale. Și alta care, golindu-te de așteptări, de iluzii, te goleşte și de teamă. Nu mai ai ce pierde sau nu te mai interesează ce pierzi, nu mai știi decît că „așa nu se mai poate“. Cu orice risc. Cu orice preț. Îmi spun apoi lucruri de care ulterior mă jenez că le-am gîndit. Că speranța e o păcăleală, un drog. Ea nu ne-a dat nimic în acești ani. Ne-a împins numai să așteptăm, să aminăm, să ne motivăm lașitatea. Avind mereu ceva de sperat, avind mereu ceva de apărut, speranțele ne-au îndemnat să răbdăm. Poate, totuși, se va întâmpla o minune! Ne-am ferit să privim adevărul în față, n-am avut curajul să nu ne găsim consolări. Ne-am amăgit, ne-am mințit, așteptînd un sfîrșit pe care l-am îndepărtat și noi, prin speranțele noastre tot mai vagi. Încît se vede dureros de clar acum că n-am mai putea conta decît pe disperare, ca unică speranță. E singura valoare sigură de care dispunem și poate că e singura posibilă într-un asemenea coșmar. Într-o înțelepciune de somnabuli ai așteptării nu mai e, practic, nici o deosebire între cel ce stă cu brațele încrucișate, sperînd că un sfîrșit va veni de la sine, și pesimistul care își așteaptă soarta, consolidându-se cu neputința sa în fața fatalității. Și unul și altul încurajează dictatura să devină mai arogantă, o stimulează să

nu-și piardă vremea cu vorbe goale despre umanismul în numele căruia sîntem dezumanizați. În schimb, punîndu-te cu fața la zid, necruțătoare, disperarea trăită ca singură speranță te constrînge să deschizi ochii. Și, orice s-ar întîmpla, de un lucru poți fi totuși sigur cită vreme crezi în această disperare: că vei rămîne tu însuși indiferent de evoluția răului, ferit de perspectiva, iminentă altfel, de a fi și nefericit și schilod sufletește. Vei evita, cel puțin, nenorocirea de a te acomoda cu infernul. În plus, disperarea e singura pe care „ei“ n-o pot controla, n-o pot stăpîni, singura care i-ar speria probabil, căci împotriva speranțelor se pot servi de arme, dar cum să reprimi disperarea unui om? Pînă și teroarea e neputincioasă dinaintea nefericirii ajunse la limită.

Mă tem să nu bravez. Apoi îmi spun din nou că speranțele noastre intră pe ușa din dos în cea de a doua poliție și că incapacitatea mea de a spera cu adevărat, slăbiciunea mea pentru cultul speranței, mă condamnă, de fapt, întrucît e greu de lămurit cum să trăiești în acest spațiu al nimănui, unde nu ești în stare să-ți faci nici din speranță, nici din disperare, o patrie statornică. Trăiesc, totuși...

25 aprilie, seara

MĂ feresc să cer sfaturi, să mă consult, să abuzez de camaraderia cuiva transformîndu-l, fără s-o dorească, în confident. Îmi ascund frămîntările și fața de fiul meu. Urmărit de ghinion în viața personală, vreau să se recăsătorească peste patru luni. Și nu vreau să-l tulbur. Oricum, mi-a arătat și de această dată o grijă care m-a emoționat, cu o lipsă de egoism de care eu nu știu dacă aș fi fost în stare.

Între timp, a venit de-a binelea primăvara. E cald. În aer plutesc scamele desprins din plop. Curg continuu, purtate de vînt, ca o ploaie uscată. Din pricina demolărilor care continuă într-un ritm halucinant, se pare că șobolanii sînt înnebuniți. Au ieșit de prin pivnițe și nu se mai feresc. Uneori, îndrăznesc chiar să se plimbe pe acoperisuri sau își caută alte culcușuri. Noaptea întregi am auzit, sub parchet, un șobolan rozînd. A intrat prin canale, probabil, și s-a oprit sub camera mea, manifestîndu-se numai noaptea. Vecina mea pretinde că într-o zi l-ar fi văzut pe acoperis, tolnînt pe tablă. Zicea că e un șobolan enorm. De citva timp, însă, nu l-am mai simțit. E și o invazie neobișnuită de molii. Seara, cind aprind lumina și mă întind pe canapea, văd aproape mereu cîte o molie zbîrbind în zig-zag prin cameră. La început încercam să le prind. Pe urmă am renunțat. Nu e eficient să umblu printre cărțile risipite pe covor, pentru a vîna moliiile una cîte una. Într-un secol în care tehnica uciderii în masă a fost atît de bine pusă la punct, nu mă pot comporta, firește, atît de pueril... Și tocmai acum mă chinuie prostata mai rău. Doctorul, cind l-am consultat în iarnă, m-a sfătuit să mă operez în primăvară, să nu mai amin. Am zis: „Da, sigur că da“. Dar pe măsură ce se apropie sfîrșitul lui aprilie îmi tot caut pretexte de aminare. Tocmai acum? îmi zic. Ca și cum ar avea vreo importanță dacă stau în această cameră unde moliiile simt, poate, instinctiv, că Dumnezeu moliiilor le ocrotește sau într-un spital. Îmi e frică de operație, să fiu sincer. M-a traumatizat operația de ulcer și de-atunci mă tem să înfrunt altă anestezie, altă... Din fericire, singurătatea mea nu e rea. I-am și lertat pe cei care „au dispărut“; mi-am promis numai, fără să jur că nu mă voi răzgîndi, să nu ne mai incurcăm reciproc, în viitor, cu asigurări ipocrite; ce rost ar avea? Trebuie să ne urmăm fiecare drumul. Eu, simțîndu-mă ca un animal încolțit, dar deocamdată cruțat de vinător. Ei, atenți să nu-și facă necazuri din pricina altora. Dacă nu cumva îi nedreptățesc, necunoscînd ce anume i-a îndemnat să mă uite... Iarăși o molie. Vin și țîntări scara cind deschid ușa spre balcon, să intre puțin aer curat (curat cu atîta praf? mă rog, să zicem), dar moliiile mă enervează mai rău decît țîntării deoarece îmi dau senzația că viața mea începe să semene cu puloverele pe care mi le-au ciuruit. Deschid geamul și mă uit afară. Deasupra plopilor e un cer adînc, întunecat și misterios. Aerul s-a limpezit parcă de praful stîrnit de camioanele hodorigite care fac să tremure asfaltul ca gelatina de cîte ori trec (am o bună educație împotriva cutremurelor!) și, pentru prima dată în acest an, stau să privesc stelele. Dacă mă închipui undeva în spațiu, ca în jocurile din copilărie, la mii de ani lumină de aici, îmi vine să rid. Dictatura care vrea

să se eternizeze pe o mică, foarte mică porțiune din bulgărele strălucitor de noroi care se învîrte în spațiu, înseamnă mai puțin decît o molie. Dar dacă... Și e caraghios să mă mint. Eu sînt aici. Și înțeleg foarte bine în ce clește mă aflu. Fiindcă nu e ușor să înfrunți o dictatură. Dar nu e ușor nici să n-o înfrunți.

E ORA 11 noaptea și nu reușesc să mă culc. Dau, întîmplător, peste textul abjurării lui Galilei: „Eu, Galileo, în al 70-lea an al vieții mele, în genunchi în fața eminentelor voastre, avînd dinaintea ochilor Evangheliile pe care le pipăi cu propriile mele mini, abjur, blestem și detest eroarea și erezia mișcării pămîntului“. Mă gîndesc la starea pe care o aveam scriind **Apărarea lui Galilei**. Ieșisem din spital. Eram în concediu medical și-mi petreceam diminețile în Cismigiu pe o bancă. Îmi plăcea să stau la soare, să simt căldura cum îmi dogorește miinile și bănuiesc că și din această pricină tristetea lui Galilei al meu e luminoasă. Azi, dacă aș scrie din nou acest „dialog despre prudență și iubire“ l-aș scrie altfel. Pe atunci nu simțisem pe pielea mea efectul metodelor Inchiziției, deși eram torturat interior. De aceea discuția lui Galilei cu sine însuși poate părea uneori naivă, idealistă sau prea abstractă. Azi sînt în măsură să înțeleg mai bine și frica și sila. Am început să semăn cu o plantă bolnavă care trebuie să crească într-o pivniță întunecoasă.

26 aprilie

BAIETI de nouăsprezece, douăzeci de ani care inspectează strada. Îi recunosc imediat cine sînt și ce treabă au, după felul cum sînt tunși, după îmbrăcăminte (hainele lor prea corecte, cu minciunile aproape totdeauna prea scurte, cravata, indiferent de vreme) și chiar după felul cum se plimbă agale printre pietoni. Aud că au fost luați din orfelinate și crescuți de Securitate. E mai ușor să fie educați pentru cruzime niște băieți care nu-și cunosc părinții, dar o dictatură care își pregătește programatic agenții cu asemenea criterii, socotind o calitate nefericirea de a nu fi avut părinți, de a nu-ți cunoaște înaintașii, nu se demască singură? Cultul străbunilor e simplă demagogie. De fapt, „omul nou“ nu trebuie să aibă nici o legătură cu această țară, pentru a fi cu totul la dispoziția dictaturii.

27 aprilie

IMI vine în minte deviza pe care am văzut-o deasupra intrării în aula universității din Uppsala: „A gîndi liber e mare lucru. A gîndi corect e și mai mare lucru“. Abia acum îmi înțeleg pe deplin sensul. M-am dezobișnuit pînă și în sinea mea să spun adevărului pe nume și nu e deloc simplu să dai la o parte un limbaj ocultat, prevăzător, care ți-a intrat în reflex după ce te-ai folosit de el atîta ani. Trebuie să fac eforturi la fiecare frază ca să exprim cît mai direct ce e în sufletul meu. În fine, mă străduiesc să judec liber, dar în ce măsură judec și corect? Nu știu.

Occidentalilor le lipsește ceva important ca să ne judece corect. Ei se folosesc de logica obișnuită pentru a judeca un coșmar. De aceea se și miră că sîntem atît de răbdători. Iar noi sîntem foarte tentați să ne considerăm de două ori nedreptățiți: mai întîi de istorie, apoi de cei care ne judecă. Și nici noi nu ne mai înțelegem, de fapt, prea lîmpește. Eu, în orice caz, trăiesc de multă vreme cu sentimentul că străinii ne nedreptățesc judecîndu-ne după pasivitatea noastră, fără să priceapă că mecanismul în care sîntem prinși e aproape perfect. Uneori, m-am și revoltat auzind cum cîte un gazetar grăbit, venit din Occident, ne mustră din virful buzelor, după ce a stat aici cîteva zile, la „Intercontinental“, cu un pașaport în buzunar, riscînd, cel mult, să fie expulzat. Destui francezi uită ce s-a petrecut, în parte, și în propria lor țară în timpul Ocupației, care a durat numai patru ani. Destui germani uită că ordinele lui Hitler erau ascultate fără cîrînire chiar în zilele cînd aliații se aflau la porțile Berlinului. Ba, pînă și unii dintre ruși uită, se pare, uneori că Stalin n-a fost creația românilor. Românii au fost nevoiți doar să-l importe apoteoză, cu toate belelele ce au decurs de aici. Cred că niciodată nu mi-am iubit mai mult țara ca în furia neputincioasă care m-a cuprins de cîte ori vreun străin și-a permis s-o judece, nu după ceea ce este, ci după nenorocul ei. Dar tocmai de aceea aș vrea să încerc o explicare cinstită (nu îndrăznesc să spun: corectă) a motivelor răb-

dării românești, dincolo de banalitățile răspindite pe seama noastră și dincolo, mai ales, de justificările, de scuzele pe care sîntem foarte ispitiți noi înșine să ni le găsim.

Căci problema principală nu o reprezintă, cum ne imaginăm, „ei“. Problema adevărată sîntem „noi“. Ce s-a petrecut cu noi? Pînă unde ne-a lovit răul? Ne-siguranța și frica ne-au schilodit sufletele și ne-au corupt logica. Dar, în acest moment, pentru noi sinceritatea ține de instinctul de conservare. Încercarea de a ne scufunda în justificări, în scuze, ar fi egală cu o sinucidere. Ne trebuie tăria de a recunoaște că oricîtă poliție secretă ar avea un dictator, ea n-ar reuși să-l asigure, singură, puterea. Și că, îndurînd această istorie, am și făcut-o în parte. Avem nevoie de curajul de a înțelege de ce am acceptat tot ce am acceptat dacă vrem să regăsim celula noastră vitală. Zicem: represiunea, la noi, e cea mai dură din est. Și e adevărat. Dar represiunea e puternică și fiindcă frica e mare. Frica noastră îi încurajează pe cei care ne înfricoșează să ne sporească frica. În fapt, cu cît ne temem mai mult, „ei“ îndrăznesc și mai mult. Și astfel, împotriva voinței noastre, devenim părtași la nenorocirea pe care o blestemăm. Se petrec chiar lucruri de necrezut. Cînd cineva își învinge frica, e privit de unii pieziș. Ce vrea să dovedească oare prin curajul său? Că ține la onoare într-o lume dezonorată? Că a reușit ceea ce alții nici nu-și propun? Un asemenea om, într-o societate bîntuită de frică, e o oglindă neplăcută. Drept care îi atribuiam tot felul de calcule, deoarece ne vine greu să credem că a făcut ce a făcut fără nici un motiv ascuns. Așa ceva ne-ar obliga să ne considerăm lași prin comparație. Preferăm, așadar, să-l murdărim. În felul acesta, murdărit, nu ne mai amenință cu exemplul său. Și mi-a fost dat să văd un fenomen monstruos, care numai într-un regim totalitar poate avea loc: oameni înfricoșați reprimînd înaintea poliției actele de curaj, prin însinuară și îndoile în doi peri: „Probabil, are ceva în cap“. „Vrea să plece“. În asemenea momente, sîntem „oameni noi“, produsul sistemului în care trăim. Triumfă în noi o întregă politică. „Omul vechi“ din noi nu vrea să cedeze, nu vrea să dispară, se încapățînează să gîndească, și poate ar trebui să începem prin a ne teme mai puțin, dar cum să învingi o frică răspîndită ca o boală în toate celulele tale? Deocamdată, n-am curaj decît să-mi analizez frica.

Aceeși zi, seara

DIN moment ce izbutesc să mă relaxez, se pare că am trecut oarecum cu bine primul șoc și că mă pot bizui din nou pe defectele mele: ele mă fac aproape înapoi pentru înțelepciune după ce am înțeles dezastrul moral provocat de încrederea înțelepților în strategia lor. Nu prea sînt riscuri să mă schimb. Cel puțin așa nădăjduiesc. Rămîne să scap, dacă pot, de angoasa interdicției de a publica... Fiindcă aici e un hop greu. Poate cel mai greu.

Și nu faptul că nu mai poți publica e cel mai sîcitor, mai frustrant — nici n-aș vrea să mai dau vreun text acum vreunei reviste — ci acela că ești la discreția „lor“, că „ei“ pot decide, cînd doresc, după bunul lor plac, dacă ai voie să existi ori nu, să visezi ori nu, că dispun de tine ca de un obiect... E la fel cum ai simți permanent o palmă străină care-ți apasă gura. Poți să taci din nenumărate motive: că n-ai ce spune, că ți-e lehamite să mai scoți un cuvînt ori pur și simplu fiindcă te-ai plictisit să tot vorbești, dar să taci vrînd tu! Și dacă m-aș putea amuza... Dar nu pot. Gîndul că mă aflu într-o fundătură îmi arde uneori creierul ca un cui înroșit. Mi se interzice să exist ca scriitor, acum, mi se ia prezentul, așa cum ai confiscat un permis de conducere auto. „Bine, dar nu te oprește nimeni să scrii, îmi spun singur. Ești liber să te așezi la masă, în fața mașinii de scris, în fiecare dimineață. Ești împiedicat doar să tipărești ceea ce scrii“. Așa e, îmi răspund, însă un scriitor care nu poate publica e ca un alergător căruia i s-au legat de picioare pietre. „Mărturiseste mai degrabă că e vorba de vanitate. Vrei să-ți vezi numele tipărit“. Nu, nu e vorba de asta. Sau sper că e mai mult decît atît. Un scriitor e un solitar public. El bolborosește, exclamă, povestește, strigă, murmură, pentru sine, dar pentru a discuta cu alții. Își descarcă sufletul din nevoia de a fi auzit. Or, în clipa de față eu sînt condamnat, se pare, să discut doar cu moliiile.

Octavian Paler

Secol și saeculum

O MICĂ valoare de premoniție, ca să zic așa, au două dintre textele critice strinse de Mihai Zamfir sub titlul *Din secolul romantic* (Cartea Românească) și anume tocmai acelea din primăvara, probabil, cartea a întârziat o vreme să apară: *Exilul romantic și Un imn romantic*. Ele se referă, desigur, la literatura secolului trecut, ca și toate celelalte, dar închipuiți-vă că ați fi citit următoarea propoziție înainte de 22 decembrie (totuși, cartea are bunul de tipar din noiembrie): „În acceptiunea curentă și tehnică a termenului, exilul semnifică absența accidentală — impusă ori aleasă — a unei persoane din aria geografică națională” (p. 106). Să te ocupi de o asemenea temă era aproape interzis într-un moment în care exilul interior și exterior devenise monedă curentă. Imnul la care se referă cel de al doilea text este, firește, *Deșteaptă-te, române*, analizat stilistic de către critic, care a profitat de aniversarea de la 1 decembrie 1988: „La 1 decembrie 1918, ardelenii cîntau entuziasmați un cîntec devenit valoare independentă și circulantă, desprinsă parcă definitiv de autorul care i-a dat naștere” (p. 198). Astăzi el este imnul nostru național. Am dat aceste exemple ca să se vadă că istoria literară însăși poate avea actualitatea ei politică.

Mihai Zamfir aplică, în studiile cuprinse în volum, o metodă de analiză pe care a teoretizat-o în *Cealaltă față a prozei*, cu doi ani în urmă (și la care s-a mai referit și înainte, practic aproape de la începutul criticii sale), numită oarecum paradoxal stilistică diacronică. Unitatea volumului provine deopotrivă din obiectul cercetării, care este secolul romantic, adică al XIX-lea, acela despre care Ghica spunea că este „mai mare și mai luminos între toate”. Un prim studiu încearcă, și cu foarte bune rezultate, să schițeze profilul acestui secol, preocupare mai puțin arheologică decât ar putea să pară, căci spiritul fiecărui secol nu numai se formează în cadrele celui precedent, ceea ce îl îndepărtează pe al XIX-lea de noi, dar se regăsește în spiritul celui viitor, ceea ce ni-l face, brusc, simpatic: „O voce obscură ne spune (arată Zamfir la pagina 10) că modelul secolului XIX nu va fi foarte diferit de cel al secolului XXI”. Așadar, XXI, nu XX, probabil după regula biologică a transmiterii caracterelor ereditare de la bunic la nepot, din care formalistii ruși au făcut un criteriu al oricărei evoluții literare. Iată un nou motiv pentru a ne consacra pătimas observării trecutului: eventualitatea reproducerii lui în viitorul apropiat.

Cînd începe secolul XIX, ce substanță are el și cînd se încheie? Aceste trei întrebări jalonează discuția. „Probabil că

Mihai Zamfir, *Din secolul romantic*, Ed. Cartea Românească, 1989.

Primim:

Stimați Domni,

■ VREAU să vă relatez un fapt grav — nașterea unei amărăciuni! Nu sînt o fire vindicativă, doar explicativă... Amărăciunea te împiedică s-o exhibi, poate de aceea am așteptat mai mult de o lună, de cînd „România literară” din 4.I.1990 (Ochiul magic) a preluat și comentat o informație din „România liberă” (Viorel Chiurtu). „În așteptarea pedepsei”, (31.XII.1989), culeasă la rîndul ei din „Viața liberă” din Galați (Radu Macovei, „Cazul Apostol Gurău și al celor 13”, 26.XII.1989). Informația din „Viața liberă” a stat la baza escaladării unei bănuiele și, implicit, a amărăciunii amintite.

De fapt, ce s-a întîmplat? Un scriitor, Apostol Gurău, a fost ales președintele primului C.F.S.N. din Galați, pe 22.XII.1989 orele 13.30. Ce a făcut acest Consiliu C.F.S.N.? A înlocuit vechile organe ale dic-taturii, le-a arestat capii, a dezarmat structurile represive, le-a capturat arhivele, le-a anihilat comunicațiile, a asigurat desfășurarea normală a vieții județului, a contribuit la paza și apărarea obiectivelor economico-industriale, culturale, comerciale, a instituțiilor, a informat operativ cetățenii, a împuternicit noi conducători, a trimis un eșalon militar în apărarea Capitalei.

S-au luat atunci decizii foarte importante, prioritățile activității Consiliului se schimbau cu rapiditate, membrii Consiliului, ai Frontului, s-au străduit să fie la

secolul XIX începe o dată cu Napoleon și se sfîrșește o dată cu primul război mondial”, afirmă Zamfir (p. 11). Ideea nu e inedită. Inedită e în schimb considerarea existenței unei rupturi, a unei soluții de continuitate, pe care autorul o fixează în jurul anului 1880 și care face ca sub numele de secol XIX să stea laolaltă două secole diferite. Adevăratul saeculum, spirit al veacului, pe care i-l putem atribui își află forma abia opt decenii de la debutul lui. Astfel de curioase ieșiri din granițele cronologice brute nu trebuie să ne mire. Un secol început așa de tirziu nu se putea, apoi, sfîrși decît tot tirziu, spre 1916, cînd apare noul spirit și se consumă o serie de experiențe-limită. Concluzia autorului merită a fi citată: „O ultimă privire. Secolul XIX se depărtează de noi rapid, cu fiecare an ce trece. Semnificația sa ultimă pare a fi aceea a nostalgia. Nu este vorba de nostalgia comună și aproape vulgară după «frumosele timpuri trecute», nostalgia oricărui secol după formele de viață precedente, prin forța lucrurilor patriarhale; ci de nostalgia după un sistem organizat de existență, pe cale de dispariție. Între secolele XVII și XIX, de exemplu, secole de habitudine deja sedimentată, a existat — din punctul de vedere al vieții cotidiene și al principiilor morale — o continuitate evidentă: aceeași civilizație preponderent agrară, avînd orașul ca nucleu experimentator; același ritm al anotimpurilor și sărbătorilor religioase, care punctau timpul adîncind semnificațiile; aceeași linie de gîndire, de la Pascal la Kierkegaard. Tocmai acest ritm natural-religios, ritm în care principala bogăție este aceea agrară, se rupe în secolul nostru. Ruptură semnificativă și gravă, ale cărei consecințe nu încetăm a le măsura. În trecerea de la «ritmul natural» al secolului XIX la «ritmul artificial» al secolului XX, se interpoazează o veritabilă mutație existențială...” (p. 65—66). Trăsăturile minimale ale apusului veac sînt, în concepția lui Zamfir, acestea: fărîmițarea universalității, iraționalism sistematizat, natură vie, reducionisme raționaliste și, last but not least, romantism. Analiza autorului se cuvine citită cu atenție, ea furnizînd unele surprize în aprecierea valorilor culturale ale „stupidului secol XIX”, cum îl caracteriza un eseist francez, cu multe decenii în urmă, cînd Europa abia se desprinsese de el și mai era animat față de el de porniri revanșarde.

O MAI directă aplicație la literatură descoperim în celelalte studii din volum. Dacă acela despre *Retorica poeziei romantice*, scris în 1976, nu folosește încă, în deplinătatea funcțiilor ei, stilistica diacronică (rămî-nînd totuși o încercare fundamentală dedicată sistemului tropologic al poeziei

noastre din jurul lui 1848), studiul despre proză (*Memorie versus Imaginație*) este cit se poate de caracteristic pentru felul abordării de către Zamfir a literaturii. Cele două concepte din titlu sînt definite intructiv altfel decît în dicționarul propriu-zis, ca niște „structuri de sens”. De pildă, Memoria se referă nu doar la evenimentele trăite anterior de scriitor, dar și la asimilarea unor formule epice anterioare. În această lumină trebuie interpretată o propoziție ca aceea de la pagina 72: „Proza românească modernă de după 1830 are substanță aproape exclusiv memorialistică, valorificînd la maximum virtuțile documentului preexistent (scriptic ori trăit) și punînd între paranteze imaginația”. Așa se explică, de asemenea, de ce proza noastră romantică a cultivat genul nuvelei și nu pe al romanului (decît, vom vedea, accidental): „Nuvela (scrie Zamfir) se află angrenată în memorie, de preferință în memoria comună și anonimă, din care se detașează un unic exemplar. Tocmai de aceea, în secolul XIX românesc, sub forma memorialisticii de obicei truate, nuvela este specia prin excelență reprezentativă...” (p. 75). Romanul, în schimb, cu o origine diferită, scrisă, fără semnificație etică și incapabil de variațiuni pe temă, rămîne un „exercițiu aleatoriu” (ibid.) în literatura românească de dinainte de 1880. Intructivă este și cronologia indicată de autor pentru proza romantică de la noi. Într-o primă fază, avem memorialistica naivă a generației lui Negruzzi, Kogălniceanu, Alecsandri, Russo și Eliade. Naivitatea nu e psihologică, dar stilistică („este vorba de o memorialistică pluriformă, imposibil de fixat în rigorile unei singure specii”, p. 76). Urmează o „paranteză a exilului”, în care descoperim proza de tip retoric-biblic a unor Eliade și Russo, pe model francez, ca și tentativele de roman popular și inorganic de după 1850. Firul mare al evoluției se rela cu memorialistica matură a unor C. Negri, D. Ralet sau Gr. Lăcusteanu, spre a atinge apogeul la Ghica, Sion și Creangă. O noutate este atașarea humuleștanului de proza romantică: „Pe scara imaginativului, Creangă personifică ultimul moment din secolul XIX, momentul în care rigorile înseși ale speciei memorialistice vor fi repuse în discuție: de-a lungul a aproximativ o jumătate de secol, convenția fusese cea a relatării unor biografii împlicate în istorie, în Historia recunoscută. Creangă execută o mutație parodică, scriînd amintiri care întorc spatele istoriei magistrale oficiale, pentru a consemna cea mai anodină dintre biografii...” (p. 101).

Trec peste alte studii din aceeași secțiune, spre a mă opri la capitolul Eminescu. M. Zamfir îl vede pe marele poet

— din perspectiva lui de istorie stilistică — într-o poziție originală, și anume el aparține deopotrivă epocii sale de romantism secund, tardiv, Biedermeier, și unui prim romantism, ca și inexistent la noi, asimilat de poet prin frecvența culturală germane. Termenii sînt aceia din *Imblinzirea romantismului*, studiul lui V. Nemoianu, citat fără nume de autor, cum procedam cu toții înainte de 22 decembrie, cînd autorul era printre cei oficial indezirabili. Așadar, sînt la Eminescu două aspecte romantice radical deosebite. Interesantă, pentru situarea poetului, este paralela cu Novalis și Hölderlin, „afinii săi spirituali” (p. 215). Foarte frumoasă este analiza sonetului din 1879, *Stau în cerdacul tău*, cu adevărat una din capodoperele ignorate ale lui Eminescu, analiză în care vedem altă față a criticii lui Zamfir, aceea „lipită” de text, minuțioasă și precisă. Este notată o dicotomie stilistică în sonet, care își organizează fantezia pe de o parte, într-un plan cosmic, universal, iar pe de altă, într-un plan comun, intim. Încheierea e din nou citabilă: „Sensul final al acestei enigmatice poezii se lasă perceput numai după atingerea structurii stilistice interne. Deschisă sub auspiciu cosmice, poezia cuprinde — în centrul ei — o scenă intimă de mare delicatețe; brusc retezată, ea rămîne un accident pe fundalul mișcării externe a astrelor” (p. 225—226). Alt tip de analiză (mai apropiată de aceea din studiile deja semnalate, ca și demersuri precum cel al Ioanei Em. Petrescu) ne întîmplat în *Constituirea mitului eminescian în Eminescu și secolul XIX*. Ideea din primul este că legenda poetului la naștere în ultimii săi ani de viață și se fixează definitiv înainte de 1918, cînd figurile istorice și biografice i se substituie aceea mitică a „geniului tinăr”, de sorginte germană (ilustrată și de un Kleist ori Novalis), care comportă cîteva trăsături: viață scurtă, brutală curmată, frumusețe fizică, nebulă etc. Șocantă a fost pentru unii, la apariția în revistă a studiului, ideea din Eminescu și secolul XIX, care încearcă să explice actualitatea mereu vie a poetului prin faptul că el aparține unui secol, cel trecut, în care cultura noastră și-a aflat paradigma naturală (fiecare cultură își are un astfel de secol al său!), deoarece saeculum-ul caracteristic culturii naționale își întîlnește, în cel de-al XIX-lea, secolul real.

Bogată, originală, plină de idei și de analize noi, cartea lui M. Zamfir confirmă în autorul ei pe unul dintre cei mai remarcabili critici și eseiști de astăzi.

Nicolae Manolescu

Înălțimea momentului. Armata era cu noi. Atunci, la Galați, n-au murit oameni! A intervenit o defecțiune pe 24.XII.1989, orele 17.20. Mai mulți membri ai Consiliului și ai Frontului au fost reținuți. S-a comunicat C.F.S.N. din București. La Galați a sosit o comisie militară în frunte cu Paul Jerbas, șef de cabinet al primului ministru, și general Nicolae Rizea. A ceretat, a confruntat, a eliberat pe cei reținuți și a concluzionat, citez din „Viața liberă”: „Un caz în care trebuia să se facă lumină!”. 4.I.1990: „În situația dată s-au creat confuzii, intențiile bune au fost interpretate greșit, fiind viciate de zvonuri și incertitudini; gesturile precipitate ale unor oameni au stîrnit bănuielele (...) Oamenii considerați nevinovați acum au suferit consecințele nefaste ale bănuielei de trădare. Ei sînt: prof. Apostol Gurău (L.I.A.), col. Aurel Tîrcă (Statul Major al Gărzilor), lt. col. Ion Rusu (Statul Major al Gărzilor), preot Octavian Dicu (com. Sărbănești), actor Vlad Vasiliu (Teatrul Dramatic), mr. rez. Gheorghe Tomolici (Statul Major al Gărzilor), Florin Bordușanu (Coop. „Ighena” Galați), ing. Daniel Frățean (ICEPRONAV), ing. Marcel Danilescu (I.M.N.G.), Vasile Butunoiu (Universitate), Tănase Bălan (A.F.D.J.), Viorel Dache (Teatrul de Păpuși), Virgil Fieraru (I.L.T.G.), ing. Constantin Oprisan (NAVROM) (...) Celor care le datorăm intr-adevăr, după lege și bun simț — reparații morale — să le acordăm dreptul legitim, dreptul firesc, de a reîntra cu frun-

tea sus, ca cetățeni ai României Libere, în lumea noastră liberă!”.

„România liberă”, într-un articol reparatur (Dicu Octavian, „Un caz din care se pot trage învățăminte”, 11.I.1990) a completat lista celor reținuți.

În comentariul „României literare” se făceau referiri și la revista „Lucașfăruș”. „Apostol Gurău, scriitor publicat deosebit (s.n.) în trecut în revistă”. În douăzeci de ani, am publicat în această revistă după cum urmează: „Ispita mării verzi”, povestire, 1969, „Istorie și imaginație”, articol — scriam despre raportul dintre cercetarea istorică și romanul istoric, — 1982, „Dealurile roșii”, fragm. de roman, 1983, „Argumentul statistic”, articol, susțineam că, în epocă, operele scriitorilor Sadoveanu, Rebreanu, Preda au avut și un suport demografic — o numeroasă clasă țărănească, 1986. Cărțile mele au fost recenzate și comentate de mai multe ori în revistă. În acești douăzeci de ani, nu am făcut parte din nici un colegiu redacțional al revistei și, trăind în provincie, nu am influențat în nici un fel orientarea revistei. Cenacul din Galați al Uniunii Scriitorilor (34 de autori) nu a fost „patronat” de revista „Lucașfăruș”, ci de Uniunea Scriitorilor. Nu sînt „scriitor”, cum se nota în „România literară”, ci scriitor, pur și simplu, membru al Uniunii Scriitorilor (Legitimăție 1468).

O altă variantă a amărăciunii: regret, că nota din R.L. s-a folosit de numele meu pentru a-și îndrepta săgețile spre o

țintă care o privește. Mi-am păstrat întotdeauna o libertate interioară, din care nu mă pot clinti decît deciziile proprii. Fără false patetisme, dar cu o adîncă sinceritate, motivez și leg participarea mea la Revoluție de faptul că simțeam acut umilirea poporului, sufocarea intelectuală și morală, mîhnirea părinților și a prietenilor, nepublicarea cărților... Am vrut să iau parte nemijlocit la explozia cetății totalitare. M-aș fi disprețuit profund dacă o priveam doar la televizor. Altfel, ca scriitor, implicarea în eveniment a fost extrem de interesantă: am întîlnit oameni necăjiți, cumsecade, care și-au asumat răspunderi, riscuri și care au contribuit substanțial la Victoria Revoluției în această parte a țării. Nu-i voi uita în veci! Am văzut însă și nechemată, intriganți, minți inferibinate. Aceștia din urmă ne-au scindat!

Revoluția a invins, ea își poate asuma acum și amărăciunea noastră. Sînt convins că nu mai pot trăi decît într-un climat de libertate și democrație. În sfîrșit, doresc să particip la o competiție liberă a valorilor literare, convins fiind că un scriitor poate dobîndi credit mai ales prin cărțile sale.

Stimați Domni, vă rog să publicați integral în „România literară” această scri-soare, pentru informarea corectă a celor care ne citesc.

Vă mulțumesc,

Apostol Gurău

Un gentilom al himerelor

UN „gentilom al devotatei himerelor” — așa se consideră Ion Cristofor (n. 22 aprilie 1952, comuna Geaca, județul Cluj), poet din a doua serie echinoxistă. A debutat în Familia (1970) și a publicat prima carte de poeme, *Odăile Fulgerului*, în 1982. Petru Poantă, care îi prefăcează poemetele, îl consideră un poet de tip reflexiv, puțin „aiurit”, puțin cinic, puțin ironic, puțin ingenuu, deloc sentimental, confesiv și totdeauna benign... „Oricum, principală rămâne obsesia scrierii poeziei” — zice criticul. Portretul dintii este verosimil și sugestiv, observația din urmă mi se pare discutabilă. N-am observat citindu-i versurile (al doilea volum, *Cina pe mare*, apare în 1988) ca Ion Cristofor să vadă universul ca o carte misterioasă și să facă din compunerea discursului liric tema esențială a versurilor sale. Rarele notații despre natura poemului și dificultatea de a-l scrie intră în preocupările obișnuite ale poetului de ieri și de azi, tinăr sau virstnic. Oricum, ingerul „puternic sexualizat”, cum îl numește Petru Poantă, nu este un textualist și are puține note comune cu Mircea Cărtărescu, Mușina, Florin Iaru și ceilalți poeți optzeciști. Mai multe asemănări are cu primii poeți echinoxisti (Adrian Popescu, Dinu Flămând, Vasile Igna...), dar se desparte de aceștia printr-un stil mai brutal și o imaginație mai apropiată de real. Este obsedat de tăcerea universului și aude și el respirația inefabilului, cum ar fi: plinsul ingerilor, putrezirea fructelor în paradis, zgomotul produs de roua ce cade în infern... Viețuitoarea lui mitică, din sferă teratologică, este *cirtăța*. Poetul aude cirtățele purtându-și strămășii în spate, aude izvoarele vorbind într-o mie de limbi, aude uraganele liniștii, respirația morților „deschizând ușile paradisu-lui” și se lasă privit de un inger care însoțește prin flăcările și mlaștinile poemului și strigă bezmetic și gingav: „foc,

apă, foc!”... Imaginație romantică, trecută prin expresionismul *panic* al lui Blaga și corectată într-o oarecare măsură de ironia livrescă.

Lingă cirtăță și inger este *orb*ul, marele Orb școlit de tăcerea astrilor și care trece printre ore sau stă la fereastră și soplește: „Stelele, stelele, stelele”... Este, desigur, de față și poetul în această mică mitologie lirică și el ascultă cum sună melancolic cornul în „academiile norilor” sau cum porțile asfințitului se deschid pentru orbi... Această reverie înaltă este programatic umilită, dizlocată de metafore mai dure și viziuni mai realiste. Sfișul poet ardelen, crescut în cultul poeziei *dezmarginite* și specializat în sunetele marelui univers, vede și aude, deodată, cum miracolul „durează cit traiectoria unui scuiat”, aude (sau vede) cum vinătorii de vinturi fac temenele unui „rigit”, iar muzele „horcăiesc în așternuturi”. Tot așa cristallul îi pare a fi urină de ingeri și neputincios, desolemnizat „asistă la un spectacol profan / între veghe și somn, la marginea prăpastiei, verbele „piriolesce ceafa cu nimbul lor cumplit”... Călătoria (alt simbol blagian, reluat de mai toți poeții neoexpresioniști, inclusiv de poeții de la Echinox) își pierde totalmente caracterul inițiat în poemul lui Ion Cristofor. Este doar un pretext pentru comentarii ironice și abilități de tinăr cultivat, decis să ia în răspăr marile solemnități: „ce obscure sibile îți poruncesc această călătorie / ce demoni mărunt chi-cotind în rufăria geamantanului / îți numără cămășile proaspăt scrobite, nu uita ata și acul / lame de bărbierit trei, aparatul, / pieptănu palid de os, buletinul de identitate, / biletul de tren zgduid de bătaie inimii, / năvitiți și iluzii / ah, chi-cotind și rinjind îți șoptesc sibilele sumbre / bătrine, hai rupe o dată creanga de aur / impudic himen al iluziei / grăbește-te, n-ai decit să repeți inutile proverbe cu verbul parit / c'est mourir un peu și altele / luminind în memoria ta de licean buimac / asemeni fierului înroșit pe spinarea animalului / hai, îndrăznește și rupe crenguța asta de aur la naiba / și zvirlă degrabă în foc aceste iluzorii baedeker-uri / oricum vei fi așteptat / (neliniștea ta lustruiește o sabie de aur / cu umbrele arborelui sacru / acolo) / repetă deci / cămășile ata și acul lamele biletul de tren / sacerdotiu banal înaintea oricărei călătorii / e drept, plictisitor, dar hai, îndrăznește dom'le și rupe / umila crenguță himenul acestei iluzii / aruncă aceste hărți ce nu-ți vor servi la nimic / căci oricum vous êtes embarqué / cămășile deci ata și a...”

Care este aici poză, cit de sinceră este dorința de a scoate poemul din sfera limbajului ceremonial, concesionat de aluzii mitice? Cert este că Ion Cristofor ia distanță față de

stilul înalt în poezie, sparge armonia discursului, introduce jocuri verbale și schimbă de mai multe ori ritmurile poemului. Iată-l într-un loc (*Lumină grea*) fantezist, puțin ironic, aproape sentimental într-o retorică veche: „Era timpul iubito să vii / Trasă de delfini pe o stradă pustie / După potop sub ziduri cenușii / Cu părul luminind ca o făclie. // Frunze cădeau, pesemne era toamnă / Și stelele fuseser din cer abia / Arginturile lor bolnave seara / Prin aerul bolnav le treiera. // Norii duceau în negre caravane / Aur și diamant, lumină grea. / Cu părul luminind ca o făclie / Era timpul să vii iubita mea”, altocori străbate orașul cu un tratat de melancolie sub braț și aude cîntecul naiadelor și al nimfelor în canalele de vidanjare ale orașului. În pasă proastă, numește cuvintele „bătrinele tirfe” și se lasă purtat de mină ca un orb de melancolie printr-un (înut de nolinisti. Nota lui de originalitate vine, cred, din această nehotărâre (o nehotărâre chibzuită) între două lumi și două stiluri: unul ceremonial mitic, înalt, altul coborît, ironic, realist... Este, negreșit, un poet de tranziție, plin de farmec în îndrăznelile lui de tinăr sfios, bine crescut și bine școlit, mereu în dilemă: să iscodească semnele și să caute miturile sau să meargă, după pofta inimii ușoare, spre o poezie desolemnizată, ludică, biografică?! De cele mai multe ori alternează, chiar în interiorul aceluiași poem, cele două limbaje: „Mașina mea de scris ca un fier înroșit / în carnea poemului / în timp ce melancolia se plimbă prin / sala armelor luminată de fulgere / zepeline plutind sub luna ca o efigie a spinuratului / cucu cucu cucu se schimbă garda în steaua Betelgeuse / nu zău șoptește tirfa mă credem ajunsă în paradis / Cineva merge pe ape a liniște / se aud animalele gemind în rut / la capătul pământului”.

Dintr-un infidel gentilom al himerelor, Ion Cristofor devine în a doua sa carte (*Cina pe mare*) „un anarhist al melancoliei”. Și chiar un sumbru anarhist al melancoliei, avertizează el... Nu trebuie crezut integral. Limbajul este, adevărat, mai dur și poemul mai coerent și mai discursiv. O radicalizare a stilului și, evident, a gândirii. Poetul nu mai aude cum putrezesc fructele în paradis și, în genere, aude mai puțin și vede mai mult. De pildă peisajul unei urbe în care se tinguie un Dumnezeu plictisit: „orasul în care e bine să taci să-ți mesteci cafeaua / într-o cafea în care sprovăiesc micii rentieri al fricii / cînd zidurile poemului au urechi iar urechile ziduri / un adevăr cumplit se ascunde în gusa porumbelului / aducînd ramura de măsline / prin arborii toamnei se tinguie atunci un Dumnezeu plictisit / căci, vai, nu mai există fecioare pe pămînt / și imaculata concepție nu va mai

avea loc”. Acest „Rasputin al melancoliei”, cum își mai zice Ion Cristofor, privește fără extaz cîmpurile putrede ale cerului și descoperă că Dumnezeu este un umil cerșetor care scormonește în gunoaiele unei imense metropole... Toate aceste imagini demitizante sînt notate cu vervă, într-o retorică sprintenă, nu foarte ingenioasă, dar suficient de expresivă pentru a dezvălui un poet autentic în căutarea unui nou stil. Stilul se apropie, acum, mai hotărît de stilul poezilor din generația '80: este mai ironic, mai livresc, mai rapid, cu asocieri mai curajoase: sub desfrunzirea apusului, poetul ascultă (totuși ascultă!) „heraclitii izvoarelor bolborosind din greaca lor tirzie”, la colț de stradă se întîlnește cu cițiva „ironici mefistofeli al surisului” și, la cafeenea, amicii săi poeți însoțiți de muzele lor producătoare de valută „motăiesc într-un azil al ideilor sacre”... Viziunea poetului a devenit mai agresivă. Boicotat de himere, poetul transilvănean nu mai caută imaginile de preț și cînd, totuși, imaginile solemne și metaforele vaste pătrund în poem, ironia din interiorul limbajului le distruge: „O, norilor de purpură plutind în aerul de sticlă al serii / precum enorme bucăți de plămîni expectorați / de un Dumnezeu tuberculos / deasupra cîmpurilor nesfîrșite de gheață / urcă în mine o mare tăcere / un oratoriu al mării. // Carne e tristă și, vai, exilate dorm cărțile / în bezna, în miul enciclopediilor. // Ai fost lapidat în toate cuvintele nopții / ai ars pe toate rugurile evului apus de curînd / tăcute se întorc fluviile la izvoarele lor / se-ntoarce corbul în învelșul lui fragil de calciu / uscată cade ramura de măsline pe pagina ta / și porumbelul nu mai e decît un degat de cenușă atomică / ce cade pe manșetele diplomaților. // Vremea miracolelor s-a dus / Ars ești de melancolie cu fierul înroșit ca vitele preriilor / de pe o terasă ascuți umbrele complotind, vaterierele îndepărtate / ale norilor curgînd cum bucăți de singe-necat. // Un profesor umil la Școala di Commercio îți scrie acum / Octombrie palid ca moaștele sfinților / lacul lina broștească ar fi un bun apartament pentru tine / sau marea ce spală de pe monede / chipul regelor”.

Primejdia, în aceste discursuri, vine din retorica lor prea coerentă, prea bine dichisită. De la un punct, imaginația se repetă și mișcarea lirică devine previzibilă: poetul va fi însoțit de fratele vînt și de sora lui, „Căteaua Humă”, poetul ascultă cum „urcă noaptea în gîtlejul de os al privighetorii”... ceea ce nu-i rău spus, dar versul și-a pierdut nota de surpriză. Dar Ion Cristofor are și talentul și timpul să ne-o producă.

Eugen Simion

Nevoia de iubire

P E Hervay Gizella * nu am cunoscut-o. Nici pe străzile Clujului, nici în București. Dar iată în fața mea o fotografie. O fată frumoasă, plină de secrete și neliniști. Cine ar fi crezut că toate vor fi dezvoltate și vor exploda în lanț, ca să se inchege într-un singur ghem, cel al tragediilor. Și poeziile i le-am citit doar ieri-colo, mai mult la întîmplare, dar lăsînd în mine urmele pe care și le lasă poezia parca smulsă de „timpul torrențial” din ființa poetului. Acum stau și mă gîndesc la viața ei, — oricum, în afara vieții nu se scriu poezii —, stau și citesc poeziile ei. Sînt scrise din nevoia de iubire, iubire de viață, de bărbat, de copii, de prieteni. Iubire cotidiană, cea de toate zilele, cea care nu au venit încă, sau tocmai au plecat. Acum merg pe urmele ei, îi reconstruiesc „amprente” și dau de viitor. Are dreptate în credința ei cînd spune: „Miine iarăși voi învia”, din dansul acela tragic care a fost viața ei, în căutarea victiilor înseși, a prietenilor, a dragostei. „Cu consecvență fără teamă îți caut ochii / în puiroii planetelor.” Și totuși căutările ei febrile sînt însoțite de cite un răgaz constructiv: „Imaginez tramvaie între planete, / bucurii în vilttoarea materiei inconștiente”. Umanizarea lumii mari și mici, iată lucrul pe care îl ia în serios și vrea să-l facă tenein și cu voioșie.

Poezia scrisă de Hervay Gizella se naște, crește din cele mai banale fapte, aproape neîntîmplări. Pentru ea, la început, lumea — oricum ar fi — cîntă, se transfigurează în poezie. Plicticoasa bucătărie în care iese în zori să trebaluiască nu-i decît un pretext „Ție am vrut să-ți scriu sau despre tine, / pe tine vroiam să mi te evoc. S-a trezit la viață ca să trăiască poezia. Și ce poezie! Mereu aceea a absenței. A ceva ce lipsește sau dispare brusc din viața ei, mai tirziu, chiar tragic. Nu lipsită de tensiuni funcionale, între „bucata de cer mov și posac”

* Hervay Gizella, Amprente, versuri, Kriterion.

care se răstește la ea „prin geamul de bucătărie cu răceala faptului zilei” și lama de cuțit a zorilor, așteaptă fericierea. Așteptarea ei este *transfigurare*. Totul, absolut totul se sublimizează în „Cuvînt”. Forța cuvîntului pentru ea este atotputernică; „Ne-am putea omori / cu un singur cuvînt”. Dar absolută este iubirea. „Nu mă mai tem nici de cuvîntul / cu care ne-am putea omori!”.

Copilăria lipsită de copilărie i-a brăzdat chipul interior în timidă devenire. La mijloc a fost războiul și nu numai... „În anul în care m-am născut, / milioane / au murit de foame / și a trebuit să se prăbusească peste mine / greutatea sfertului de secol / pentru a lua asupra-mi / această greutate / precum propriul meu trecut”. „Război — copilăria mea” (Gyermekkorom — háború) se numește una din cele mai cutremurătoare poezii din cite a scris. Cu această copilărie, cu „pete cadaverice” a luat-o din loc. Cu asemenea zestre nu-i de mirare că viitorul nu-i decît amintire. Încercările se înnoacă mereu în greșeli. „Am greșit deci din nou. / Cu toate că nevoia m-a împins la nădejde, / și nu credința / „Mă mistui, / așa cresc mereu / — din propriile mele erori — / precum, afară, lumea”. Într-adevăr, smulsă parca din virteturile lumii, ea însăși este „Precum lumea”. (Mint a világ). Nu întîmplător trăiește sub obsesia lumii, a speranței. Impresurată, prezentul ei are nevoie de „Lumină”. (Fény). „Cît mă obseda chipul viitorului, / În zadar. Cuvîntul a rămas mut / „Și acum dintr-odată revăd / privindu-te”.

Poezia Gizellei Hervay, pe măsura timpului ce trece, — și nu oricum —, se naște miraculos din depocizarea voită a realității, de fapt a tuturor simțurilor, chiar și a memoriei. Adjectivele se ofilesc. Lucrurile sînt lăsate să existe, așa, aproape în sinele lor. Se pornește și astfel se ajunge și mai adînc — în mod paradoxal —, în miezul durerii. „E toamnă. / Și nimic altceva. / Nu am nimic cu toamna, / de cînd nu mai scriu compa-

rații. / Nimic nu e frumos în sine, / nici toamna, / Durerea nu are peisaj”. Da. Am ajuns, aici e miezul poeziei sale. În incredibila suferință. În care tragediile personale, parca nu au nimic neîntîmplător. Poate și de aici economia de mijloace, *simplicitatea* — nu lipsită de tradiții — a poeziei sale, care doar în aparență frizează banalul. Ca și cum am sta de vorbă, într-o doară, cu colul pe un colț de masă, între două treburile. De fapt, ceea ce aflăm este însuși *destinul* unui om, în doze prea compacte și concentrate, după care îți este greu să mai respiri.

Întîmplarea, plină de secrete, care poate îmbrăca atîtea forme, este un mare maestru. Ea născoceste și poeții. „Inventar” (Leltár) se numește poezia în care se confruntă cu incredibila întîmplare a existenței ei. „M-am născut și eu așa, fără să fi vrut. / Indiferent cine. Tata sau Mama / sau doar acest secol / orfan a două războaie”. Întîmplarea a inventat poeta, ea reinventează lumea în toată duritatea ei. Așa devine matură, iubind, dorînd viața. „Așa am devenit matură. / Așa m-a doborât dragostea pe un pat de fier. / Am supraviețuit, totuși. / Indiferent pînă cînd și de ce. / S-a născut fiul meu, și l-am dorit”. Exemplară depășire de sine și a lumii. Exemplară maturitate cînd începi să știi și să vrei. „Mai crește omul pînă / se termină. Poezia, bineînțeles. / Restul se șterge”. Prin atîtea extrageri, prăbușiri, prin atîtea definitive absențe rămîne doar ea și încă ceva, — cuvintele. În ele încep amintirile, puterea de reconstrucție a poetului. „Da, sint acasă. / Îmi inventez peisajul. Din cuvinte, / bineînțeles. Din cuvinte trănicioare. / Poate fi și patruzeci și doi, nu-mai bocanci / să fie. Fără bocanci nu se poate / începe războiul. Cel care s-a sfîrșit, / desigur. În acest peisaj e important și paltonul. Îți dă siguranță / precum copilăria. Care nu a fost”. Cercul s-a închis. Am ajuns la punctul de pornire, dar undeva foarte sus și foarte departe, unde poeta e mai orfană decît orînd. De unde și mai disperată căutare a imposibilelor prezențe, a vocilor, a privilegiilor... Din „Prăbușiri” (Zuhanások), din prăvălirea ființei din singurătate în singurătate se scrie unul dintre cele mai sfîșietoare Requiemuri din cite am citit.

„Încă un etaj de singurătate. / Adorm în respirația ta. / Încă un etaj de singurătate. / Respirația mea îți rănește gura / „Încă un etaj de singurătate. / Îmi scriu pe frunte ridul, semn de recunoaștere dacă mă pierd / „Mă culc în iarbă, / sub ochii tăi”. Ar părea că moartea fiului e moartea însăși a vieții. Dar dispariția celor iubiti e învelită în bătaie inimii ei. „Dragostea nu este învinșă de nici un fel de moarte, / toate bazinele sînt umplute cu singe / hrana vîlăstarelor noastre, / Miine iarăși voi învia”. Tragica ei speranță respiră nevoia solidarității umane: „miinile renasc întotdeauna / în zadar se extirpă ochii / mincăm pămînt sub tălpile noastre cerul / mări înfrățite”. Trupul bolnav respiră de acum anevoios și totuși cîntă. Dar poezia Gizellei Hervay nu-i un simplu refugiu, nici măcar în acest moment: „nu! poezia nu este consolare — / conștiință / chiar dacă îmi vor străpunge ochii / voi cînta și atunci! / întotdeauna cîntă cineva...” Da, întreaga ei operă este conștiință greu agonisită, sensibil sublimată. E o tumultuoasă îngemănare între poezie și viață. Cînd moare poezia trebuie să moară și poetul. În „Postumele” Gizellei Hervay (1934—1992) nu mai auzim decît gemete: „îmi erapă gura strig după tine / ecoul recade mort / îți pot îngropa suspinul”. Viața se subțiază, pașii poetei nu mai sînt decît „urme de picior chir-cite în iarbă / poemul e inundat de litere”. Și totuși, pînă în ultimul moment, omul atît de perisabil caută vieții un sens, un rost înalt.

Amprente conține poezii alese și traduse de Anamaria Pop. Versurile în limba română rămîn ale aceleia care a fost copilul „însăpămintat / cu fața lipită de geam”. Fidelitatea aproape sfioasă față de textul original nu dăunează acestuia din urmă. Dimpotrivă! Putem asculta și pe această cale respirația Gizellei Hervay. Prefata Anei Blandiana ne restituie o Hervay Gizella „a ei”. Prin chimismul secret al fraternizării valorilor, schița fină a omului-poet nu ni se dezvăluie doar prin cele citeva linii ale portretului exterior și interior ci și prin inevitabilele gîluri. De abia de acolo se ridică sora noi „glasul unei poete de neînfrînt”.

Ileana Ioanid

Print și cerșetor...

CREIOANELE lui. L-am urmărit cîndva pregătindu-le. Cu migală de filigranist, într-un ritm doar lui știut, scotea din pîntecul lemnului firul subțire al minei — negru, misterios, prevestitor. Îl lăsa să crească lung, foarte lung — cîțiva centimetri. Abia apoi începea să-l ascuță virful. Un nerv de pe care îndepărta teaca. Viața uluitoare a scrisului său de-aici începea: scria cu propriul său nerv, nu cu o unealtă. Nervul scrisului.

A fost o plajă de nervi încinși, înroșiți. Căzînd pe ea, orice strop de prostie s-a trezit jupuit de viu; orice bob de impostură a plesnit asemenea bășicii de săpun.

Prima oară l-am văzut prin anii '60 într-un birou al „României literare”. În spatele teancurilor de hîrtii bine rînduite, părea un dublu simbol: al fragilității, dar și al forței. Văzîndu-l refugiat parcă într-un buncăr de hîrtie, îl simțeam apărut de idei. Cînd am ieșit din încăpere, prietenul ce mă luase cu el acolo mi-a spus: „E un pur-singe. Gazetari ca el mai sînt azi în România cîțiva; doi, trei...”

A încercat, inutil!, să scoată praful din ochii celor care se vor, vai!, neapărat, prostiți. A dus toate războaiele de nedus, spre a nu pieri de pe lume gustul lui a te opune — neomeniei grosolane, imposurii agresive ori „aristocrate”, generalisimilor de zoaie, primadonelor nechezînde. A ris de gloriole și i-a plîns pe cei orbiți de ele.

Masa lui de lucru o asociam unui a-nume fel de chirurgie. Căci pentru el poezia a fost întotdeauna o operație pe cord deschis, confortul cel mai străin fiindu-i literaturizarea. Ajuns în exil, mărturisea că de cînd e aici, îl dor toate cuvintele. Adevărul e că l-au durut mereu, căci s-a aflat întotdeauna în exil. Într-o lume așa cum este infernul în care trăim, nimic nu exilază mai mult ca... libertatea; de gîndire, de expresie, de mișcare... A scris despre Bacovia o carte extraordinară — *Sfîrșitul continuu*. Despre el, se poate scrie o alta, cutremurătoare — *Exilul perpetuu*.

La urma urmelor, nu știu prea bine care este diferența între un geniu și un scriitor doar excepțional. Cea dintre un scriitor adevărat și unul „pasabil” însă o dă unghiul pe care sufletul îl face înclinînd cuvîntul. Pentru cel dintîi e durere, pentru celălalt — nu. Atît.

Cuvîntul l-a durut, dar nu l-a trădat. De aceea, cînd alții doar injurau, el scria pamflet. A dat acestei specii literare capodopere. Nu s-a speriat de limbă și ea, în schimb, nu l-a părăsit niciodată. A fost un print al limbii, fiindcă a știut să se îmbrace și în zdrențele ei. Cine se teme de ipostaza cerșetorului nu va fi, niciînd, un print adevărat. Limba-i va rămîne sclifosită ori va fi vulgară tocmai prin... pudibonderia neputinței.

El s-a slujit de toate cuvintele românești, le-a încovoiat ca pe arcuiri năra-vașe. Truda lui înnoia ce ofilea teama celorlalți. Diamantul își cîștigă limpezimea în mălăraia nedeslușită a pămîntului și nu în plictiseala ipocritelor cursuri de bune maniere. A fi un print al limbii înseamnă a fi toate la un loc: vlădică și opincă, grăjdar de cuvinte, doctor și antrenor, terapist și manager, jocheu și proprietar. El mingia cuvintele cum grăjdarul crupa calului de cursă. Le biciuia ca jocheul urcat în scări, trecîndu-și bidiviu în lumea gloriei. Le-a oblojit rănile puturoase, le-a scos din leșnă timidităților, le-a lecuit de boli... „rușinoase” în ochii altora. Și cînd coroana victoriei aluneca pe grumazul cuvîntului, răspîndind mirosul triumfului, mina grăjdarului era un buchet de busuioac. El a fost dintre cei ce au pus pe fruntea limbii române greu accesibile flori de colț, fiindcă a știut să nu-i fie frică de balegă. Fără el — Eminescu, Arghezi, Caragiale, Macedonski, Cocea — limba românească s-ar fi acrit de prea mult dulce, de numai dulce, s-ar fi oșlit ca o floare de seră lovită de lumina dură a vieții despre care nu aflase nimic.

Fără unul ca el, ar fi triumfat mereu înjurătura. Cu el, pamfletul s-a dovedit, încă o dată, unul din marile examene, pe care doar cei hăruiți și le pot apropia.

POEZIA lui Caralton n-a fost nici lirică, nici epică — doar poezie. Cînd i s-a îngăduit să fie din nou „autor public”, destui poeți de mină înli literaturizau limfatic. Poemele sale au scot încă o dată. Poetaștrii de toate calibrele, și de toate orgoliile au încercat să-l imite, să-l fure. Și-au fript gutul, și-apoi s-au apucat să-l muște prin te miri ce colț de pagină. Nu descoperiseră că un destin îl ai ori nu; de furat, de „împrumutat” n-ai cum. L-au mușcat, zic. Eterna poveste a prostiei omenești: originalul e vinovat de eșecul copiei...

Puțini poeți români au supus poezia unui program de re-cuperare lingvistică așa cum a făcut-o el. Mușchii versului său erau tari, proaspeți, flexibili. De aceea tragicul era tragic, ironia mușca nu cu proteze „culturale”, ci cu proprii dinți; de-aceea balada avea aură iar parabola lucra în registrul eternității durerii (istorice, sociale, personale) și nu slujca „so-pirliță”, tristul simptom al neputinței scriitorului român de-a se maturiza. Versul său era briză, cînd trebuia să aline. Tunet — cînd trebuia să clatine din temelii nevrednicia lumii rău, prea-rău-alcătuită.

A urît cu frenezie, fiindcă a iubit cu patimă. A batjocorit, fiindcă știa să respice profund. A arătat cu degetul, fiindcă știa să îmbrățișeze. A acuzat, căci știa să apere. A „birfit”, căci știa să și

omagieze. A fost iubit, a fost urît. Ce n-a reușit însă a fost să lase pe cineva indiferent. Cîți se pot lăuda cu asta?

A fost și nedrept? Da! S-a înșelat? Da! Va fi și greșit! Cum altfel?! Doar un imbecil poate afirma despre alt imbecil că a avut mereu dreptate, că n-a greșit niciodată, că nu s-a înșelat, că n-a nedreptățit. Și dacă a nedreptățit, a făcut-o mai ales cu cei pe care-i lubea mai mult. Perfectionist, aștepta de la ei cu mult mai mult decît de la ceilalți. Există și o nedreptate săvîrșită din dragoste.

A fost, cum se spune într-o engleză in-traductibilă pe deplin, a fost very much alive. Și asta într-o lume de cadavre cu pretenții de sprinteri, într-un sanatoriu al celor atingînd nebunia prin resemnare, într-o junglă de trădători născuți înaltea trădării, de fricoși scuipați pe lume înaltea pericolului; de proteze pentru tot și toate: destin, istorie, viață și moarte. Cînd alții se jucau cu chibrituri fără gă-mălie, el înfrunta un incendiu, ori altul.

Va fi greșit, nu zic nu. Va fi nedreptățit, nu zic ba. Dar a plătit pentru toate, cit n-au plătit alții pentru uciderea a o sută de prunci. Cînd alții continuau să cîștige la loterii măsluite, el trudea pe rupte să apere o idee, un gînd, un sentiment și nu le numea pompos „principii”.

A părăsit cirul lumii sărac, cu buzunarele burdusite de notele de plată; achitate pentru iluziile nutritive, pentru setea de-a fi cu adevărat, pentru greșelele sale dar, destule!, pentru ale altora...

Considerîndu-mă cel mai înrudit cu personajul respectiv la venirea mea pe... lumea liberă, m-a uns redactor șef al lui Don Quijote. În același timp, îmi cerea o carte, un manuscris. Aveam să aflu tirziu ce sacrificii făcuse spre a nu părăsi această lume înainte de-a avea cartea mea în mîini („...pentru ca „Autobiografia” ta să vadă lumina tiparului; nu voi precupeți nici un efort, ca să ne vedem visul cu ochii, numai să nu-i nchid înaintea ajungerii la liman — acești ochi oboșiți de privit la abjecții necurmate”.../.../...). Mă chinuie abandonarea voastră undeva pe hartă, în condiții aproape iraționale).

Aflasem. Mă încăpăținam însă a nu crede că nu se mai poate face nimic („Sănătatea mea? Îmi face rău să mai fiu întrebat și să răspund. Ce a mai rămas ca să meargă din întreaga mașinărie merge prost și sigur spre neant. Luminile se sting una cite una. Așa a fost să fie... Vă îmbrățișez”); ultimele rînduri de la el.

A făcut tot ce se poate să nu aflu. Aflam prea tirziu: rămas doar un pumn de carne dureroasă, numai o mină de oase contorsionate de nefericiri biologice, a muncit ca un rob pe corecturile primei mele cărți apărute nu acasă. Într-un fel, se poate spune că a murit aplecat pe această carte, sub povara unor dureri neo-

mentării, în special orale, a autorului simultan cu neglijaarea, mai ales în scris, a opereii lui produce cam aceleași efecte ca și situația dinainte, în primul rînd o depărtare greu recuperabilă a autorului de operă la nivelul privirii cititorului, care primește tot mai multe informații despre subiectul creator și tot mai puține despre obiectul creat, cu alte cuvinte biografia e citită amănunțit și la zi în dauna bibliografiei care nu mai e la vedere.

În fine, o a treia e aceea că în acțiunea critică și-a făcut loc, progresiv, o modalitate practică fără precedent în epoca modernă a receptării: lectura metonimică sau, cu sintagma unui prozator de azi, „tratamentul fabulatoriu” prin care semnificațiile unei opere literare sînt angajate instrumental în relevarea semnului, chiar și stilisticii, altei opere. Specie autohtonă de comparatism, această tehnică a lecturii critice reușește cit de cit să țină în echilibru dubla relație autor—operă, operă—cititor pe care celelalte două curiozități ale momentului literar au pus-o într-o anume neconcordanță.

În aceste însemnări n-am făcut decît să numesc cîteva trăsături ce constituie, luate laolaltă și, poate, împreună cu altele „diferența specifică” a anului literar 1989. Ele au fost aici doar identificate oarecum abstract, problema încă mai importantă e să le analizăm, să le căutăm motivațiile, să le detaliem consecințele, într-un cuvînt să le reconstituim în pagină istoriografică. Promit să revin asupra chestiunii la vremea potrivită.

Laurențiu Ulici

P.S.

Acest articol urma să apară în decembrie anul trecut, firește înainte de 22. El atestă — e ușor de văzut — acel „tratament fabulatoriu” grație căruia în anii din urmă critica literară, cea mai bună parte a ei, a izbutit să spună, totuși, adevărul. După Revoluție am considerat — iluzionist, cum mă descopăr — că nu va mai fi nevoie să apelez la această strategie. Constă — merci TVRL! — că m-am înșelat. Drept pentru care public acum textul cu pricina ca pe o formă de protest: A bon entendeur, salut!

menești. A vrut să mă scutească de orice trudă. A vrut să fie marele lui cadou. Pentru el nu existau dureri „neomenesti”.

Nu știu nici acum dacă a apucat să aibă în mîini primul exemplar al cărții mele; și a lui. Știu doar că a-ți vedea sfîrșitul la o geană, a-ți simți clipă de clipă răsufarea în ceață, și a-ți sacrifica ultimele clipe pentru literatura altcuiva e generozitatea în stare pură.

Eram la o azvîrlitură de băț de locu unde se sfîrșea. N-am reușit să-l văd: paranola birocrăției generale mi-a refuzat acest drept. Vestea m-a ajuns imediat după întoarcerea din Europa. Și ca de fiecare dată cînd a plecat din viața mea o parte a vieții mele, n-am putut plînge. De data aceasta, m-am aruncat într-o piscină. Am stat pe fundul ei cit m-au ținut puterile. O veșnicie, parcă. Albastrul acela curat mi s-a părut o lacrimă imensă, al cărei prizonier etern eram. Dintr-o dată, mi-am imaginat că mă aflu, din nou, în lichidul amniotic prunc încă nevenit pe lume, dar în pragul ei. Am deschis larg gura, și cu puterile ce-mi mai rămăseseră în plămîni, am urlat refuzul. Am văzut apa bolborosind pentru cîteva clipe și am urmărit acel Nuuuuuu!, tîșnit din fundul rărunchilor mei, pierzîndu-se într-o involburare efemeră.

Cînd am ieșit la suprafață, soarele de Iulie m-a orbit pentru cîteva momente. Apoi, totul a intrat „în normal”. Și continuă.

De-aș fi acum lingă mormîntul său, nu o lum.nare aş aprinde, ci un cuvînt: Omule!

Dorin Tudoran

Rockville, Mai 1987

Mic dicționar

■ **MEMORIE.** Tien-An-Men și Tl-mișoara, două nume recent însingurate și proiectate, fără voia lor, pe cerul tragediei. Care dintre ele a intrat mai adînc în memoria contemporană? Pe care l-a reținut ea? Întrebări retorice, desigur!

China apare mai tirziu în conștiința noastră, dar atunci o face cu toată forța: după Marco Polo, o ignorare europeană totală este înlocuită de o viziune asupra Imperiului Celest ca receptacol al tuturor frustrărilor. În China cea depărtată se aflau liniștea și armonia, evadarea prin opiu, arta cea mai subtilă, bucurăria cea mai rafinată, costumele cele mai elegante și, mai presus de toate, înțelepciunea dobîndită prin meditație. În China se găsea deri cu profunzime tot ceea ce noi nu aveam. Visul frumos al unui continent nu se poate plasa decît în alt continent, cu condiția să fie situat însă la depărtare suficientă.

Reflex normal — tot ceea ce vine din China, trecut prin trei filtre și pe trei sferturi inventat, se învețe cu sarcina basmului poeziei pe pămînt. Totul, absolut totul. Maoismul cafenelelor din Cartierul Latin la 1968 și logoreea intelectualilor bien-pensants aveau cauziunea țării ceaiului și a liniștii. Adaptat noilor condiții, funcționa un reflex cultural străvechi.

Dar s-a văzut curînd că nimic nu este etern. A trecut moda lui mai '68, a trecut voga celui totisier involuntar numit „Cărticica roșie”, a trecut și suita de legende despre Marele Conducător din Tara Soarelui Răsare, a trecut deci și infantilizarea Europei. Fascinația Chinei a rămas undeva în subteranele conștiinței publice, deoarece nimic nu trece inutil sau fără să lase nici o urmă.

Cel 2000 de morți pentru democrație din Piața Tien-An-Men au scotat mai mult decît cei poate 20 000 de morți din România. Toată lumea a vorbit începînd din lunie trecut, de „complexul Tien-An-Men”, de „fenomenul Tien-An-Men”, iar Europa și Statele Unite s-au declarat public suferinde de „sindromul Tien-An-Men”. Ceea ce se petrecea la două ore distanță, în avion, de inima Europei avea mai puțină importanță decît ceea ce se petrecea în Tara Visurilor, în China pe care aproape nimeni nu o văzuse vreodată.

Memoria Europei este (val!) foarte scurtă. Solicitînd-o mai intens, Europa ar fi aflat, cu uimire, că, dacă pentru descoperirea Imperiului Celest trebuie coborît în secolul al XIII-lea, pentru descoperirea României ar fi trebuit să se coboare la Roma noastră, eternă și a tuturor. Ar fi aflat, cu și mai mare uimire, că versurile din imnul devenit național nu sînt simplă retorică, iar demonstrarea adevărului „că-n aste mîni mai curge un singe de roman” a fost făcută din păcate peremptoriu și elocvent: ultima picătură din singele lui Mucis Scaevola a curs probabil pe caldarîmul din Piața Universității bucureștene, în cea mai lungă noapte a anului 1989.

Mihai Zamfir

„Diferența specifică” a anului literar

PRIVIT din perspectivă axiologică, anul literar '89 poate fi socotit drept un an anormal, nu s-a ivit de-a lungul lui nici o capodoperă, nu s-a produs nici o gafă editorială monumentală, au apărut, în toate genurile, cărți bune, cărți mediocre și cărți de care ne-am fi putut lipsi, altfel zis totul pare să fi fost în ordine. Numai că anii, fie literari fie civili, sînt ca amprente: nu e niciodată unul întocmai și aidoma cu altul, chiar dacă de departe și se năzare că ar fi la fel. Există în fiecare, mai mult sau mai puțin pertinent, mai greu sau mai ușor sesizabil, ceva propriu, ceva ce n-a mai fost și nici nu va mai fi în același chip, o nuanță — mai rar o culoare întreagă — abia perceptibilă dar capabilă de influență asupra întregului, un înedit îndoește neglijat, ca o virgule pusă pe dos înăuntrul unui text cu zeci de virgule în poziție normală, ca o eroare de detaliu pe un timbru, așadar ceva care particularizează într-un context consanguin și, totodată, precum în cazul timbrului cel puțin, valorizează în mod spontan, dincolo de orice intenție și în pofida indiferenței cu care, inițial, respectiva anomalie e tratată. Dacă ar fi să căutăm neasemănarea lui '89 cu anii literari dinainte, nu la nivelul cantității și calității producției editoriale o vom găsi, intrucît aici toate virgulele sînt la locul lor și în poziție normală; legea numerelor mari continuă să dirijeze orchestrele reunite ale cantității și calității, ceea ce face să se păstreze, cu mici perturbații, același echilibru statistic pe scala valorii din anul trecuți (cu diferențe doar de relief al genurilor, un an fiind, să zicem „al romanului”, altul „al poeziei” sau „al criticii”). Mai mari șanse de relevare a neasemănării oferă, cred studierea impactului pe care cărțile anului l-au avut asupra cititorilor, cu alte cuvinte ecuația receptării, cu toate ale sale și, în primul rînd, cu relația operă — lectură critică. În această

privință ar fi de semnalat (căci, de studiat, e prea mult pentru aceste însemnări ocazionale) cîteva curiozități ce au parcă aerul de virgule pe dos, contrarietăți deci regula.

Una e aceea că au apărut în 1989 cîteva cărți bune sau foarte bune al căror ecou a fost practic inexistent, deși interesul cititorilor pentru ele s-a arătat a fi — spun standurile librărilor — foarte mare. Nu-i lucru nou că despre unele cărți scriu anumiți critici iar despre altele, alții, asta intră în firescul opțiunii și al selecției proprii actului critic. Nou e faptul că despre cărți indiscutabil meritorii nu a scris nimeni în nici o revistă. Nu dau acum exemple pentru că nu exemplele mă interesează aici cît fenomenul ca atare, reprezentînd un fel de premieră în spațiul receptării. Impresia care se creează, cel puțin în cazul unui ochi străin, e că respectivele cărți nici n-au apărut iar pentru cititorul care, totuși, le-a citit, din librării sau bibliotecă, acest fenomen al tăcerii critice unanime are ca rezultat nedumerirea dacă nu chiar dezamăgirea de activitatea lecturii profesionale. Cititorul devine ca să zic așa suspicios și iritabil, critica își diminuează forța de persuasiune, geografia literară se pîtează iar istoria literară se bifurcă.

Alta e aceea că, în chip paradoxal, în vreme ce a crescut numărul autorilor comentați a scăzut numărul operelor despre care se scrie. Nici această n-ar fi tocmai un lucru nou, e o tendință firească a cititorului, inclusiv a criticului literar, de a citi nu numai decît cărți ci autori, tendință ce exprimă, deopotrivă, o creștere a exigenței în selecția lecturii și o (de) plasare a interesului cititorilor spre valorile sigure, deja validate într-o experiență de lectură anterioară. Noutatea constă în faptul că nu se scrie despre cărțile unor autori foarte comentați. Pe lingă că pune în vecinătatea absurdului relația autor—propria operă, fenomenul acesta al co-

■ Domnul Dumitru Mircescu a venit la redacția noastră, imediat după revoluție, cu un manuscris greu lizibil intitulat Destin. Cosmarul unui dizident. Numele d-sale ne era cunoscut de la „Europa liberă“, unde s-au relatat episoade din cumulul de suferințe ce alcătuiesc viața acestui om în vîrstă de 77 de ani. Dacă un scriitor ar fi creat un asemenea personaj, el ar fi părut linear și neverosimil: un om simplu, sărac la limita de jos, obstinat în a urmări și afirma un ideal de dreptate socială și îndurînd pentru el închisorile Siguranței, Gulagul, dețențiile de jete și ceaușiste, spitalul psihiatric. O experiență de viață cu ecouri din Gorki, Soljenitin și Kundera. O tenacitate nebunească în a spune adevărul, cu orice preț.

Fiul unei văduve cu 8 copii, Dumitru Mircescu a intrat „la stăpin” de la 11 ani. În adolescență, descoperă „lupta de clasă”. Se înscrie la Ajutorul roșu, face parte din comitetul de susținere a greviștilor de la Grivița, e arestat și maltratată de jandarmi. Îi citește pe Marx și Lenin, crede în perspectiva comunistă, activează. Urmează :

CU capul doidora de himere aurite, într-o noapte de septembrie a anului 1936 am trecut Nistrul înot în țara visurilor de basm. Voiam să învăț la școlile puse gratuit la dispoziția oamenilor muncii și să ajung, vezi doamne, inginer. Simplu ca bună ziua. De acum aveam și eu un ideal măreț, pentru care merita să mai trăiesc pe lume. Dar n-a fost să fie așa. Spre ghinionul meu nimerisem ca și țiganul din poveste, tocmai într-o zi de vineri la stînă, cînd se ținea post mare. Căzusem ca musca în lapte, chiar în apogeul represiunii staliniste. Milioane de nevinovați erau arestați de simbrășii enkavediști și fără judecată împușcați sau trimiși la muncă silnică în lagărele septentrionale, în condiții de distrugere fizică prin foame, frig, scorbut și păduchi. [...]

La închisoarea din orașul Semipalatinsk (unde fusesem virit la 22 iulie 1937 pe cind mă aflam în deportare), în primăvara anului 1938, am primit în celula următoarea înștiințare: „În urma hotărîrii regionalei Osobaia sovesciania enkavede în baza articolului 58, punctul 10, codul penal RFSR, pentru activitate contra-revoluționară, ca dușman al poporului, ai fost condamnat la zece ani muncă silnică în lagărele de reeducare“. Atita tot. Putea să fie și mai rău și să pășesc ca distinsa comunistă română, doctorița Ecaterina Arbore, împușcată în a doua jumătate a anului 1937 la închisoarea Taganca în aceeași vreme cu atitea milioane. Anii aceștia pierduți, care mi-au năruit cele mai frumoase vise de dreptate socială și de promisiu rai terestru, i-am petrecut 3 în lagărele din taigaua siberiană și 7 la Vorkuta, bogat bazin carbonifer din tundra înghețului veșnic, de dincolo de cercul polar de nord. Cîtă foame, frig, bătaii, păduchi și scorbut n-am îndurat în dețenția samavolnică! În vara anului 1940, cînd am ajuns la Vorkuta, se aflau doar două mine date în exploatare: Rudnik și Kapitalnala. La eliberare, în vara anului 1947, lăsam în urma mea 25 de mine de cărbuni date în exploatare. Plus cele de la Halmeriu. Milioane de oameni tineri și-au lăsat oasele pentru totdeauna în tundra. Numai ciți au pierit la construcția drumului de fier lung de 1200 km Vorkuta — Kotlas, în condițiile nefaste atit ale verii de trei luni, cu lapovița, mocirlele și țîntărirea ei, cit și ale nesfîrșitei ierni polare, cu geruri năprasnice de —50 grade și căderi de zăpadă ce prevesteau sfîrșitul pămîntului.

La Vorkuta nu vine nimeni de bună voie la muncă, ci este adus de zgrițorii enkavediști bine îmbrăcați și bine hrăniți pe contul statului. Se mai puteau explica înspăimântătoarele represii și prin faptul că în aparatul tehnobirocratic al noii orânduiri, așa de proletare cu numele, se căpătuse toată drojdia societății și în primul rînd cei care nu iubeau munca și căutau surse ușoare de existență. Și prilejul se ivise acum ori niciodată pentru mirlani. Cuvîntul mirlani în sensul atribuit de străbunii noștri înseamnă om cu orizontul redus, adică prost, brutal și agresiv, dornic de trai bun fără să depună prea mare efort. Om al prezentului. În enormul angrenaj tehnobirocratic organizat în pripă se primise fără discernămint om trepădus valid, bun să taie și să spinzure. Acești lefegii de pripas erau atît de devotați stăpînirii care le ridicase nivelul de trai, că dacă primeau ordin de la șefi să taie un deget victimei, dumealor, zeloși, îi tăiau gîtul, pentru care primeau o stea în plus.

Iată închisorile și lagărele prin care am trecut în nenorocita mea viață de revoluționar și militant pentru drepturi în mișcarea muncitorească: București, Brăila, Chișinău, Odessa, Harcov, Lizran, Tașkent, Alma-Ata, Sempalatinsk, Novosibirsk, Sverdlovsk, Kirovsk, Luhobezvodnoe, al 11-lea lag., al 24-lea lag. Magnitogorsk, Verhneursalsk, Mănăstirea Solovetk, Lavatiev, Culoilag, Tallag, Curopolda, Arhanghelsk, Narian-Mar, Sangorodok, Vorkuta, Cartierul Rudnic, Raionul al 3-lea construcții, Izolatorul Fabrica de cărămidă, închisoarea subterană Vorkuta, Comendantschilagher gara Vorkuta, Tașkent, Birlad, Călărași, Constanța, Galați, Kula de două ori: o dată 25—28 mai 1987, a doua oară 12—18 decembrie 1987.

Cu vagonul-dubă închisoare Stolipin și cu cele de vite am parcurs aproximativ 25 mii km. pe calea ferată, flămînd și însetat, la cheremul ucigașilor plătiți. Și să mă mai plîng de noroc în viață !

După ce m-am eliberat de la Vorkuta în vara anului 1947, stăpînire m-a deportat în regiunea Taldi-Kurgan din Kazahstanul sud-estic, nu departe de granița cu China. În situația mea grea se mai aflau zeci de mii de nenorociți deportați de la granița apuseană. Dacă în lagăr supraviețuisem mizeriei și nu crăpaseam încă de foame, desigur că aici aveam să crăp. În această regiune de semipustiul de unde pe vremuri Imemorale năvăliseră împinși de foame asupra Europei hunii și alte popoare barbare, nu se găsea nimic de lucru, să poată câștiga omul un ban pentru existență. Populația locală, formată de uiguri și dunganii, abia dacă mai făceau ugrăi pămîntului și nici dracul nu i-ar fi învidiat. Pînă la urmă am găsit de lucru muncitor necalificat, la întreținerea drumului de fier Turksib. Din micul câștig în decurs de un an și cu prețul unei economii usturătoare, am reușit să pun deoparte o mică sumă de bani. Îmi pusesem de gînd să fug înapoi în România, dorință ce nu după mult timp mi s-a și îndeplinit. Aceasta a fost cea de a doua gafă săvîrșită în viața mea de urgență. Prima gafă fusese cînd reușisem să trec Nistrul înot și să îndur toate cele relatate pînă acum.

Reușind să trec și Prutul înot, îată că m-am văzut iarăși în vechea mea patrie. unde aveam să relau de la capăt toate nenorocirile trăite în răsărit. Aici am avut de furcă tot restul vieții mele cu membrii cooperativei de alai „Mirlianii căpătuții” cărora nu le mai ajungea ni-meneu cu prăjina la nas. Pe atunci încă nu-mi dădeam seama că țara va fi numai și numai a lor și că pe mine nu mă mai așteaptă nici un viitor bun. De, în anul 1950 sosisem cam târziu! Toți pomanagii și chilipirgii se căpătuiseră în noua orin-duire socială pe care o cunoșteam așa de bine, cu funcții doamne-doamne, fără să fi fost nevoie să fie marxști revoluțio-nari ca mine. Lac să fie, că broaște se găsec, spune proverbul. În București, pe vremuri, cu simpatizanți cu tot, dacă eram circa 200 de înflăcărați, maximum 250. Asta o știu de la alegerile comunale din anul 1934 cind lista Blocului munci-toresc și țărănesc nu intrinise decit vreo 180 alegători. Candidase unul Simionescu, căruța de meserie.

Pentru trecerea clandestină a Prutului m-au ținut la alte închisori și la Galați o jumătate an până mi-a venit rindul la judecată în fața Tribunalului militar, care a dat sentința: achitat de orice penalitate. Dar nu mi-au dat drumul de la închisoare până nu s-a judecat și recursul procurorului militar la Tribunalul suprem din București, care a menținut sentința celui din Galați.

Prima deziluzie și cea mai dureroasă a fost că, reintors în satul meu natal — cu îmbrăcămintea în zdrențe și cu niște papuci pe picioare iar pe față imprimată toată suferința îndurată prin lagărele morții —, mama și o soră mai mică n-au voit să mă primească, spunând că n-am ce căuta, că doar n-am muncit eu acolo. Se temeau să nu mă fac stăpîn pe puținul lor pămînt agricol, așa erau de orbite de egoismul proprietății țărănești. Frațele meu mai mic, Georgehe, murise pe front la Roznovo în Slovacia de miazăzi la sfîrșitul anului 1944, luptînd pentru eliberarea țării de sub jugul fascist, după cum suna o înștiințare oficială. Sosisem ca un mare învins, ca unul care fusese în căutare de himere sociale, ce sălășluiseră numai în naivitatea mea.

Ce să fac, încotro să o apuc? Am încercat și la București, dar toate ușile au rămas închise. Nimeni nu voia să recunoască în mine pe vechiul revoluționar și tovarăș de luptă. Până și portarii de la furile la care mă adresasem nu-mi dădeau voie să intru pentru demersuri, spunind că așa au ordin. Noii stăpîni, așa de ahtiați de binefacerile și privilegiile puterii, mă socoteau un șantajist care nu trebuia lăsat să pătrundă în sferele lor interne.

Nemaiavind încotră, am plecat la Cernavodă unde se deschisese lucrările canalului Dunăre — Marea Neagră. Aici, în Valea Carasului, a pierit la muncă silnica floarea intelectualității românești. Trebuiau eliberate frinile conducerii țării și lăsat un vid cultural pentru pramițiile ce aveau să se impotoneze cu fel de fel de titluri și funcții. Concomitent cu activitatea deținuturilor, se da de lucru și așa-zisilor liber angajați. Așa s-a făcut că am spart piatră de bună voie pentru că în altă parte nu aveam unde mă duce. Apoi, o vreme, m-am angajat muncitor sezonier la fabrica de zahăr Chitila de lângă București [...]

Ca vechi revoluționar și militant al mișcării muncitorești, voiam și eu să-mi ridic nivelul de trai prin reprofiare, acum, când se ridicase toată pătura de jos a societății. De aceea am încercat să mă înscriu la o școală de șoferi a unui mare șantier, dar cererea mi-a fost respinsă prompt, spunându-mi-se că nu mai sînt lucruri. Așa am pătît și la o școală de maștri a unei fabrici de confecții, la una de contabili pentru cooperativele sătești, de bibliotecari și în alte cîteva locuri, de parcă eram urmărit de o fatalitate oarbă și meschină. Mie „tovarășii” îmi lăseseră generos la dispoziție cîmpul întins al muncii necalificate de unde ei dezertaseră și de care am beneficiat din plin. Servicii de băgător de seamă și altele mai în sus în ierarhia chiulărilor se dădeau ca niște privilegii celor ce făcuseră bătătuiri în palme aplaudind pâlăvrăgile de la ședințe. Amatori de servicii bine remunerate pentru merite închipuite — dacă se putea muncă deloc dar sinecură copioasă — năvăleau ca țînțări lînții de singe prin toate instituțiile și întreprinderile organizate de noua stăpînire. Ogoarele înfrînte au rămas fără brațe viguroase de muncă, — vara nu vezi la sapă decît femei și niște bătrîni reumatici care se bucură la gîndul că nu mai au mult de trăit. Cei tîneri, cu un fizic bine legat și o musculatură de fier, gata să răstoarne pămîntul, cum spune o vorbă, au lăsat sapa în mijlocul ogoarelor pline de buruieni și au dat năvală în supraincercatul aparat de opresiune, așa de necesar unei așa-zise orînduiri statale muncitorești. Pe lîngă leafă mare, au prioritate la locuințe, alimente, policlinică s.a.m.d. Iar dacă ai neorocul să cazi pe mina lor, pentru cine știe ce nimicuri, ai rămas lefter de zile. Te sfarmă nu altceva. Ei nu sînt drezuli și respectă nici o lege a țării sau avizul procururii în care sărmana victimă și-ar găsi ocrotirea. Bunul plac și ordinea șefilor sînt singura lor călăuză în comiterea atrocităților pe care dumnealor atît de glugarnici le numesc atribuții de serviciu.

După o așa de infructuoasă și nefericită viață trăită din gafă în gafă la periferia societății omenești, veșnic flămând pentru munca mea cinstită de om credul, mi s-a înfiripat în minte ideea de a-mi scrie memoriile. Aveam de povestit una din cele mai neobișnuite și nenorocoase vieți omenești, pe spinarea căreia se urcaseră întocmai ca pe o scară, înșurindu-și meritele, mulți buni de gură. Toate însemnările mele, ce se confundă cu evenimentele secolului XX, vor sluji și altora de învățătură.

Dumitru Mircescu își scrie memoriile și le oferă — naiv? — spre publicarea unor edituri, care-l refuză cu spaimă. Din cauza aceasta se decide să facă o excursie în Occident, cu gândul că ar putea găsi acolo audiență pentru tot ce pătămise. Între timp fusese pensionat, în 1973, cu suma lunară de 770 lei.

PREZUMȚIA mea că la anii pen-
siei voi primi pașaport turistic
pentru țările din apus s-a adev-
rit. Pe atunci încă mai credeam
în steaua norocului meu. La început, pen-
tru a mă convinge că nu voi primi vreun
refuz din partea cusurgillor de la pașapo-
arte, am cerut să călătoresc în țările
zise frățești, ale căror locuitori se distrau
în ritmurile aceleiași orchestre staliniste
de stat, cu un repertoriu de minciuni
foarte cunoscut mie. Nimic vrednic de
reținut cînd călătorești cu buzunarul gol.
Însă în sufletul meu eram mulțumit. Eh !
radiam eu de bucurie, peste doi ani voi
călători și în apus, lucru ce s-a întîmplat
întocmai.

Visul vieții, în lungul coșmar al anilor petrecuți prin închisorile și lagărele de exterminare din tenebrele friguroase ale nordului extrem a fost acela de a trăi și ziua luminoasă, cînd voi fi cît mai departe de sîrma ghimpată ce înconjoară lagărul poreclit pe nedrept socialist. Să nu mai văd cohortele de lefeții tehnocrați care își însușesc fără jenă tot sporul muncii gloatei de muncitori, cărora li se dă doar atîta cît să nu moară de foame. Te revoltă cînd vezi miile de indivizi lîhniti de foame cum se

inghesule zi de zi în lungi cozi limentarelor cu vinzători aroga
hoți, ca să apuce puțină hrană. A
numeste viață nouă, lipsită de griji

Și iată că a venit și acea zi când
văzut cu pașaportul în mână,
volos spre zările apusene în cea
șaptelea deceniu al vieții mele, Pl
strălnătat cu pașaport în regulă
gîndul de a rămîne acolo, o înc
pervertire s-a întîmplat cu mine.
ația ani departe și cu dorul l
natale, în ținuturi neospitaliere c
zonele de dincolo de cercul polar
cînd m-am văzut liber, scăpat ca
cușcă de menajerie, la o răscruce
trebuia să o iau din nou de la cap
tu a-mi reface viața la o vîrstă
tată, mi-a venit greu să nu mă r
întorc acasă. Eram sătul de exil
lume prea puțin cunoscută. În cl
reverle din ambianța tristă și glaci
la Vorkuta mă vedeam aievea în
pe Valea Ialomitei, la început d
cînd înfloreau salcîmii într-o mel
zumzet de albine, sau pe malul
Fundata, cu cîrdirile sale de liș
sălbaticie, stîrci, nagîți, pescăruși,
și flamingi ce se zburăteau cu
de mare pe oglinda lacului într-o
fonie de cîriiuri și măcăleli răs
O lume mirifică de vis care a avu
de a-mi captiva imaginația și de
rechema acasă. Acolo, în lumea a
a concurenței, se duce o luptă m
dără pentru existență, decît într-
gim de cazarmă unde cu cît ai un
de cultură mai redus și mai puțin
nitare, capeti o rație mai m
cazi pe brînci mîncînd. Ce m
să regret ceva mai tirziu cea de
gafă, aceea de a mă întoarce ac
tr-un regim ce cumula cruzime
lor, minciuna, disprețul față de
ignoranță bovină în ceea ce prive
zolvarea echitabilă și cu discern
cheștiunilor economice și cultur
unei societăți omenești civilizate !

Înainte de a mă întoarce în țară, am lăsat unui critic literar două povestiri, *Liutic* și *Bilet de rugăminte* de a mi le publica. În vremea aceea, am mai lăsat și un manuscris, o parte din memoriile mele unui mare ofițer german, din Germania Federală, cu aceeași rugămintă de a le publica. La vreo 3 ani după întoarcerea în țară, aveam să constat că amărăciunea că memoriile mele născris lăsate în seama ziaristului nu se seseră pe mîna unui individ fără scrupule, care, într-adevăr, le-a publicat, cu semnătura sa, avînd grijă de a le face unele modificări de adaptare. *Liutic*, una din povestirile lăsate în grija lui literar, om integru și cinstit, a apărut în anul 1980 - mi-a fost dat să aflu că radio difuzarea sa în trei secvențe pe postul național pînă cu cîtecine din lagărele de detenție, cîntate de Dina Verni din

Întors în țară, este hărțuit de
ritate. Devenise incomod prin
tatea cu care spunea și scria
talent literar, în felul său au
dar cu dorința de a lăsa o
documentară — ceea ce credea,
trăia. Știa ceea ce riscă. În
rări misterioase, soția lui su
accident mortal :

F IIND suferind cu stomacul
gindit să merg să fac un
ment la Băile Olănești, un
fusesem pe cont propriu.
fost de acord, așa că într-o zi de
brie 1986 am plecat într-acolo lău
rămas bun de la dînsa, fără să-mă
prin mînte ce groaznică nenoră
aștepta. Cine ar fi bănuit că acea
ultima despărțire !

La Olănești n-am intrizat prea
doar 9 zile și în seara celei de-a
la orele 23 ajunsesem pe culoarul
ței mele de la etajul al 8-lea. C
deschid ușa, în semiintineric ce
pe hol, observ un șnur ce atârna d
cheii. Doamne, un sigiliu. Dum
mare, dar ce înseamnă asta, im
în gînd, în timp ce de emoție
inimii se întîrî. Impacientat, rug
giulul și intrai în locuință în care
nea o tăcere de moarte. După ce a
lumina, în fața ochilor mei ap
tablou de adevărată catastrofă s
Ziare, cărți, reviste, caiete și alte
în casă zăceau răvășite peste tot
Pe covorul așternut pe dușumea
deau sfîrșimături de noroi uscat, u
la încălțămîntea cazonă, de parcă
cădere defilase o unitate milita
rioara, soția mea, nu se vedea n
pe dată am intuit că nu mai este
cel viu. De disperare am izbucnit
hohot dureros de plîns. Care va s
în lipsa mea de acasă avusesse loc
cheziție meticuloasă făcută de cătr
briașii regimului, fără respectare
melor legale. Îmi confiscaseră cite
dete cu însemnări din nenorocite
viată petrecută în lagărele din țai

unui dizident

beriană și în cele de la Vorkuta. Biata de ea, s-o fi opus brutelor. O fi arestată, o fi la spital sau poate chiar o fi și murit, această din urmă prezumție parcă tot nu îmi venea să o cred. Numărul de telefon care întotdeauna îl aveam pe masă scris pe o hirtie, nu se vedea. Noi fiind oameni bătrâni și neavind pe nimeni altcineva, țineam pe masă numărul de telefon al unei perechi de tineri cărora soția mea le îngrijise cei doi copii. Le făcuse acest bine fără nici o plată, în timp ce ambii soți își vedeau de servicii.

În puterea nopții, cale de doi kilometri, mă dusei pe jos la locuința lor, unde mi-a fost dat să aud groaznicul adevăr. Marioara, soția mea, căzuse din balconul locuinței de la etajul 8, găsindu-și o moarte năpraznică prin mutilare. În ce împrejurări avusese loc nenorocirea și cine făcuse percheziția, cei doi soți s-au arătat foarte zgirciți în a-mi da vreo relatare. La întrebările mele de om îndurerat, răspundeau pe scurt, cu „nu știm nimic“. Acea căldură omenească, de compasiune pentru cel aflat în nenorocire, dispăruse de pe chipurile lor. La fel și vecinii se închiseseră într-o mușenie totală. Taina celor întimplate în seara fatală se volatilizase în eternitate odată cu soția mea.

Biata Marioara a fost înmormintată la cimitirul Pantelimon II figura 5 (unde posed o criptă zidită pe un loc de veci), de către cei doi soți, obligați de procuratură, și le-am plătit suma de 5 mii lei cheltuieli la care avură pretenția și de atunci am rupt orice relație cu ei.

Două săptămâni am umblat pe la multe ruși pînă ce mi s-a restituit cel de-al doilea rînd de chei folosite de soție. Le-am găsit la procuratura sectorului 3 și alte amănunte asupra morții năpraznice n-am primit de la dînșii. La fel și de la miliție. O caracteristică a noilor potenți este că niciodată nu te vor lămuri cum trebuie asupra oricărei chestiuni avute de rezolvat cu ei: fac pe proștii și nu știu nimic. Apoi așteaptă ca cel în cauză să le servească detalii chiar dacă nu a fost martor ocular. Școală, nu glumă. Cînd m-am dus să cer manuscrisele înapoi, am fost dat afară din birou. În orice caz, mai bine decît să fi fost arestat. Nu-i plăcuse faptul că i-am adus la cunoștință că percheziția a avut loc prin încălcarea articolului 108, codul de procedură penală. Acum am rămas singur pe lume, cum spune și cîntecul: „Îmi pun mina căpătii, n-am o vorbă cui să spui.

Secția Cula a Spitalului de psihiatrie numărul 9

Urmează tratamentul știut, aplicat dizidenților: supraveghere strictă, corespondența oprită, agresiuni, totul culminînd cu internarea la secția Cula a Spitalului nr. 9.

ÎNTR-O seară, tîrziu, după ora 22, o adevărată invazie de milițieni s-a produs în jurul locuinței mele și soneria zbirniia fără încetare citeva zeci de minute. N-am răspuns și așteptam ca invadatorii să spargă ușa și să dea năvală peste mine în casă. Nu s-a întimplat așa ceva și peste o oră s-a așternut o liniște care a durat toată noaptea. A doua, a treia și a patra seară spectacolul s-a repetat, cu singura diferență că scosesem soneria din priză să vedem dacă invadatorilor le convine să bată în ușă și să turbure și liniștea celorlalți locatari. De bătut au bătut, dar așa de parcă îi frigera pe degete. În seara de duminică 24 mai 1987 ora 23, însă, s-a îngroșat povestea. „Băieții“ au bătut în ușă și dacă n-am răspuns au luat o altă hotărîre, destul de năstrușnică. Stînd cu becul stîns, la un moment dat mă trezesc cu o fișie de lumină a unei lanterne de mină îndreptată asupra patului meu prin geamul ușii duble și aud concomitent un răcnet de fiară sălbatică: „Deschide ușa, tu-ți Dumnezeu mă-ti, că te împușc“. Balconul comun cu garsoniera de alături, despărțit de al meu doar de un geam gros, intrușului nu i-a fost greu să-l sară întocmai ca un cascador. De pe balconul vecin, sectoristul urla și el ca să creeze atmosferă de groază: „Deschide, bă, de bunăvoie, că altfel te mîncăm de viu cînd om pune mina pe tine“. Fără să-mi pierd cumpătul la auzul urlurilor amenințătoare, la rîndul meu le-am replicat cu o voce tunătoare: „Spargeți ușa, mă, nelegiuții!“, dacă vreți să intrați. Fără autorizația procurorului legea nu îmi dă voie să deschid. „Îți arăt eu procuror, Dumnezeui mă-ti“, urlă din nou lefegiul de pe balcon, un tînr slab și cu mutră de dihor.

Ce a urmat s-a desfășurat foarte repede. Într-o clipită am intrat în bucătărie și deschizînd singurul geam ce dă în stradă, la rîndul meu începui să urlu în

noapte: „Ajut-o-or... ajuto...o-or, militia îmi sparge ușa, ajuto-o-or“. Nelegiuții, surprinși de rapida și neașteptată contraacțiune, în citeva secunde s-au volatilizat de pe cele două balcoane. Apoi, brusc, s-a așternut o liniște mormintală care a durat așa pînă dimineața. Cînd s-a luminat bine de ziuă, m-am îmbrăcat și, fără să măninc ceva, am plecat de acasă cu gîndul să rezolv problema asediului nocturn. La trecerea pe hol și la ieșire n-am întîlnit nici urmă de milițian. Meritau băieții odihnă de refacere, în urma unui serviciu de noapte cu implicații neașteptate. Dacă aș fi deschis ușa ce dă în balcon, brutele în demența lor m-ar fi aruncat și pe mine de la etajul opt, întocmai ca și pe sărmana mea soție. Mă simțeam foarte obosit. După dispariția intrușilor, frămîntat de atîtea emoții, nu mai ațipisem nici o clipă.

Încet, încet, ca un bătrîn ce supraviețuise unei mari încercări, mi-am îndreptat pașii spre sediul secției 12-a miliție. Să vedem ce vor de la mine lefegiii de fac atîta tapaj de parcă aș fi cine știe ce periculos delincent, eu, vechi milițiant al mișcării muncitorești din România și luptător pentru dreptate socială.

Ajuns la sediul secției m-am întîmpinat un vlăjgan tînr cu părul blond și foarte econom la vorbă. Lefegiul s-a prefăcut că nu știe nimic de cele întimplate în cursul nopții la domiciliul meu și mi-a arătat să aștept pe o bancă pînă vin șefii să-mi hotărască soarta. Două ore mi-a fost așteptarea și apoi m-au poftit într-o mașină Dacia, înghesuindu-mă între țiganul sectorist și un civil, care la întrebarea mea unde mă duce a răspuns „Ai să vezi“. Și am văzut unde m-au dus, după parcurgerea a 15 km pînă dîncolo de comuna Popești-Leordeni, în partea dinspre riul Sabaru. Aici mi-au ordonat să cobor din mașină la poarta unei îngrădiri cu sîrmă ghimpată ce semăna a parc cu copaci umbroși, printre care se pierdeau citeva barăci lungi. Pe placarta de la poartă scria: *Secția Cula a spitalului de psihiatrie numărul 9*. Eram printre ultimii sosiți, în total vreo 80 persoane, devenite „persona non grata“ în ochii vitregii stăpîniri a țării. Dintre cei prinși cu arcanul se aflau 5 ingineri, un arhitect, un locotenent colonel eradicat din controalele armatei, pe nume Negulescu, și restul, muncitori, sărmanii de ei majoritari la necazuri, căzuți în dizgrația stăpînirii pretins muncitorești, fals botezați astfel de lingăii fără de scrupule. Plaga lingăilor și a profitorilor a compromis pentru totdeauna noua orinduire socială în care cei oropsii au investit atîta speranță de mai bine. Cum spune zicala: Unde dai și unde crapă.

Secția Cula are și subsecție de deza-coolizare cu destui pacienți la tratament. În cele 4 barăci unde erau cazați separat bărbații și femeile, ne-au înghesuit și pe noi, cei aduși întempestiv, de dormeam cite doi în pat. Mîncare puțină, iar condițiile de igienă nu prea se respectau. Păduchii circulau în voie. Erau unii bolnavi ajunși într-un stadiu de nesimțire animalică, greu de recuperat pentru o viață normală. Și ca miliția să aibă aco-perire că ne-a adus pentru tratament, ni se administrau și nouă cu forța o mulțime de tablete. Doi vlăjgani slabomintali cu bătul în mină ne obligau să înghițim tablete, cum spune și proverbul: vrei, nu vrei, bea Grigore aghiazmă. La Cula m-au ținut închis de luni dimineața pînă joi după amiază 29 mai 1987, cînd o bună parte din cei izolați de societatea care făcea primiri triumfale au fost eliberați și lăsați fără escortă să plece acasă și cu certificate de lecurie în mină. Din această întimplare nefirească într-un stat unde se respectă legea, am înțeles că e-normulul aparat de opresiune trebuie să i se dea de lucru iar eu sint socotit de ei cal de bătaie cu vechi state de rezistență.

La revenirea acasă, lefegiii n-au uitat de mine și la fiecare trei seri, între orele 20 și 24, aud ciocănituri violente în ușă. Ține așa cam două-trei minute. Apoi totul se cufundă în liniștea obișnuită a blocului. M-am uitat prin vizorul ușii și l-am văzut pe țiganul sectorist și încă un altul în uniformă, exercitîndu-și operația de hărțuire.

Cu două zile înainte de duminică 15 noiembrie 1987, sectoristul iar stă înfipț ca un popîndău pe trotuarul de vis-à-vis. În jurul lui măl gravitează încă trei băieți tineri îmbrăcați civil. Tribul chiulăilor a ieșit din nou să facă promenadă pe socoteala mea, măsuriînd cu pas încet perimetrul din jurul blocului. Ce de mină aptă de muncă se irosește degeaba și C.A.P.-urile duc mare lipsă de brațe, de nu mai are nici cine strînge recolta. Sint neliniștit de apariția lefegiiilor. Știu că din partea lor mă pot aștepta numai la rău. Iarăși voi ajunge la Cula, cu pri-lejul simulacriului de alegeri. De abia s-au învățat să mă tracaseze și să mă țîrască într-acolo făcînd pe eroii. Pentru asta sint așa de bine plătiți, mai ceva ca muncitorii din fabrici, siliți de foame să

tragă la normă și să primească plată nici pe jumătate cit ei. Impacientat de demonstrația chiulăilor, pe dată lui hotărîrea de a mă furișa pe cealaltă ieșire să-mi cumpăr două piini și pînă luni să nu mai ies din locuință, hotărîre ce am îndeplinit-o întocmai, petrecîndu-mi tot timpul citînd și bînd ceai medicinal.

Sîmbătă 12 decembrie 1987, zi nefastă în care era să-mi pierd viața, pe la orele 9 dimineața, în timp ce mergeam spre cimitirul Pantelimon II, unde este înmormintată Marioara, soția mea. Ca și altă dată, povestea s-a întimplat aidoma ca la început. Iarăși țiganul sectorist stînd ca un popîndău la postul de observație, de data aceasta chiar la intrarea în stația de metrou Dristor care nu este mai departe de 50—60 metri de blocul meu. Începusem să mă obișnuiesc cu astfel de reprezentații, jucate de milițieni în uniformă și de copoi în civil. Însă de data aceasta mi-a fost fatală familiari-zarea cu cele regizate de oamenii stăpînirii, puși numai să facă rău locuitorului modest și fără de apărare. Așa că în acea dimineață de pomină, cu o sacoșă goală și citeva flori în mină, lui metroul pînă la stația terminus Republica. Spre mirarea mea, în vagonul de metrou îl văd pe țiganul sectorist descins și deschiat la manta, ca și cum și-ar fi permis neglijența ținutei în timpul său liber. Îmi era atîta silă de mutra arogantă și necioplită a lefegiului, că n-am dat nici o atenție faptului că se afla în același vagon cu mine. Ieșind din stația Republica, o apucaî pe strada Dudești Pantelimon și de acolo aveam gîndul să iau autobuzul 346 care duce pînă la cimitirul de lingă linia de centură. În dreptul casei cu numărul 69 numai ce m-ajunge din urmă sectoristul, de data aceasta încins la manta și încheiat reglementar — care cu glas tunător mă somă: „Buletinul!“ „Pentru ce?“ ripos-tai eu. În acea clipă, cu mina sa vinjoasă și antrenată mă apucă de reverul stîng al pardesiului și dintr-o zmcitură puternică mă alungi pe pămîntul înghețat din jurul tulpinei unui arbore de la bordura trotuarului. Tulpina era înconjurată cu un gîrduleț de sîrmă groasă și în spaima cauzată de atacul fulgerător, instinctiv m-am agățat de el cu mina dreaptă în care aveam și sacoșă goală. Era o dimineață senină de început de iarnă, iar soarele „cu dinți“ răsplinea o lumină tristă și rece peste această mir-șăvie. În jurul scenei oribile s-au strîns mulțime de trecători conșternați de tabloul ce li se înfățișa înaintea ochilor. Unii din ei, revoltați, strigau: „Ce aveți cu bătrînul? Ce v-a făcut? Nu sinteți oameni!“ Voind și eu să apelez la îndurarea publică, am strigat: „N-am făcut nimic“ și... în acea clipă, cum eram lungit jos, cu corpul zdrcînat de impactul căderii, o lovitură puternică de pumn mă izbi peste gură, o alta a nimerit peste ochiul drept invințindu-l, iar altele în cap de mi se ridicaseră vreo trei cucuie. Cuvintele ce voiam să le strig lumii din jur au fost înăbușite de singele ce sfîșnea din gură și de durerea cauzată de lovituri. „Ajutați-mă și voi să pun cătușele“, strigă bruta către cei doi colegi sosiți cu duba mică; cel cu bot de dihor și șofe-rul, o mutră posacă ce părea vegnic mi-niat. Ca să-mi poată desprinde mina prinsă de sîrmă, lefegiul trînti o lovitură zdravănă cu piciorul peste antebraț. Două degete, cel mic și cel de alături, prinse de sîrmă goală, au fost sfîșiate pînă la os de lovitură. Dacă n-ar fi fost prinsă de sîrmă odată cu mina și saco-șă, lovitura puternică mi-ar fi rețezat toate degetele. Brutele total dezumanizate îmi mutilau prin lovituri cumplite corpul. După ce mi-au sucit brațele la spate și mi-au pus cătușele, torționarii m-au aruncat în dubă peste o prelată și niște bidoane murdare de păcură și apoi în plină viteză au pornit spre secția 12-a miliție pentru a raporta șefilor execu-tarea exemplară a ordinului primit. Numai în pumni și înjurături scrirave, am fost scos din dubă și dus la etajul unu în sala sectoriștilor, unde tocmai se termina o consfătuire a subalternilor cu comandantul adjunct al secției, un căpitan tînr, îmbrăcat civil și cu o căpătină rotundă de părea un pepene cam de vreo trei kg greutate. Mai erau în sală vreo 7 sectoriști, tot brute ținere alese pe sprinceană, și care discutau ceva foarte interesant cu comandantul adjunct. În timp ce mă prezentau colegilor, nemer-nicii îmi cărau cu pumnii lovituri numai în dreptul inimii și al plămînilor, așa, ca să demonstreze de ce sint ei în stare și că ar fi avut mult de furcă pînă mi-au pus minile în cătușe la spate. Neputîndu-mă apăra în nici un fel de lovitură, de durere urlam și eu cit mă ținea gura însingerată: „Dumnezeule mare, mă o-moară nevinovat... nu mai dați mîni...ă... voi n-ați avut părinți... bunici“. Eu nu-măram 75 de ani iar bătauși luai cîteș-trei la un loc, abia dacă ar fi atîns 80. În disperarea mea m-am adresat cu ru-

Sculptură de ELENA HARIGA

gămintea comandantului adjunct ca subalternii săi să înceteze cu loviturile și să-mi scoată cătușele. Ha..ha..ha, ră-sună un hohot de ris colectiv. „Ia uite ce îndrăzneală pe ei“, mirii șeful și ho-totele au continuat într-un adevărat del-ir al bestialității satisfăcute. Așa cum eram, minjit de singe, mi-a venit rău și am căzut jos. Abia atunci au încetat cu loviturile. Revenindu-mi din leșin am fost băgat într-o cameră goală și frigu-roasă cu un soldat în termen, de pază. Înainte fusesem meticulos percheziționat prin buzunare, luîndu-mi-se tot ce au gă-sit prin ele. Cheile de la locuință, banii, buletinul de identitate și alte hirtii. Am fost ținut în camera aceea cam 5 ore cu minile la spate în cătușe și singele picurînd din rîni, în timp ce milițienii cu cheile au fost de mi-au percheziționat locuința, negăsind nimic compromițător. Unii oameni știutori de carte mai spun că ar fi trebuit autorizație de la procu-ror pentru percheziționarea locuinței în lipsa stăpînului, dar „băieții“ învățați să procedeze conform bunului plac nici n-au visat de asemenea formalitate, ei, adevărații stăpîni ai țării supuse. Cu pu-țin timp înainte de a fi coborît de la eta-j și virit din nou în dubă, am cerut cheile și banii luați la percheziție. Banii mi-i-au restituit, dar cheile, țiganul spune că le-a pierdut nu știe unde. Așa cum eram distrus de molestare și cu minile la spate prinse în cătușe, m-am propit în ușă și n-am voit să ies făcînd mare tărăboi. Nu mai aveam ce pierde. Îmi dădeam seama că țiganul spera că, după așa strașnică bătaie, nu voi mai avea de trăit decît cel mult 2—3 zile, iar el în ca-litate de călău va primi drept recom-pensă lucrurile mele. Atras de zgomot se apropie un tînr ofițer și, spre onoa-rea lui, după ce văzu în ce constă recla-mația mea, îl ordonă țiganului să-mi restituie cheile. Și numai cînd le-am primit m-am lăsat din nou închis în dubă și dus la Cula.

Pe drum, în timpul transportului, țiganul împreună cu celelalte două brute trăgeau niște chioțe de parcă ar fi fost la tarlaua de oi. La Cula m-au ținut în-ternat pînă la 18 decembrie 1987, cînd doctorul Marin Stancu, un om de treabă, mi-a făcut ieșirea de teamă de a nu su-comba în secția sa. Miliția n-are decît să se descurce cum o ști cu cei aduși în pragul morții. A doua zi de la sosirea mea acasă, m-am prezentat la Institutul medico-legal, care conform procedurii mi-a eliberat un certificat, precum că am fost maltratat, fără însă a specifica de cine, așa cum cerusem eu. Medicul legist n-a inserat în text cuvîntul „mi-liție“ de teamă să nu pătească ce pătî-sem eu. Astăzi toată lumea se teme de represalii și are cite ceva de „pierdut“. Unii viața și libertatea, alții locul privi-legiat. Înarmat cu certificat medical, am depus o plîngere la procuratura mi-litară în ziua de 30 decembrie 1987 ce-rînd pedepsirea prin dare în judecată a torționarului principal, pentru maltratarea gravă cu vătămături, în baza articolelor 246—250 — 266—267 Codul penal. „Prea multe articole ai pus“, a zis procurorul în timp ce citea plîngerea. „Pe toate le-a încălcat, tovarășe procuror, dădui răs-punsul. Este meritul lui. Sint așa de por-niți să se răzbune pe omul căzut în mi-nile lor, că nu mai țin seama de nici o lege scrisă“. Și-i arătai rănile care nu se vindecaseră încă. „Vom vedea, încheie dumnealui audiența, așteaptă răspunsul acasă“. În timp ce ieșeam pe ușă, o în-doială stranie se strecură în inima mea în ce privește pedepsirea torționarului. O jumătate de an a trecut pînă mi s-au vindecat rănile de la cele două degete, genunchi, cucuiele de pe cap și vinătaia ochiului drept.

Antî 1988 și 1989 alternează interoga-toriile cu urmărirea, în timp ce Dumitru Mircescu scrie ce i se întîm-plă, sfîdîndu-și prin chiar faptul scrierii persecutorii.

Manuscrisul adus nouă, și datat 26 iunie 1989, are înscris cu creionul pe ultima filă un fel de sumar pentru o scriere mai amplă. Ultimul punct al acestui proiect este „Gînduri pentru revoluție și viitorul țării noastre“.

A. B.

Maria-Luiza CRISTESCU

Sufletul comertului

Motto : Nu-i bine să împiedici oamenii să-și iasă din minți.

Dr. A.P. Cehov

CIND a auzit Porfira că stiva aia de cărți pe care abia o ștersese de praf o vor vinde la anticariat a început să tremure. Intii i-au tremurat buzele spasmodic. Porfir, căci de la el i s-a dat ei numele, în batjocură, o privea cit e de urită, bătrână și plină de ură. Îi pregătea de citeva luni scena asta. De ea îi era cel mai frică. Pe ea trebuia s-o neutralizeze mai întâi. Porfira a început să dea ochii peste cap. Pometele obrazului sting îi sărea în sus și revenea la loc ca o minge. Tremurul i s-a extins asupra brațelor și picioarelor. Din tremuriciul asta tot mai grăbit, mai zănat, cine știe ce putea ieși. Porfir repetă cu calm, chiar cu o undă de căldură sufletească :

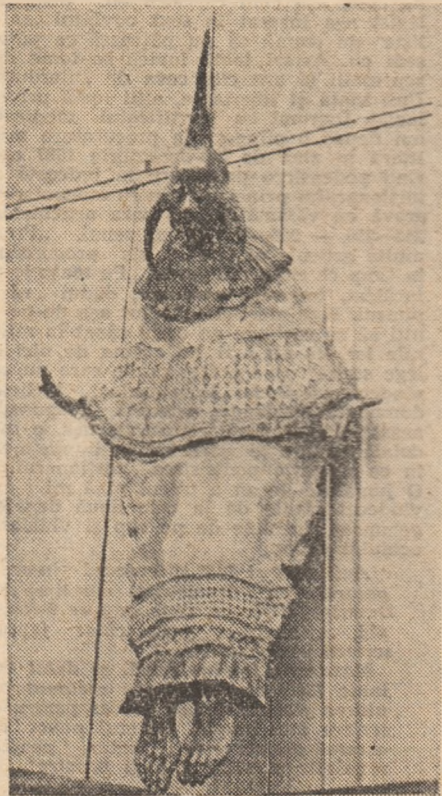
— M-am decis să facem puțină ordine în bibliotecă. Scoatem ce nu ne este foarte util și vindem.

Ieși repede pe ușă să nu vadă o criză de epilepsie sau cine știe ce altceva. Femeia asta n-ar putea face decit ceva ieșit din comun de urit.

De a doua zi, cu timiditate intii, apoi cu deplină bucurie, au început cele mai frumoase zile din căsnicia lor. Mai intii Porfira n-a putut crede că maniacul bătrân care îi ucisese tinerețea cu cărțile lui e în stare să se despartă de vreuna. Era, credea ea, o nouă manevră, vicleană și crudă, ca să-i smulgă și banii de mîncare pe care cu atita chin îi obținea de la el. Se mutaseră în orașelul asta prăpădit abia săptămîna trecută. Era al rouălea oraș pe care îl schimbau. Ca să se piardă urma bibliotecii lui adorată monstrul asta de bărbat al ei o făcuse să se mute în zeci de case în ultimii ani. Ea ștergea cărțile de praf, le împacheta, le despacheta, le căra și le pune pe rafturi. S-a lămurit că nu e vorba despre asta. Chiar au fost la anticariat și au vindut o sută de cărți. Toți banii obținuți îi dădu ei. Atîția nu-i mai lăsase el pe mîna niciodată. Intră la alte idei, care de care mai groaznice. Nu mai avea nici puterea de altădată de a i se opune. Forma pe care o lua mania lui intrase, se vede, într-o fază nouă. Porfira nu-i mai dădea atenție. Iar îl văzu că face o stivă de cărți.

— Porfiro, îi spuse el, uite, ca să vezi că sînt cîștit cu tine, eu cred că ce scoatem pe cărțile vindute trebuie să facem pe din două. Jumătate mie, ca să-mi cumpăr altele, jumătate ție, să faci cu banii ce vrei. Poate îți cumperi o rochie.

Asta încă nu mai auzise Porfira. N-avusesse ea o rochie cînd era tînără, cînd ar fi purtat orice cîrpă numai să fie nouă, să fi umblat ea prin magazine s-o caute, să fi făcut planuri pentru un model. Toți, faptul că nu-l mai lăsa ei toate sumele provenite din vinzare o mai liniști.

Sculptură de JEAN PARVAN

Monstrul de zgîrcenie care era Porfir nu putea să-i dea ei atîția bani, decit dacă avea un gînd criminal. Incepu așadar să se obișnuiască să vindă trei-patru cărți la anticariat și să împartă frățeste banii.

Cînd intră ea într-un magazin și își cumpără prima bluză, albă, cu volane romantice, plinse. Vinzătoarele o priveau cu zîmbet disprețuitor, pe bună dreptate. Și-a cumpărat apoi rochia, pantofii, furoul, pălăruța la care visase în urmă cu treizeci de ani. A plins, l-a urit pe bărbatu-său pentru tinerețea ei pierdută și a aranjat frumos lucrurile în șifonier. Ședea acolo ca uitată, ca și cum le avea de treizeci de ani, din tinerețe, și nu-i venea să se despartă de ele. Ca să-și mai aducă aminte cit de bine se simțise îmbrăcată în ele. O mărturie că fusese tînără și admirată.

Prima mișcare îi izbutise lui Porfir. Porfira arăta mulțumită, îl credea și parcă nici nu mai era atît de botită la față, nu i se mai strimba gura cînd vorbea, îi dispăruse din voce ascuțimea ala de pasăre de noapte. El își putea vedea liniștit de treabă. O auzea fluierînd prin bucătărie melodii din satul în care se născuse ea și unde nu auzise de cărți adunate și de bibliotecă. Dacă pe ea o neutralizase ca primejdie, restul ținea numai de el. O dăduse gata spunînd despre cărți „ale noastre”, după ce totă viața fusese numai „ale mele”. Habar n-avea țărancă din ea calculul mai adînc. Schimbînd gradul de posesie, o asocia la primejdia sau, cum vedea el lucrurile, alunga spre ea jumătate din pericol. Gînduri de obsedat. Mai avea patru mii de cărți și spera să termine în citeva luni prima operație, cea de eliminare.

Porfira cea proastă și zîmbitoare acum, ca o broască stupefiată de neliniște, înțelegea ce-i spusese el decenii la rînd : că înlocuiești cărțile oarecare cu cele fundamentale pentru o cultură, că vinzi o carte și o cumperi în loc pe aceeași, în ediție bibliofilă, rară. Deocamdată trebuia s-o facă să nu observe că nu cumpără nimic. Nu găsea ce-și dorea și pace. Asta era explicația. De vindut însă vindeau săptămînal.

Intr-o stare de prostrație, privindu-l lingav ca pe o iconă, Porfira aștepta să-și primească jumătatea ei de bani. Șifonierul se burdușise. Băgă naftalină de frica molilor, dușmancele femeilor bine îmbrăcate. De unde să-și bată ea capul să privească titluri ? ! Nu observă decit că Porfir vinduse cărți care o costaseră un an din viață : *Physica mundi*, Leipzig 1776, scoasă pe hîrtie datînd la vremea aia de o sută de ani, tocmă în perioada în care, cîteva decenii se va fabrica doar hîrtie de proastă calitate, din cea care nu va rezista mai mult de o jumătate de secol fără să se deterioreze și să-și piardă însușirile.

Cînd îl văzu intrînd pe ușă cu patru volume formidabile, legate solid și colorate strident, Porfira se sperie. Era prima oară cînd aducea acasă o carte neînvelită. De obicei, ca să deruteze ochii răuvoitori, făcea un pachet grozolan, fără formă. Se putea bănui că sînt în el pere, morcovi, dar în nici un caz cărți prețioase. Bineînțeles, sub ziar, cartea era protejată de o pungă de plastic. Pe unele le împachetase chiar într-o piele de caprioară special cumpărată.

Vecinii văzură cărțile astea patru și nu se mirară. Șie le aveau, șiau că se află, obligatoriu, în toate casele, că trebuie studiate și că, periodic, ești întrebant din ele. Determinată de totala schimbare a lui Porfir, Porfira își zise că știe el ce face.

Porfir nu se consideră suficient de blîndat și repetă figura. Aduse acasă, în alte trei zile din trei săptămîni, tomuri mari, groase și colorate strident. Alese orele cînd plecau sau veneau vecinii la sau de la serviciu. Ostentația lui în a purta sub braț volumele pline de învățăminte nu stîrni nici o reacție. Vecinii se prefăceau că nu observă. Unul doar, supt, cu ochii în panică, îl acostă. Eu le am de multă vreme, zise. Abia acum vi le-ați cumpărat ? A, nu, prima serie le-am dăruit unui nepot mai tînăr după ce le-am citit serios. Pe astea le-am obținut cu greu. A trebuit să duc șocolată vinzătoarei ca să mi le dea, plusă Porfir palid. Știa toată lumea că sînt pline librăriile de ele. Îi închise gura slăbănogului. Ala plecă purtîndu-și smuciturile umerilor și brațelor. Vîndu apoi *Fabularum Libes ad omnium poetarum lectionem*, Basilae, ex officina Hervagliana per Eusebium Episcopum, 1570 și P. Virgilii Maronis, *Eneidos*, Romae MDCCLXV, care începeau amîndouă cu cite o pagină din ala slugarnică și cu laude la adresa puternicilor de țî se făcea

frică : *Serenissima ac potentissima REGINA, domina domina clementissima*. Luă atîția bani, incit cu partea lui nu prea avea ce face. Se obișnuise de o viață să trăiască cu legume vechede sau chiar putrede. Încercă să mănînce un uriaș mușchi de vacă, dar i se făcu rău.

Porfira își cumpără la negru, din partea ei de bani, tot felul de bunătăți, brînză adevărată de oaie, cîrnați adevărați de porc, ciocolată adevărată, străină, cafea fără înlocuitori. Nici ea nu era obișnuită să le mănînce. Dar nici nu-și propunea. Le stivuia în cămară și în frigider. Avea și ea, acum, din vinzarea cărților, ceea ce îi lipsise toată viața prin achiziționarea lor. Păcat că nu prinsese vremuri mai prospere, că ar fi putut aduna cantități uriașe de delicatase. Poate butoiașe cu măsline și bidoane de ulei, cum avea familia ei în timpul războiului. Atunci se trăia altfel. Erau și camenii mai lacomi, micuța de frica morții și adunau, adunau !... Să-i prindă moartea sătui !... zise tare, de frică să nu-i audă cineva gîndurile dinainte.

CU Porfira am terminat. Nu mai are loc să evolueze în nici un fel pentru că Editura Cartea Românească mă incide. În două pagini. Tot ce va mai face Porfira este doar să pâlăvrăgească peste gard cu vecinele. Preț de vreo trei rînduri a 53 semne. Se va lăuda cu banii, cu cite rochii are și cum îi încîntă gînduții alimentele adunate. S-a dezobișnuit de ele de cînd nu se găsesc. Asta însă nu e literatură, ci curată birfă, că nu e aia și nu se găsește aialaltă, iar de la dreptul de a minca la drepturile omului nu e decit un pas. Răuvoitorii îl pot face.

Drama este a lui Porfir. După cum se înțelege, lichidarea bibliotecii este în toi. O echipă de iubitori și speculanți de carte, cu ochi roșii, cu nasuri mari și serviete jerpelite în mîini, îl pîndesc la anticariat. Este acolo o adevărată bătaie pe făcute. Își dau unul altuia coate, se pocnesc pe la spate cu piciorul, se împing care să pună mai intii mîna pe cărți. Sînt informații din zvon și relații precise ce comori deține Porfir. Nu-i interesează de ce vind. Un colecționar care face asta înseamnă că a innebunit. Să cauți pricina nebuniei ar fi o curiozitate prea mare față de ființa omenească. A innebunit și vinde în avantajul lor. *Biblia* lui Șerban, 1688, *Regulamentul Organic*, Iași, 1831 (n-am literă chirilică la mașina de scris !) și ce să mai vorbim de *LEXICON valachico latino hungarico germanicum*, Buda 1805. Ochii înroșiți de conjunctivită ies din orbite, cheilele transpiră și creierulele iau foc de lăcomie. Unele cărți trebuie citite, altele trebuie ascunse, ca orice valoare.

Cînd i-au mai rămas în casă numai o sută de cărți Porfir e aproape bucuros. Rafturile goale din fiecare cameră, de pe holuri și din nișă par scheletul unui animal antediluvian. Pe pereți parcă mișcă zigzagul mai intinerat al unui gîrduleț făcut de un gospodăruț puturos. O șipcă mai înaltă, alta mai scurtă. Cine se pricepe, poate deduce că urmele nu rămas de la înălțimile diferite ale cărților. Porfir vede cu ochii mîinți ce carte a fost în umbra gîrdulețului, sub șipca mai scurtă. Se înspăimîntă. Trebuie, deci, vîruiat. Ia bîdineaua, o moaie bine și șterge gîrdulețului. S-ar putea să fie și alții la fel de cultivați ca și el. Și nu numai cultivați. Prima idee de apărare secretată de frica lui a fost să nu mai închidă niciodată ușa casei cu iala cînd lipsește. Cine vrea să intre și să cerceteze, să o facă. Vede că lui puțin îi pasa, că nu se ferește, decit n-are ce ascunde. Tehnica s-a dovedit greșită. Alții nu gîndesc după logica asta. Ei or fi intrat și înregistrat ce cărți erau și unde așezate. Se pare că nu și o memorie teribilă ! Pot avea în dotare și aparate de fotografiat, precum și alte instrumente, chiar mai sofisticate.

Dunga de var, lată de o palmă, se tîrăște printre rafturi, prin odăi și culoare. Sare în ochi și tipă că a vrut să ascundă ceva. Porfir e epulzat, dar din capcana asta poate scăpa. Va spune că însuși actul de a-și vinde cărțile, de a se despartii de ele dovedește că nu ținea de ele, nu-l interesau și chiar le recuza conținutul. De aceea le-a vindut. De ce le-a cumpărat ? Ca să le respingă în cunoștință de cauză, după ce le-a citit, lucru mult mai semnificativ în a acuza niște idei literare sau filosofice. Cînd le respingi fără să le citești nu lupți cu toată puterea împotriva lor. Dacă l-au influențat cumva ? Nu se pune problema tocmai pentru că le-a alungat din preajma lui. A și vîruiat după ele. Parcă var se pune în gropile cu ciurmați, nu ?

Au mai rămas Plutarh, Tacit, Suetoniu Seneca, Dio Casius. Istorie română și greacă. Porfir a fost profesor de greacă și latină, iar edițiile astea păstrate au apărut în ultimii ani. Oricine a dorit și le-a putut cumpăra din librărie. Deci ceea ce nu era cum se cuvîne în ele, n-a mai fost tipărit. Porfir se apucă frenetic să citească. Nu cu plăcere și seninătate. Celebrul „știi” al lui Tacit ? ! Nu de asta îi arde lui acum. Îl tulbură ceva și foarte curînd își dă seama că pe bună dreptate. Toate aceste istorii și anale sînt pline de nume de regi și împărați, de generali și principii. Suetoniu, de exemplu, îl laudă pe destul, chiar dacă le arată și părțile rele.

Intii, Porfir, luă un pix cu tuș negru și șterse bine toate numele celor doisprezece cezari din carte. În fiecare loc unde apăreau. Asta i-a luat cam două zile și două nopți. A făcut operația cu mare atenție și s-a mai liniștit. Procedase bine. După o noapte nedormită a sărit ca ars. Infrigurat, a luat foarfeca. O idee mai bună era să decupeze din fiecare pagină aceste nume. Doar ștergerea nu era suficientă. Forfecuța de unghii a Porfiriei care, iată, n-a dispărut cu totul, i-a rămas numele în pagina asta, a făcut minuni. Paginile aveau dreptunghiuri înguste de goluri. Multe, multe dreptunghiuri decupate în hîrtie. Operația asta a mers mai repede.

Cîteva zile Porfir s-a odihnit într-o altă idee. Un intelectual nu se odihnește nici cînd doarme. Creierul se prefăce că nu lucrează, dar macină, macină griul, face făină, adaugă apă, apare picătura de drojdie, dospește aluatul, îl frămîntă bine, bine... Traian o fi el tatăl poporului român, dar toată viața i-a sugerat lui Suetoniu să scrie despre victoriile lui. Suetoniu n-a vrut. Pe motivul că studiază istoria și că actualitatea nu se poate înțelege decit după ce ai înțeles din ce se trage ea. Ce o fi fost în capul lui Traian de l-a lăsat așa pe Suetoniu, nepedepsit ? Numele împăratului lui victorios nu apare nicăieri în opera lui. A făcut pe șoarecele de bibliotecă ! se enervă Porfir. A stat în *Biblioteca Augusta*, a hîrlogărit și s-a amuzat cu povestitoare, cu birfe, iar stilul eroic care se potrivea marilor victorii ale lui Traian nu l-a abordat niciodată. S-a distrat bine, golanol !

Porfir privea cartea cu gura strînsă și dinții înțelești. Se umplea de ură. Avea dreptate Divinul Nero ! Bine l-a pedepsit pe moșulică ala plin de pilde și lipsit de orice talent, retrasul Seneca. S-a retras din viața publică ? Ce nu-i plăcea ? Si, ca dovadă obiectivă că împăratul a procedat înțelept cu moș Seneca, poporul l-a pomenit mai tîrziu. A vorbit cu admirație și regret despre „cei șapte ani buni ai lui Nero”. Poporul a judecat corect ! Spuse Porfir și începu să caute citatul. Nu-și aducea aminte, nu era sigur dacă Tacit o spune și nici dacă o face în *Anale* sau în *Istoria*. Luă primul volum în ediția asta populară pe care o păstrase și se îngrozi de la primele pagini. El personal n-ar fi lăsat textul așa. Cei care au publicat cartea sînt de-a dreptul iresponsabili. Sigur că nu e treaba lui și că n-o să se apuce acum să facă o reclamație împotriva lor, cu toate că s-ar cuveni. În casa lui însă, în orice caz nu poate lăsa așa această carte. La capitolul despre familia destrăbălată a lui Augustus și despre Livia, maică-sa care făcea politică cum voia dumnezeii își dădu seama că trebuie să rupă paginile. Erau *Analele* și luă foarfeca. După cîteva zile de lectură îi rămaseră cam vreo douăzeci de pagini din cîteva volume. Pe cele tăiate le rupsesse bucăți bucăți. Le pusesse în sacoșe de plastic și le dusesse într-o pubelă a magazinului alimentar de pe strada de alături. Ar fi trebuit să le ardă poate, dar un intelectual nu face așa ceva. Doar fasciștii au pus cărțile pe foc. Oricit ai urî un text, parcă asemănarea cu ăia nu-ți convine. Există, de altfel, metode mai moderne, mai subtile. De ce atîta violență și prost gust ? !

Amănuntele de proză și le poate imagina cititorul.

Operația continuă ceva mai rapid. Din cele o sută de cărți, Porfir alese 506 (cinci sute șase) pagini. Si se bucură. Le adună pe toate între aceleași coperti. Îi ieșise un fel de *Biblioteca mundi*, o carte ideală, pe care o poate ține în casă și citi fără primejdie orice om de astăzi. Asta a fost dintotdeauna aspirația secretă a omenirii : să realizeze *Cartea*, unica, perfectă și suficientă. Așteptînd-o pe ea, *Cartea*, a apărut ideea mai multor cărți și a mai multor autori, a apărut ideea de cultură a unei națiuni sau a unui popor, ideea de capodoperă a unui autor sau a unei literaturi. Porfir realizează visul secret și mindru al omenirii : *Cartea*.

Era fericit și senin cînd a venit miliția economică. Trei în uniformă și trei civili. I-a invitat cu bucurie. Îi simțea ca pe niște aliați și chiar tovarăși. A scos cu mindrie *Cartea*, să le-o arate. Nu i-a interesat. Aveau o reclamație, o anonimă cum că stochează alimente. Trei saci de făină, 400 (patru sute) picuri cu piper, 50 (cincizeci) kg de măsline, 23 (douăzeci și trei) litri de votcă, 65 (șaizeci și cinci) metri de pinză albă. E adevărat că deține în casă suma de 114 000 (o sută paisprezece mii lei) ?

Porfir a deschis cu amabilitate ușile cămării, ale dulapurilor și sertarului în care își ținea banii, ordonat ca orice om. Zîmbetul stupefiat de broască sătulă al Porfiriei nu s-a stîrșit nici cînd l-a urcat în dubă. Speculanții de alimente sînt principala perturbare și lipsurii care intervin la un moment dat în aprovizionarea populației orașului.

Vecinii îi priveau cu dispreț ca și cei șase membri ai echipei de control a miliției economice. Speța asta a lor a fost dintotdeauna mai disprețuită ca a hoților sau a escrocilor. Pentru ăștia chiar e po-trivită și deloc exagerată vorba că sug singele poporului.

Orașul zburătorilor

IN orașul cu clădirile ca niște arcade în care norii erau declarați draperii răsirate deasupra palatului prezidențial, ordinul răsună fără echivoc pentru toți. Peste o zi, cel mult două, toată lumea va începe să zboare. În douăzeci și patru de ore vor începe controalele. După patruzeci și opt de ore se vor aplica pedepsele corporale cele mai nemiloase pentru nesupusii.

Si bineînțeles, inspectorii se dovediră indiferenți cind mai mult de un sfert din populația orașului se zdrobi de asfalt după primele încercări de a-și lua zborul de pe clădirile cele mai înalte. Ei vegheau la executarea ordinului și atât. Orașul, într-un stadiu avansat de existență, trecea din faza de oraș umblător în cea de oraș zburător. Era un succes pe care toți îl așteptau de vremuri imemorabile. Nu se puteau incurca în amănunte. Toți cetățenii trebuiau să beneficieze de zbor sau să moară. Deocamdată mureau.

Primele două ore ordinul a fost executat de către fanaticii acestei idei. Aveau o necurmată încredere în progres și în foloasele zborului. Fiecare dintre ei se grăbi să se numere printre primii, încredințat că înființarea acestei încercări îi va aduce foloase imense. Luate cu asalt, turnurile, foisoarele și arcurile de triumf se dovediră neîncăpătoare. Cifiva, pe care vestea i-a surprins pe virfurile unor muntei prăpăstioși, săriră de acolo fără să-și dezbrace echipamentul alpin. Un pompier, care tocmai stingea un incendiu, a sărit de pe scara de pompier. Din păcate, cu toată credința neștrămutată în victoria cauzei pentru care se auziră, a timpului care le era favorabil făcându-le vînt de la spate, nici unul nu rămase în viață.

În pofida acestui semieșec, aerul, atmosfera erau sărbătorești, aversind ajunul calificării în finalele aerului, care odată programate nu mai puteau să înțirze. Megafoanele, stațiile de radio, emiteau imnuri de slavă și glorie. Grupuri de copii și gimnasti desenau pe asfalt dansul aripilor învingătoare. Din cinci în cinci minute, dintr-o pilnie uriasă, o voce sărbătorească anunța că oamenii sînt făcuți ca să zboare. Dezbatările cotidiene fuseseră întrerupte, femeile mergeau pe străzi în salturi, cu brațele desfăcute, betivii întrebau dacă vor fi înființate baururi aeriene, federația de fotbal reformulă regulamentul acestui joc pentru condiții de zbor și preconișă înlocuirea mingiilor cu fulgere globulare. Între timp, o treime din populație fusese adunată de pe asfalt și incinerată discret. La primăria orașului se stabili necesitatea elaborării rapide a unei cărți privind instrucțiunile de metodica zborului în grup, după cea individuală care se dovedise încă deficitară. Noua tehnică era cit se poate de simplă și se baza, ca și la înnot, pe sprijinul pe care trebuie să-l dea știuturii celor neștiutori. Trebuie-se de mină cite opt, cite zece, indivizii, în clipa în care se aveau în văzduh, eliminău orice posibilă cădere a celui nepriceput. Încă o dată se putea dovedi că sprijinul miinii întinse, frătești, era oia oricăruia succes și singura cale, aeriană, către cucerirea marelui salt.

Fără a mai sta mult timp pe gînduri, grupurile de zburători voluntari începuseră să se închine după afinități, maniere, pigmenți, obiceiuri. Pentru ca să elimine orice tentativă a izolării de grup, a unor lasități de ultim moment, multe grupuri se legară de miini și picioare cu aceeași panglică de mătase rezistentă pe care scria: „Toti pentru unul, unul pentru toti!” Lozinca, din păcate, în ciuda generozității mesajului, se dovedi în cele

din urmă fatală. Ca și zburătorii individuali, grupurile care se lansaseră de la mare înălțime căzură sec la pămînt, făcîndu-se una cu el. Populația scăzută la jumătate nu mai știa ce să facă. Lupta dintre datorie și sentimentul de doliu, dintre necesitatea comemorării primelor victime și a ducerii cu succes la bun sfîrșit a sarcinii nobile de zburători nu a durat însă mult. Spiritul de sacrificiu se dovedi superior sentimentului de tristețe. Încrederea învinse din nou îndoiala.

ÎNTRE timp, alertată de numărul neașteptat de eșecuri, o comisie întrunită în grabă hotări că normele de zbor stabilite cu puțin timp înainte fuseseră redactate mult prea sumar dacă nu chiar cu omisiuni și hotări tipăritea unui dicționar de zbor larg, atotcuprinzător, în douăsprezece volume. Inspectorii de zbor începură să întâmpine primele dificultăți. Mulți cetățeni refuzară să se mai urce pe acoperisuri înainte de apariția dicționarului. Tinerii neconformaști răspundiră ideea nocivă că oamenii ar trebui să fie mulțumiți și cu mersul pe jos. Icaritul deveni desuet. Protestatarii trebuiră să fie aruncați cu forța de pe zidurile înalte. Alții chiar din cauza elicopter. Nu puțin din avioanele de croazieră care se îndreptau aparent către ținuturi solare. Scaunele ejectabile deveniră aliatele cele mai eficace. Din păcate, nici măcar unul din cei sacrificați să o facă nu se dovediră capabili de zbor. Cădeau prin aer ca niște butuci despicați de propriile lor strigăte.

Astfel că în curînd, de la stăruințică, se comunică uluitoarea cifră a celor rămași încă vii. Din populație nu mai rămăseseră decît 9%, 7%, 6%, 5%. Orașul devenise pustiu. Singurii inspectorii de zbor și forțele de ordine mai umblau prin casele goale, printre jucării, sobe de teracotă, perne și frigider. Curînd, pieriră și salariații de la salubritate și crematoriu. Apoi, unul cite unul, inspectorii, polițistii. Cînd lucrătorii tipografici și grupul celor douăzeci de academicieni care elaboraseră Dicționarul de Zbor fără aripi anunțară că opera lor este gata și că primele zece cite unul, exemplare își așteaptă cumpărătorii, nu mai era nici cine le vinde, nici cine le cumpăra. De supărare, autorii volumului se suiră și ei pe turnul tipografiei și cu gesturi flexibile, mecanice, se auziră în gol cu zete un exemplar în ficie mină. Efect al foilor răsfoite de vînt, plutiră citeva clipe fără să cadă, apoi, scăpînd tomurile din miini de uimire, se prăbșiră ca niște rachete cu teleghidajul întîrziat. Un singur tipograf, care ținuse cartea deschisă ca s-o poată citi în timp ce cădea, coborî lin, absent, fără probleme, ca un parastit la punct fix, apoi la fel de liniștit, se îndreptă spre casa primarului să raporteze că si-a făcut datoria.

Dar acolo nu mai era nimeni. Primarul, adoma unui căpitan de corabie ce se scufundă, preferase să se ducă după corabia sa. Dar pentru că avea rău de înălțime își trăsese un glonte în timp.

De atunci orașul zburătorilor este pustiu. Un singur om, tipograful, a mai rămas o vreme în librăria din centru, așteptînd un client pentru primul dicționar de zbor fără aripi. Apoi, nu se știe unde și cum, sau dacă „per aspera ad astra” sau numai perpedes apostolorum, a dispărut și el fără urmă. Orașul a fost năpădit de mușchi, serpi, mușegai, sălbăticie, vîntul și timpul s-au aternut peste el cu nisipuri, meteoriți, aluviuni, gheturi stelare, pungi de vînt, alunecări de ape și stînci.

Sculptură de IONEL CINGHIȚĂ

Vlad Zografi

O povestire culeasă de Frobenius

■ Vlad Zografi este un tînr fizician, autor de escuri, proză, poezie și teatru. Îl cred o speranță a literaturii contemporane.

Nicolae MANOLESCU

LEO Frobenius scrie următoarele: „În ținutul aceluiași trib lăua am întîlnit într-o zi o femeie bătrînă, care culegea fructe în desis. Oamenii spun despre ea: „gulauka kakess” (e puțin cam nebună). „Cum asta?” — „Să vă povestesc femeia însăși”. A fost chemată femeia, iar ea a istorisit scurta povestire pe care o redau mai jos.

Interesîndu-mă mai îndeaproape, am aflat că nu de mult, în ziua în care și-a văzut spulberată prin vorbe rele ultima speranță de a-și petrece sfîrșitul vieții împreună cu un bătrîn, această bătrînă s-a pornit să se jeluiască în gura mare și a istorisit pentru prima dată povestirea ce urmează, dar ea, repetînd mereu povestirea, și-a pierdut mințile. Povestirea reproduce mai jos s-a răspîndit foarte repede, iar cînd, venind dinșpre răsărit, m-am apropiat din nou de Kassai, am găsit-o acolo în gura tuturor.

Povestirea suna astfel: Tatăl și fiul se duseră în pădure să pună capcane. Ajunseră la un drum care arăta a fi bătut de mulți oameni. Fiul spuse:

— Am să-mi pun capcanele aici.
Tatăl spuse:
— Lasă, asta e un drum al oamenilor.

Fiul spuse:
— Am s-o fac totuși.
Fiul își puse capcanele în locul acela. A doua zi, fiul îl găsi căzut în capcană pe fratele mamei sale. Strigă:

— Tată! Un animal!
Tatăl strigă:
— Ce animal?

Fiul spuse:
— Fratele mamei!

Tatăl spuse:
— Ți-am spus. Acum dă-ți drumul fratelui mamei tale și nu-ți mai pune iar capcanele acolo!

Fiul nu ascultă. Își puse din nou capcanele acolo. A doua zi prinse în capcană pe tatăl tatălui său, a treia zi pe mama sa.

A cincea zi, fiul prinse în capcană drumul însuși. Tatăl spuse:

— Lasă-l să fugă! Dacă nu-l lași să fugă, nu mai găsim calea pînă în sat.

Fiul nu ascultă. Luă drumul, îl făcu sul și îl viri în sac. Luă sacul pe umăr. Dar cînd să plece împreună cu tatăl său, nu mai văzură decît tufisuri. Nu mai găsiră satul. În cele din urmă, fiul auziră povara pe pămînt. Îndată drumul sări și alergă în sat. Fiul și tatăl fugiră după el. În sat, fiul inhăță drumul. Oamenii spuseră:

— Acum drumul aparține fiului, fiindcă el l-a prins.

Fiul spuse:
— Bine. Asta e drumul meu și nimeni n-are voie să meargă pe el!

De-atunci n-a mai mers nimeni pe

drum și drumul era foarte trist, iar în cele din urmă a murit.”

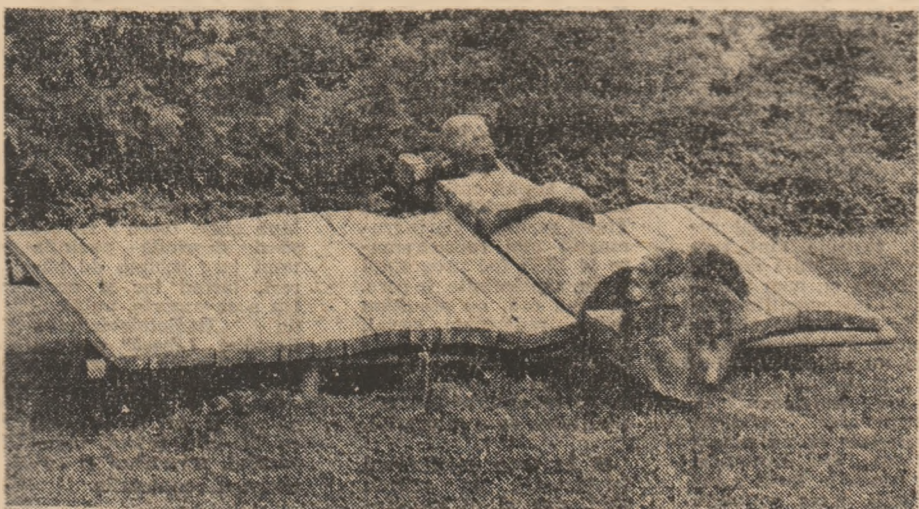
Primul lucru care mi-a venit în minte, după ce am citit-o, a fost că întîmplarea poate fi privită ca o ciudătenie, un exotism venit dintr-o lume în care obiectele au suflet și animalele vorbesc, în spatele fiecărui fenomen se ascunde o intenție, gesturile sînt cosmice, că întîmplarea e rodul unei imaginații ce se exprimă plastic cu siguranță originară a mitului. Este o primă treaptă.

La o altă treaptă în pătrunderea povestirii, am ajuns urmînd șirul faptelor: oamenii înfruntă forțele primare, iar natura se retrage lăsînd în urmă un gol dureros. Altfel am putea crede că e vorba aici de cele două fețe inseparabile ale monezii: revelația și nebunia (pierderea drumului). Eliberarea drumului, întoarcerea acasă și celelalte trebuie ignorate. Ele reprezintă înfloriturile ale povestioarei. La toate acestea se poate adăuga o doză apreciabilă de considerații de ordin moral. Trec peste ele.

Mai e cu puțință ca atît tatăl cit și fiul să practice (cu convingere sau cu plictisală) un ritual vechi de mii de generații care simbolizează tăierea punților ce-l leagă de exterior, profesînd adîncirea în singurătate. Tatăl își inițiază fiul.

Se poate merge mai departe pe spirala simplificărilor sau augmentărilor succesive, după cum înșurubezi sau deșurubezi raționamentele. N-o voi face pentru că nu mă pricep și nu mă interesează — niciodată nu m-am atras cîntecul incrușate sau șaradele. Un cunoscut (în forul meu interior îmi place să-l numesc raisonneur) mi-a sosit la ureche că nu e nici un mister la mijloc. E o harababură. I-am dat dreptate. Dar în alt sens decît a înțeles el că-l dau dreptate. Mi s-a părut interesantă o perspectivă cumva colaterală ce nu are vreo legătură cu spirala simplificărilor-augmentărilor. Povestirea n-ar trebui privită ca un sir de fapte interpretabile ci ca o succesiune de stări. În cele din urmă, faptele sînt aproape întîmplătoare. Aici mă dezvălui: sînt uimit de multe ori cînd constat că acțiunile mele au urmări, înțeleg greșit acțiunile cauzal și mi se pare odios. Mie, ca de altfel oricărui om, îmi rămîn indiferența formală și gustul senzației. (S-ar putea ca indiferența formală să provină din facultatea de a uita). Bineînțeles că în povestire se ascunde un mister, dar nu unul descifrabil, ci unul afectiv; succesiunea de stări conduce către o altă spirală care în mod cert nu duce nicăieri. Căutare, bucurie, disperare, cruce, tristețe...

Raisonneurul mi-a spus că femeia de la care a cules Frobenius povestirea ar fi trebuit psihanalizată. Pareă serios cînd mi-a vorbit, dar nu era din cale-afară de preocupat de cele dinvra rînduri pe care le citise la mine în cameră, în ziua aceea de primăvară cu vînt neliniștitor, cînd știam că are în cap alte lucruri mai arzătoare. Mi-a cerut sfatul în privința atitudinii pe care ar trebui s-o ia în tot felul de situații complicate și o plecat. Am rămas singur cu întîmplarea africană. Dacă nu m-aș cenzura așa spune că femeia nu există. Este invenția lui Frobenius care e, fără îndoială, sadic. Dar eu prefer să spun că femeia e nebună.

Sculptură de ION IANCUȚ

Bine ați venit, stimate Andrei Șerban!

— Bine-ați venit la București, stimat Andrei Șerban!
— Bine v-am găsit. Ce mai faceți?
— *Gazetărie, Dv.?*
— Am venit la București să văd Revoluția. Sosesc de la Londra, unde am avut deunăzi premiera cu Cneazul Igor de Borodin, la Covent-Garden.
— Binevoiiți a-mi încredința afișul și caietul-program al spectacolului dv.?
(Mi le dăruiește. Sint întocmite cu frumusețe și iscusință. Afișul e în culori de purpură și bronz. Sigur, eu unul aș fi vrut să fie în caiet mai multe fotografii din spectacol, mai ample date despre realizatori și mai puține poze de manechine și reclamă. Regizorul îmi arată, cu mindrie, pe afiș, numele lui Liviu Ciulei ca scenograf și al lui Niki Wolcz ca autor al mișcării scenice).
— Înțeleg că vizita dv. are un motto sentimental și în același timp unele motivații practice...
— Lipsesc din țară de 20 de ani. Dar am venit de multe ori. Am vrut să lucrez în teatru. Dar n-am obținut de la nimeni nimic. Am vrut să asist la repetițiile prietenilor mei. Mi s-a spus: repetițiile sînt secrete de stat. Pe stradă se dormea, dar în teatru publicul era viu. Săile erau arhipline. La Biserica și în teatru există iluzia libertății. Acum e invers: Teatrul e pe stradă. Înăuntrul teatrului săile sînt pe jumătate goale. Viața ne face concurență. Teatrul trebuie să se trezească.
— În sfîrșit, acum vi s-au făcut unele propuneri concrete? Mi-amințesc că la întîlnirea noastră din urmă cu cîțiva ani v-ați exprimat dezamăgirea față de caracterul evaziv, total imprecis al discuțiilor avute la București pe această temă.
— Craiova este primul teatru care a avut curajul să-mi propună să lucrez la ei. Am acceptat cu dragă inimă dar l-am avertizat că nu sînt sigur în ce perioadă voi fi liber. Am fost foarte mișcat cînd mi-au spus că vor să renunțe și la concediu pentru a putea să lucrăm împreună. Ca să-l cunosc, au și jucat pentru mine un fragment din *Pitticul din grădina de vară*; mi s-a părut unul dintre cele mai interesante spectacole românești pe care le-am văzut în ultimii zece ani.
— Știu însă că vi s-au făcut și unele propuneri bucureștene...
— Pînă acum două luni nu eram lăsat să trec nici pragul vreunui teatru, iar acum mi se propun, în aceeași zi, direcția Teatrului Național sau aceea a Operei Române. De la nimic — la prea mult! Lucrez în Operă de 10 ani pentru că Opera azi e invadată de regia din teatru. Spectacolul de operă e spectacolul de teatru cu muzică. Legile muzicii trebuie respectate, dar cîntăreții nu mai sînt monștri sacri elefanți care produc note impecabile, ci oameni ca și noi, care cîntă ca să exprime o durere sau o bucurie asemănătoare cu a noastră. Decorul, aspectul vizual al operei de azi întrec în modernism și imaginație teatrul. Opera, care e un produs al secolului 19, dintr-odată face un salt brusc spre secolul 21. Ieri prăfuită, demodată Opera a devenit, deodată, contemporană nouă. Nu prin autori noi. Ci prin Wagner, Verdi, ce ne vorbesc, în chip nemaipomenit, într-o limbă contemporană, de parcă și-ar fi scris lucrările pentru sensibilitatea modernă. Nu cunosc însă pe nimeni de la Opera Română.
— Cum priviți aceste propuneri? V-ar interesa noștră de director?
— Nu aș accenta-o pentru vanitate. Faimă am destulă în Occident.
— Cite ceva despre dv. se știe și acasă...
— Nu aș face-o pentru bani. Trăiesc în America, soția mea e fericită cu cei doi copii ai noștri. Am venit aici să ofer ajutorul meu. Din patriotism. Ce cuvînt frumos, îngrozitor de prost folosit timp de 40 de ani!

— N-ar fi însă posibil să vă ocupați de direcția unei instituții atît de însemnate cum e Teatrul Național, o parte din an, cînd ați lucrat și un spectacol aici, și în restul timpului să vă desfășurați activitatea acolo unde sînteți solicitat?
— M-am gîndit la o asemenea formulă. Ar fi nevoie de un director adjunct care să susțină munca necesară și s-o facă în mod ferm. Să vedem... Să auzim și ce cred actorii. Oricum, simt că am o datorie morală să realizez spectacole pe scena românească și încerc o emoție sinceră la gîndul că o voi și face. Iar dacă totuși m-aș angaja în conducerea unei instituții, aș vrea doar să dau trupei o inspirație, o energie...
— Un imbold?
— Dacă vreți, ca vizitiul unei căruțe care trebuie să pornească iarăși după ce calului i s-a dat ovăz proaspăt. Mă voi retrage după ce ceilalți călători, colegii mei tineri de aici, vor fi avut ocazia să învețe din călătoria întreprinsă împreună și să poată prelua apoi ei înșiși hățurile.
— Dar dacă veți deveni director, nu veți mai putea răspunde dorinței craiovenilor...
(Cum fotografii apărut întîmplător dar perspicace ne fulgeră din diverse poziții, dintre care una culcat pe poartă, întrerupem o clipă. Reluăm).
— Acum, tinerii vor fi probabil sprijiniți ca să călătorească, să stabilească legături, să vadă teatrul lumii — după izolarea asta medievală. Vor sosi în țară și cîțiva mari regizori: Peter Brook — toată activitatea teatrelor din țară ar trebui întreruptă pentru a primi vibrațiile unice ale acestui om remarcabil —, de asemenea, Patrice Chereau, unul din cei mai costisitori regizori din lume. Dar el va veni aici și va juca gratuit.
— V-am mai întrebât și la întîlnirea cu oamenii de teatru, de la „Bulandra”: nu aduceți și vreun spectacol de-al dv.?
— Asta e treaba lui Ion Caramitru, a Comisiei culturale pe care o conduce, a celor care invită.
— Ați pomenit și de alte proiecte...
— Vreau să montez aici Trilogia mea greacă: *Electra*, *Troienele* și *Medeea*, spectacolul care mi-a marcat cariera în anul '70. La teatrul „La Mamma” din New York. Este cadoul meu pentru teatrul românesc. Corul l-aș vrea alcătuit din studenții de la Institut; unele roluri pot fi jucate de actori importanți. Spectacolul va fi vorbit și cîntat în greaca veche. Exprimă un zbucium antic care e și zbuciumul nostru de acum. Spectatorii vor fi puși într-o situație cu totul nouă — diferită de orice au trăit vreodată în teatru, în România. Va fi o aventură pentru actori, pentru spectatori și pentru mine.
— Dacă vreuna din ideile amintite se va împlini, nu veți mai putea răspunde anul acesta dorinței craiovenilor...
— Da, va trebui să amin proiectul craiovean.
— Care e calendarul dv. din acest an?
— Am pus în scenă *A 12-a noapte* la Boston, care a fost socotit cel mai bun spectacol Shakespeare al anului în S.U.A. În ianuarie am lucrat *Cneazul Igor* la Covent-Garden. Acum plec la Geneva pentru a monta *Electra* lui Strauss.
— Și cu familia cînd vă mai întîlniți?
— În iunie. Iar în iulie vin la București și rămîn cît pot.
— Cît adică?
— Cît va fi necesar.
— Înțeleg, și dintr-un răspuns dat la o întrebare pusă la colocuțul de la „Bulandra”, că vă va face plăcere să vă reîntîlniți cu actorii români.
— Cînd lucram la Piatra Neamț, unde am montat *Arden din Kent*, Omul cel bun din Secuian, *Noaptea încurcăturilor*, apoi cînd am făcut *Nu sînt turnul Eiffel*, m-am aflat într-o stare extraordinară: lucram cu o imensă bucurie și mă înțelegeam perfect cu actorii; eram tineri, aveam aceleași idealuri... Actorul român are în el ceva ce alții nu au: la nivelul trăirii, plăcerea, bucuria de a juca... Ceva pe care nu pot să-l definesc exact...
— O interioritate bogată, poate?
— Poate. M-a impresionat, ori de cîte ori am fost la București, relația între actor și public. Ce are cu deosebire actorul român? Suflet. De aceea mă interesează mai mult să lucrez cu românii decît cu germanii, de pildă, la care impulsurile vin din intelect, nu din inimă. Dar teatrul e pentru mine o experiență. Pe lîngă aspectul pozitiv pe care-l semnalez, e și unul negativ. Aspectul negativ e că unii actori români mi se par manierizați.
— Chiar?
— Știu că unii mă vor urî pentru ceea ce spun acum... Cum joacă un actor cu adevărat mare? Pe parcursul întregului spectacol e mereu surprinzător, e imprevizibil clipă de clipă și ambiguu. Or, bună parte din actorii români nu mai oferă nici o imprevizibilitate, la puțină vreme după începerea reprezentației. Ei se află în fața aceluiași pericol ca și actorii din orice altă țară: al stagnării, al mulțumirii de sine. Cînd nu mai am dorința să mă dezvolt, cînd nu mai sînt cu-

Omul cel bun din Secuian de Brecht, spectacol realizat la Teatrul Tineretului din Piatra Neamț de Andrei Șerban în anul 1968.

rios, ceva moare în arta mea. Nu doar în teatrul românesc, ci peste tot există acest pericol.
— Uneori poate fi și din cauza regiei...
— Poate și din cauza regiei din ultimii ani, căreia nu-i neg talentul, dar care ar trebui, cred, să facă efortul de a regăsi simplitatea. Uite, am văzut prima parte a spectacolului *Don Juan* de Molière la Teatrul Mic. E plin de idei, plin de talent, dar mult prea complicat. Nu cred că era nevoie de adăugiri din alte piese ale autorului, *Don Juan* e la fel de densă ca și *Hamlet*. Aici, povestea simplă, directă, a piesei se pierde. Trebuie să punem astfel în scenă piesa înclintă povestea să fie înțeleasă și de un copil. Dacă spectacolul e prea stufos și prea complicat, și talentul de necontestat al regizorului e mai greu identificabil. Dacă s-ar putea reveni la ceva foarte simplu... O simplitate bogată, evident, — cum spune Brook — căci teatrul poate fi, deopotrivă, simplu și ambiguu...
— Ambiguu în simplitate?
— Da. Regia tînără și actorul român îndrămat de ea au a regăsi simplitatea și bogăția interioară. A reinventa un limbaj direct, după o lungă perioadă cînd se putea vorbi doar indirect.
— S-ar putea ca unele din interesanțele dv. considerate să nu privească o-bună parte din spectacolele noastre reușite. Mă întorc însă la o observație pasionantă în felul ei. Deci actorul ar trebui să surprindă mereu, pe tot parcursul reprezentației, ca joc?
— Desigur. Dacă nu mai ești surprins după o bucată de vreme din spectacol, simți clișeul; limbajul devine previzibil.
■ La peste o lună după intrarea programului radiofonic în chenare stabile de emisie, multe insatisfacții persistă încă. Ne oprim la una dintre ele. În ultimii 15 ani de zile transmisiunile de televiziune nu au făcut în nici un fel concurență celor radiofonice, cum, de altfel, nu au afectat cu nimic nici afișul teatral, cinematografic sau de concert al țării. Televiziunea există, puțin, însă, îl erau fidel atașați, așa că, fără nici un regret sau remușcare, telespectatorul prefera, de multe ori, să devină radioasculțător sau să-și petreacă timpul liber în sălile de spectacol. Iată că, dintr-o dată, lucrurile s-au schimbat radical, teatrele sînt primele care discută deschis chestiunea și, cum rezultă din intervențiile publicate în reviste și ziare, unul dintre motivele, poate nu cel mai important dar de mare urgență, ce îndeamnă la restructurarea vizitului repertoriului și nu numai a ei este, din decembrie 1989, prezența reală a televiziunii între opțiunile marelui public. Radioul nu pare a da importanță acestor revoluționare

— Totuși, vă întoarceți să lucrați cu ei, cu bucurie.
— Vin să lucrez cu el, pentru că posibilitățile sufletesti ale actorului român sînt unice. Mă refer la o inteligență a emoției. Potențialul lor extraordinar de complex e încă prezent. Potențialul lor de spontaneitate trebuie retrezit.
(Oaspețele ride, cu un ris curat și foarte tîneresc: „Credeți că pentru asta mă vor privi cu mai multă simpatie?” Nu știu; criticul are și el imprevizibilitățile lui omenesti. Ne luăm un călduros rămas bun, în fața Teatrului Mic, unde acum douăzeci de ani fusesem, tot împreună, la premiera *IONA* de Marin Sorescu, cu George Constantinescu, în regia lui Andrei Șerban și unde Liviu Ciulei, la sfîrșitul reprezentației, mă întrebă politicos: „Mi-ați acordat un spațiu în revista dv. ca să scriu cîteva cuvinte despre acest tîndr regizor excepțional?” A și scris — chiar așa).
— Cînd ne vom mai revedea, domnule Șerban?
— Ne vom revedea cînd actorii români vor dori să lucreze cu mine. Dacă nu au nevoie, măcar se cheamă că am încercat...
Era luni, 42 februarie 1990.
Luni, 19 februarie, dl. Andrei Șerban a devenit director general al Teatrului Național „I. L. Caragiale” din București. Pînă la sosirea domniei sale, conducerea artistică a instituției e asigurată de d-nii Traian Stănescu, Ovidiu Iuliu Moldovan și Mihai Fotino.

Valentin Silvestru

Radio

Nedumeriri

modificări de optică sau, cel puțin, nu ține seama de ea în planificarea emisiunilor de comentariu literar și larg cultural. Ele sînt difuzate, pe programul II, la 20,15 (Tinerii scriitori, Carte frumoasă, Atlas cultural), la 21,10 (după concertele de la Radio și Ateneu: Dicționar de literatură universală, Scriitori la microfon) și 17,05 (duminică, Revista literară). Exact la aceste ore, micul ecran programează rubrici de mare audiență: *Tezaur folcloric*, spectacole t.v. (teatru, film, operă), *Teledicționar*, *Studio A*, dezbateri la ordinea zilei. Faptul că o parte dintre aceste emisiuni (și anume: *Revista literară*, *Tinerii scriitori*, *Carte frumoasă*) sînt reprogramate la 10,05 (pe programul I) în săptămînile în care, la acea oră, nu ascultăm teatru radiofonic serial, lărgeste puțin aria lor de difuziune, prea puțin, însă, căci dimineața nu mulți ascultători au posibilitatea de a le urmări.

tidiană, săptămînală, lunară) dar și micul ecran, ca ecou al viutului străzii, au înțeles să le reflecte, publicația de specialitate privește fenomenul de la o distanță de neînțeles. Ultimul număr, 7, este un exemplu și deloc singurul. Cu excepția editorialului (*Nuanțări de Petre Anghel*) și a două dintre *Opiniile* de pe ultima pagină, nu găsim nimic cu nimic concret despre ceea ce înseamnă (sau ar trebui să însemne) acum, adică în februarie 1990, și aici, adică în România, instituția Radioteleviziunii libere. Unde dacă nu în această revistă, unica deocamdată de profil, ar trebui să se vadă mai bine acest lucru? În loc să-și deschidă paginile unui larg schimb de păreri, lăsînd loc și pentru a sa proprie, publicația „Radioteleviziunea Română Liberă” preferă să privească talazurile zbuciumate ale controverselor la care participă mii și mii de oameni, cu binocul întors, îndepărtînd, micșorînd și estompînd contururile.

Antoaneta Tănăsescu

Ce crede domnul ministru al culturii despre greva cineaștilor, încheiată simbăta trecută?

O soluție la îndemână: greva foamei

FAPTE

CU citeva săptămâni în urmă, un grup de cineaști între care se distingeau domniile Mircea Daneliuc, Stere Gulea și Dan Pița au venit la Minișterul Culturii pentru a cere deplina autonomie a cinematografului. Mi s-a părut că autoritatea celor prezenți e un argument suficient în favoarea lor, deși, între timp, căpătăm și telefoane, de la Sergiu Nicolaescu de pildă, care mă preveneau asupra riscurilor unui exces de centralizare a puterii cinematografice în mâinile unei singure „echipe” a ei, Daneliuc — Gulea — Pița. Într-o zi, afabili, că n-avea nimic împotriva unei apartenențe la Ministerul Culturii dacă ar fi siguri că ministrul actual nu s-ar schimba. Or, acest lucru nu e sigur. De aceea, vor să depindă direct de guvern (scoțit prin urmare de ei mult mai stabil decât unul din ministerele lui). Sunt de asemenea rugați să numere cit mai repede directorii la casele de filme pentru a nu bloca producția. Le cer propuneri. Se propun pe ei înșiși: Daneliuc, Gulea, Pița. Îmi dau acordul și toți pleacă mulțumiți. Între timp, lucrez la noua organigramă a ministerului. Undeva, în această organigramă, păstrez și o rubrică numită „cinematografie” — o rubrică abstractă în care nimeni nu a fost numit șef și care n-a funcționat și nu funcționează până în ziua de azi. Existența acestei rubrici avea sens, din punctul meu de vedere, în măsura în care Ministerul Culturii își putea rezerva dreptul de a rămâne în dialog, printr-un reprezentant al său, chiar și cu o cinematografie devenită independentă (aceasta, firește, în cazul în care cinematografia se recunoaște pe sine ca formă de cultură). A urmat între cineaști o stare de alarmă: așadar, ministrul culturii declară că e de acord cu autonomia cinematografului, dar, pe ascuns, o introduce ca subordonată în noua sa organigramă. Domnul Daneliuc mă sună la telefon să-mi ceară sala de marmură a Casei Presei Libere pentru a organiza acolo un miting contra mea. Nu înțeleg despre ce este vorba și îl întreb dacă nu vrea să precedă mitingul printr-un

dialog. Îmi spune că nu prea are rost, întrucât mitingul e deja pornit. În cele din urmă acceptă totuși dialogul și suspendă mitingul. Dau asigurări că nu mi-am schimbat părerea, explic sensul rubricii „cinematografie” în organigrama ministerului, și scriu, pe o hirtie adresată de cineaști primului ministru, că sprijin cu căldură dorința lor de autonomie. Sunt rugat ca, până la transarea chestiunii, să blochez orice activitate de producție cinematografică. Întreb cum își vor lua salariile cei blocați. Mi se răspunde că au mai fost olocați și altădată și nu s-au supărat. Să le dau să facă ceva neutru, de rutină — un film despre revoluție de pildă. Mi se cere, de altfel, să abrog ordinul de numire a noilor directori de case de film (Daneliuc — Gulea — Pița), întrucât, în noile condiții, i-ar pune într-o lumină proastă. Pleacă toți mulțumiți, după ce li fac toți atenți că felul lor de a vedea autonomia implică unele naivități.

NAIVITĂȚI

ÎN condițiile actuale și în orice condiții, nu poți deveni autonom decât ca instituție privată. Dar cineaștii nu cer privatizarea cinematografului ci autonomia ei, înțelegând prin asta eliberarea ei de sub jugul greu al Ministerului Culturii și trecerea ei în regim guvernamental. Este aceasta cu adevărat autonomie? Nu se dă exemplul Uniunii Artiștilor Plastici și al Unii Scriitorilor. Numai că aceste uniuni se pot finanta singure. Poate cinematografia românească de azi să se finanțeze singură? S-ar părea că nu. Și atunci va trebui să ceară ca guvernul să-i finanțeze autonomia...

DIN NOU FAPTE

CINEVA de la radio mă scoate din ședinta Consiliului Provizoriu al Uniunii Naționale de marțea trecută, pentru a-mi cere să răspund unei declarații a domnului Mircea Daneliuc. Ascult declarația imprimată pe o casetă. Domnul Daneliuc protestează împotriva primului ministru care afirmă că e de acord cu autonomia cinematografului, dar nu semnează nimic. Așadar domnul prim ministru minte. Domnul Daneliuc declară însă și ceva nou: dorința lui ca cinematografia să plece de la cultură are o motivație netă: Ministerul Culturii este neschimbat, face cenzură. Domnul Daneliuc nu mai vrea cenzură. Anunță o grevă a foamei. Răspund mirat jurnalistei de la radio că n-am avut încă ocazia să facem cenzură în sfera cinematografului pentru simplul și tristul motiv că nici un cineast n-a venit de la 22 Decembrie până acum să ne ofere ceva de văzut.

Într-o singură împrejurare cenzura ar fi fost totuși posibilă: la începutul lunii ianuarie, Lucian Pintilie ne-a rugat de la Paris să revădem filmul său *De ce bat clopotele, Mitică?* pentru a aprecia oportunitatea difuzării lui. Regizorul însuși ne cerea, așadar, o vizionare. În sală s-a aflat și domnul Daneliuc. Am văzut filmul, am opinat că n-avem nici un motiv să continuăm în stilul „nu e momentul” și am propus o difuzare promptă și necondiționată. Și-atunci domnul Daneliuc, tocmai el, a fost de părere că, dimpotrivă,

Pintilie ar trebui să-și revadă pelicula și să scoată anumite scene nepotrivite cu conjunctura actuală. Dar să trecem. Re-întru în Sala Parlamentului și îl abordez pe domnul Petre Roman pentru a-l întreba ce se întâmplă cu autonomia cinematografului. Îmi spune că a vizat favorabil cererea cineaștilor cu două-trei zile în urmă, dar că mai e nevoie și de avizul Ministerului Muncii și al Finanțelor. Știu din proprie experiență că înființarea unei instituții autonome e, birocratic, laborioasă. Mi-au trebuit citeva săptămâni ca să fac să apară decretul de constituire a Comisiei monumentelor istorice. Dar cei din comisie au avut răbdare. Domnul Daneliuc nu are. S-ar putea de asemenea ca dinsul să știe că face grevă pentru ceva deja obținut și să-și spună că totuși greva odată pornită, ea funcționează, vorba lui Caragiale, „după legi fatale”: nimeni și nimic nu o mai poate opri. Între timp, aflăm că în chiar grupul „autonomiștilor” au apărut disensiuni: domnul Pița are alte opinii decât domnul Daneliuc și pare a cădea la compromis cu domnul Nicolaescu.

INCORECTITUDINI

ÎN „România liberă” din 15 februarie, se consemnează o „grevă a foamei” pentru o cinematografie autonomă. Personalități marcante ale lumii filmului (actorul Ovidiu Ghinită și Cristiana Nicolae) declară că la Ministerul Culturii tov. Bitlan e seful secției cinematografice. E fals! Secția cinematografică a ministerului e deocamdată inexistentă, iar tov. Bitlan al cărui nume îl aud acum pentru întâia oară, e, ca mulți alți foști funcționari ai fostului consiliu, în curs de pensionare. Domnul Daneliuc declară la rândul lui că „a primit decizia de a rămâne sub tutela Ministerului Culturii”. O asemenea decizie n-a fost emisă niciodată. Dacă domnul Daneliuc a primit-o, îl rugăm să o facă publică. Solidară cu cineaștii este și doamna Ana Blandiana, care probabil nu cunoaște detaliile litigiului, dar „crede” că cineaștii au dreptate. Îi susține „din toată inima” și totuși, se consideră doar „spectator”. În „Expres” domnul Florin Mihăilescu declară că la Ministerul Culturii e mai rău ca sub Dulea și că dorește o cinematografie autonomă „care să țină numai de primul ministru” (împotriva căruia e îndreptată greva?). Tot în „Expres” un jurnalist obiectiv, care nu semnează, scrie că la ieșirea de la concertul maestrului Celibidache „domnul ministru Pleșcu nu privește nici în dreapta nici în stânga”. În realitate m-am oprit lângă domnul Daneliuc și lângă domnul Văeni cu care am schimbat citeva cuvinte.

TRISTEȚI

1. Numele domnului Daneliuc se bucură de un binemeritat prestigiu; e suficient ca domnia sa să apară, pentru ca ceea ce spune să fie luat fără rezerve în serios. Asta îl obligă la o acuratețe a gestului și a formulării fără de care tot ce face poate fi considerat drept trafic de prestigiu.

2. Când Tarkovski vroia să facă politică, făcea film. Domnul Daneliuc procedează

invers. Nu-mi pot reprimă sentimentul că e, în această grevă, un coeficient stingeritor de histrionism și regie. („Filmați, fotografiați tot!”. striga domnul Daneliuc la Ateneu).

3. Greviștii au înțeles să se afirme în seara primului concert dat de Sergiu Celibidache în România, așteptând cu panarde mobilizatoare la ieșirea din Ateneu. Concertul maestrului Celibidache a fost pentru lumea noastră culturală un eveniment mai mult decât semnificativ. Faptul că un artist de anvergură aceasta a acceptat, la 78 de ani, să vină în România acum, e emoționant și merita altă incununare, după primul concert, decât o ego-latră manifestare revendicativă. Din sală au ieșit oameni transfigurați care au dat brusc cu ochii peste texte de tipul „Jos bitlanii”, „UAP, monopolul securității” (președintele actual al UAP-ului fiind domnul Horia Bernea) etc. Pentru a organiza în zile ca cele pe care le trăim sejurul bucureștean al întregii filarmonici müncheneze, statul german, Ministerul Culturii din România și Filarmonica „George Enescu”, condusă de Dan Grigore, au făcut eforturi neînchipuite. Ce are de spus la asta domnul Daneliuc? Că Dan Grigore vorbește „ca un securist”. E o linsă de loialitate, de delicatețe, de solidaritate intelectuală care nu poate decât să întristeze. Un om de cultură, un adevărat om de cultură, trebuie, în prezența unui mare act de cultură, să știe să uite de sine măcar pentru o clipă.

4. Domnul Daneliuc nu știe sau nu vrea să accepte că dorința dumisale nu se bucură în breasla sa de unanimitate. („Cit de puțină simțăm totuși” — se aude printre greviști). Domnia sa nu știe că delegații ale caselor de filme, ale Românefilm în general, au venit la Ministerul Culturii pentru a protesta împotriva trecerii cinematografului de la cultură la guvern. Autonomia cerută de domnul Daneliuc e resimțită de unii drept o tentativă de centralizare nefastă a producției de film. S-ar putea să urmeze demonstrații și greve împotriva domnului Daneliuc. Să nu-mi reproșeze că le-am stîrnit eu.

5. Înainte de 22 Decembrie, foarte puțini au îndrăznit să facă greva foamei: Dorin Tudoran, Dolina Cornea, Dan Petrescu, Gabriel Andreescu și alții cîțiva au recurs la această formă de protest riscîndu-și viața. Avem dreptul să transformăm riscul suprem de atunci într-o mondenitate numai pentru că acum greva foamei se poate face fără a provoca represalii? Nu e o lipsă de pietate față de cei care flămînzeau dinaintea securității să flămîzim demonstrativ dinaintea Ateneului român și a televiziunii? Și nu bagatelizăm, astfel, o formă de protest care s-ar putea să fie necesară în viitor pentru lucruri cu adevărat grave? Domnul Daneliuc a dialogat luni întregi cu domnul Traian Ștefănescu pentru a obține să se difuzeze filmul său *Glissando*. Ne-ar fi putut face onoare să dialogheze și cu noi, ceva mai răbdător, înainte de a ieși în stradă.

Andrei Pleșu

Opiniile unui observator

Istoria unei greve

GREVA foamei făcută de cei cincizeci de cineaști români își găsește explicația în malentendurile din ultima vreme. O privire sumară constată că și ea s-a datorat lipsei de dialog; dar una mai atentă și mai stăruitoare descoperă că nu propriu-zis lipsei de dialog, ci felului în care fiecare din părți înțelege dialogul. Fiecare din părți (cineaștii și puterea) crede a fi avut cele mai bune intenții de a-și spune părerea la timp, și fiecare crede că și-a și spus-o. Dacă s-a ajuns la grevă este pentru că o discuție directă, așezată și francă n-a fost decât tirziu angajată. Pripa, de atâtea ori condamnată ca motiv al nereușitelor noastre, a sabotat totul. Pripa poluată de suspiciune. Nu numai pripa de a cere ceva, dar și pripa de a nu asculta până la capăt această cerere.

Încă din primele zile de după revoluție, cineaștii și-au format un nou comitet și au întocmit un proiect de reorganizare, cerind demolarea organizării din cadrul defunctului C.C.E.S. și creșterea, în noua structură, a cuvîntului artiștilor de valoare. În rezumat, exact ce-și propunea teoretic și noul Minister al Culturii. Numai că, făptura cinematografului fiind mai complicată și în același timp mai expusă decât a altor arte, cineaștii prevedeau înființarea unui Centru Național care să preia nu doar aburul spiritual al

artei, dar și remorile ei industriale și comerciale (studiouri, case de film, difuzare etc.). Ideea n-a fost nici respinsă, dar nici, probabil, înțeleasă imediat, pentru că, în citeva rânduri, întîlnirile s-au soldat cu aminări. Pripa de a spune și pripa de a nu asculta au dus la un prim moment de criză, care s-a răsturnat, în ianuarie, cu un miting de protest, plănuit în sala de marmură a clădirii „Presei libere”, dacă intervenția unui moderator (mă întreb azi, autoric, cit de inspirat!) n-ar fi aplanat conflictul, înlesnind o nouă rundă de discuții.

La 20 ianuarie, ministrul culturii a hotărît să sprijine formarea „extra muros”, a unui centru autonom al cinematografului și a facilitat ca propunerile cineaștilor să ajungă la guvern. Cineaștii însuși au format o delegație care, în aceeași zi, a discutat cu primul ministru. Acesta le-a promis sprijinul și le-a preluat proiectul, urmînd să-l supună expertizelor economice. Peste 24 de zile, cineaștii află că proiectul este pe cale de a fi semnat, dar — surpriză — descoperă în noua „organigramă” a Ministerului Culturii segmente, în ce privește cinematografia, care li se par a aminti de vechea structură (inclusiv nume de persoane). Două legi care se bat cap în cap?

În acest punct, dialogul cineaști-minister nu se mai reia, poate din exasperare, poate din descurajarea că s-a discutat

pînă acum în zadar. În seara de 13 februarie Mircea Daneliuc anunță la televiziune o grevă a foamei: formă de protest împotriva „tutelei”, a cenzurii (inclusiv comerciale) ce se profila prin menținerea vechilor forme de „serbie”. A doua zi, la ora 13.30, citeva zeci de cineaști pornesc din Bulevardul Magheru, iar la ora 14, deveniți citeva sute, ajung în Piața Victoriei și se grupează în fața Muzeului „Antipa”. Li se alătură studenții de la I.A.T.C., cinefili, scriitori, plasticieni. Afîșează citeva zeci de lozinci, majoritatea cerînd independență și autonomie; unii din participanți poartă între revere un carton pe care scrie: „Grevă foamei pentru o cinematografie autonomă”. Grupul dă de citeva ori ocol pieței, cu scurte opriri în fața palatului guvernamental. După o oră și jumătate se îndreaptă spre hotelul „Intercontinental”. Seara, apare în fața Ateneului Român, în momentul ieșirii de la concertul Filarmonicii din München. Mai tirziu, în cursul nopții, greva foamei — care cuprinde cincizeci de persoane — cantonează la sediul Comitetului Cineaștilor, de deasupra cinematografului „Studio”. Cineaști români participanți la festivalul internațional de la Berlin anunță că intră și ei în grevă de solidarizare.

La București, greva continuă în zilele de 15, 16 și 17 februarie, timp în care au

loc tratative pe ultimele detalii din textul decretului.

Ca de obicei, interesele unei părți sau ale alteia fac să se vorbească mult. Fiind o grevă menită să obțină criterii de valoare și de competență, era ușor să fie învinuită de elitism. Faptul că, printre revendicări, figura și abolirea cenzurii economice i-a speriat pe unii. Participanții erau acuzați că luptă pentru o cinematografie în care să se facă numai capodopere, „de la Tarkovski în sus”. S-au auzit chiar și voci care susțineau că greviștii ar dori... să privatizeze casele de filme. Ce-i drept, nu s-a ajuns să se vorbească de dolari găuriți, nu s-a spus „cit v-ai dat?”, dar spiritele au fost înfierbîntate.

Dirzen/la greviștilor a dus la un dezno-dămint forțat. Trei din ei au apărut în seara de 17 februarie la Televiziune, după ce, în cursul zilei, fuseseră perfecționate ultimele detalii. „Toate doleanțele noastre au fost rezolvate. Cinematografia română o să aparțină cinematografului român”, declară Mircea Daneliuc, conducătorul grevei. „Am avut alături majoritatea cineaștilor, în ciuda unor încercări de manipulare, a spus Constantin Văeni. Să dea Dumnezeu ca mediocritățile de ieri să nu devină mediocritățile de mine, iar inteligența, talentul și caracterul să învingă”. Florin Mihăilescu a mulțumit și el sprijinitorilor grevei — cinefili, studenți, actori, oameni de cultură —, ca și presei și televiziunii, și a anunțat că „în acest moment greva foamei încetează”.

Dincolo de scopul ei atins, greva cineaștilor a devenit și mijlocul de solidarizare a unei bresle, atât de umilă în trecut, și pe care nu numai victoria, dar și încercările de pînă la ea, au fortificat-o.

Romulus Rusan

Primul concert

AM fost de față (la 14 februarie) la cea dintâi ridicare de baghetă a lui Sergiu Celibidache în concertele susținute de admirabila Filarmonică din München la Ateneu. În sală domnea o emoție ușor de înțeles: era reîntâlnirea cu artistul iubit, stimat, care părea în ultimii ani atât de departe — cu toate că el n-a încetat nici o clipă să se aplece, sufletește, printre noi — incit parcă nu mai speram să ni-l apropiem aievea. Cu toate acestea, el n-a ținut discursuri, nu ne-a spus cit este de mișcat el însuși, ci a început să vorbească prin muzică, cu un adevăr, o simplitate de părtate de orice poze de vedetă, incit aveai impresia că se continuă cu publicul o conversație începută demult și doar reluată acum.

Se face mult caz și a curs multă cerneală în legătură cu așa zisă lentoare a mișcărilor adoptate de dirijor, dar acum am înțeles — în fine deplin — că viteza nu servește decât la amestecarea detaliilor, că ea ne face să pierdem amănunte neprețuite, pe care Celibidache le dezvăluie cu o dragoste infinită. Din totuș se desprinde o puritate la care nu avem acces decât la capătul unui drum lung și spinos, din parcursul căruia a fost îndepărtată orice urmă de zgură.

Partiturile par născute sub un chip nou — nu pentru că așa s-a dorit, ci pentru că eliberarea de orice ambiții lătaralnice duce la descoperirea unor tărâmurii aparent necunoscute. Multă lume s-a mirat: de ce începe maestrul oare cu o Uvertură de Verdi, lucru insolit în concertele simfonice? Ei bine, nu am urmărit acest preludiv la *Forta destinului* cu mai mici delicii decât ne-ar fi fost cele procurate de *Egmont* sau *Leonora a III-a*. Dimpotrivă, l-am admirat pe Celibidache cum a reușit să facă să vorbească anumite cantilene ale suflătorilor germani cu acea *dolcezza* presupus doar italiană. Recunosc că am rămas, după vizita la Busseto, cu o slăbiciune specială pentru *finuta* și demnitatea maestrului operei meridionale și i-am fost nespus de recunoscător dirijorului pentru că l-a reabilitat și prestigiul simfonic. Astfel condusă, uvertura și-a câștigat pentru totdeauna meritele pe podiumul orchestral, sunind ca un embrion de poem simfonic cu idelle contrastante sculptate de dalta unui zămisitor de marmori muzicale grațioase, fără filozofare de prisos, dar cu o *directitudine* eliberatoare din chinurile intelectualismului sterp.

A urmat *Don Juan* de Richard Strauss: un erou care pare a-și privi, de astă dată faptele, din perspectiva unei înălțimi spirituale și a unor timpuri distanțate de episoadele evocate. Regăsim aici nu atât voluptatea lansării în aventuri născute obosite, cât reflectarea la imagini innegurate, melancolii și chiar păreri de rău stărnite de antreprize îndrăznețe, lirism

Plastică

Scrisul și moartea

TRADUCĂTORUL de imagini e o persoană trudnică și necunoscută. Undeva, în marginea unei existențe dominate de bulimia văzului, se află adevărata privire — prin imaginile Artei; altundeva, în marginea unei culturi edificată în (pre) judecata cuvintului se află critica de artă, un soi de hibrid folosind limbajul uzat de toți pentru a lămuri un alt limbaj, nepracticat și nedorit decât de foarte puțini. Invitat fiind să inserez gândurile mele în această pagină, mărturisesc o anumită sceptică inhibiție. Vecinătățile stimulatoare obligă, dar pot să și anuleze. Textul literar e inefabil, însă accesibil ca obiect și dorit ca atare. Obiectul vizual e palpabil și incomod, invadator de spațiu și determinind tensiuni nedorite în existența curentă. Spaima de idoli ne face reticenti în fața unor vizuini personalizate, agresindu-ne existența.

Critica de artă trebuie deci să rezolve, înainte de toate, complexele artei pur și simplu. Trebuie, mai apoi, să își limpezească propriile complexe. Ratiunea existenței sale ca disciplină e tulburată (adesea) de neîncrederea orgolioasă a făcătorului în comentatorul său; ca și de neîncrederea în propria eficacitate. Spațial, critica se simte sufocată în cerceul îngust al cititorva cititori (cointeressați adesea subiectiv); temporal, ea se ofilește în lipsa unui sistem durabil de referință. Cartea de literatură și replica sa critică odihnesc alături în bibliotecă. Arta își are drumurile ei, diferite de ale textului co-referențial.

Problema vitală a criticii mi se pare a fi nu cum, ci *cît*. Nu metodologia, ci asumarea, nu cuantificarea și codificarea propriei păreri, ci enunțul dezinhibat. Pînă la această oră, discursul era sever doar prin omisiune. De regulă, se scria despre ceea ce merita o atitudine elogioasă. Restul — tăcere. Ideea de a nu tulbura și mai mult prin poziții polemice

Sergiu Celibidache și magia muzicii

Repetiție la Ateneu

Suprema împăcare

DIRIJIND Bruckner, Celibidache trăiește cele mai înalte clipe de iluminare. Un suris aureolat de blîndețe divină pare că i s-a înțipărit pentru veșnicie pe chip. În mijlocul sonorității celei mai ample, în pragul edificiului copleșitor prin proporții — expresia nu e ridată nici un moment de consumul lăuntric. Această putere de înălțare prin seninătate, una la rîndul ei nuanțată extrem, depășește limitele omenești. Cred că prin muzica lui Bruckner, mai ales prin această *Sinfonie a VII-a în Mi major*, Celibidache regăsește, în toată splendoarea lui, echilibrul astral, dimensiune atât de invocată și evocată în uriașul efort de spiritualizare. Mijlocul metafizic ce îl conduce aici se „materializează” în acest suris, coborît, precum filtrele de lumină în care se deslușește conturul zeului, deasupra orchestrei. Liniștea spațiilor cosmice, în ele desăvîrșindu-se construcția *Sinfoniei în Mi major*, elanul frînt de suprema împăcare, reculegerea, culorile risipite, rarefiate într-o insesizabilă pluitire, impresia de incremenire, formă de a ipostaza meditația gravă, dar și dorința de desprindere, umbra de inger lîngă solemnitatea furebură: pentru fiecare maestrul solicită o intonație, un mod de frazare, intensități, ierarhizări ale vocilor, calități armonice și timbrale speciale. O pagină de Bruckner nu poate semăna cu nimic altceva, trimiterile wagneriene, de exemplu, nu sînt interpretate decât ca vecinatele spirituale; trebuie, de aceea, aflată particularitatea care îl separă pe Bruckner de idolul său. Aceasta, în privința tuturor elementelor constitutive, de

la arhitectura simfonică, tratînd un stil monumental de inspirație gotică în lumina romantismului tirziu — un romantism baroc, lipsit de suplețe — la detaliu, foarte importante însă pentru Celibidache: sonorități specifice ale instrumentelor de suflat, care să dea specificitate compozitorului respectiv (aceiași sunet, la același instrument, are culoare diferită de la un compozitor la altul), tratarea stilistică a ansamblurilor (coralele de alături, de pildă), tehnica arcușului la coarde, vibrato etc. Toate sînt îndelung pregătite, pentru că toate sînt descoperite treptat în *spiritul* unei muzici („Ce există în partitură? Totul în afara de esențial”). Cu atât mai mult — la Bruckner.

Dar e o căutare iluminată de magia perfecțiunii. Excepționala orchestră a Filarmonicii din München, atinge, la Bruckner, un nivel sonor uimitor. Simfonia care a dus la recunoașterea geniului compozitor al fostului organist de la Sf. Florian, rămîne un copleșitor exercițiu de spiritualizare. Poate tocmai din acest motiv e însoțită de surisul, el însuși parcînd atîtea stări, al celui ce hotărăște mereu orizontul metafizic al fiecărei voci din ansamblu. Pe tremolo-ul foarte discret al violonilor, sugerînd poate vanitatea pierdută, se înalță tema monumentală cîntată de violoncele și corul, în prima parte, *Allegro moderato*. Un vibrato reținut marchează solemnitatea momentului — firul sacru care se instalează în enorma desfășurare a temei (22 de măsuri), atât de nuanțată, cu pasaje cantabile ușor interiorizate de dirijor. Cînd ajunge în *forte*, tremolo-ul violonilor e rece, cum reci sînt sunetele instrumentelor de alamă care acompaniază (*pianissimo*) strania, prin seninătatea ei, temă a doua (oboi, clarinet). E un fragment de reverie „domestică” în austeritatea catedralei. Labilitatea celei de-a treia teme pregătește sinteza contorsionată din dezvoltare, declinînd în efectul pustiitor al intrării timpanelor (*coda*), cu acel tremolo egal, la Celibidache, în sugestia funebă cu sfîrșitul celebrului *Adagio*. În această parte ce evocă funerar memoria lui Wagner (*Adagio* dura aproape 27 de minute în versiunea lui Celibidache), dirijorul realizează senzația unor volume sculpturale imaginate într-o materie greu definibilă. Expresivitatea acestor culminant acord de *Do major* nu are egal; intensitatea alăturărilor, ale căror sunete sacralizează extazul, nu avea totuși nimic triumfal, căci ea pregătește trasa mistică din închelarea roștită de tubele wagneriene (armonie și omogenitate cromatică extraordinare). La motivul trompetei din *Scherzo* surisul devine luminos, în *trio* reliefează pasiunea, pentru ca finalul eroic al simfoniei să i se confere fluiditate și eleganță. Viorile au un ton cristalin cum rar poate fi auzit într-o orchestră, corzile grave inspiră noblețe cavalerescă, suflătorii sînt, în orice pasaj, de o frumusețe teribilă.

În sala Ateneului Român, entuziasmul publicului a sărbătorit, la capătul ultimului concert, cu *Sinfonia VII* de Bruckner, măiestria fabuloasă a lui Sergiu Celibidache, unul dintre cei mai mari dirijori din toate timpurile.

Costin Tuchilă

filtrat de gîndul ascuns pentru sensul celor trăite, pocăințe întîrziate.... Și mai presus de toate amorul pentru *sonorități*! — admirabile, între altele fie zis, momentele solistice pentru vioară, susținute de un concert-maestru emblematic prin calitate pentru virtuțile întregului ansamblu din München! Astfel stînd lucrurile, nu mai urmărim întîmplările evocate de numele eroului veșnic și de eposul lui Lenau, ci ne surprindem admirînd raporturile de mișcări și mai cu seamă de dinamică, expresivitatea imprimată contribuției fiecărui instrumentist. În parte și în ansamblu, palpităția neprecipitată a desfășurării firului muzical... Celibidache este cel mai de seamă propagator pe care îl cunoaștem, al însemnătății specificității artei sunetelor. Muzica este la el independentă, parcă smulșă de sub orice înrîurire oricum înjositoare, apărîndu-ne în nuditătea și sublimul primare!

De aceea, loviturile de timpane prin care este punctat începutul *Sinfoniei I* de Brahms nu mai sună fatidic și supra-dimensionat, ci puse la locul lor de reazem sigur, dar neostentativ, al infiripării tematiche. Brahms înseamnă pentru Celibidache nu incriminare și tumult, ci zăbovire tîhnită asupra fluxului melodic și armonic bogat și vizitat de dureri tonice și mingioase. Într-una din scrierile marelui muzician român, am reținut accentul asupra germanității stilului de redare. Mi s-a părut parcîndu-se primei *Sinfonii* a maestrului romanistimului tirziu ilustrativ în cel mai înalt grad pentru acest ideal de limpezime, trecere dincolo de patimi, contemplare a întregului de pe colina înțelegerii atotcuprinzătoare...

Alfred Hoffman

debilitată prin conjuncturi nemiloase, Mihai Ispir ne lasă și mai singuri, împovărați cu datoriile sale, cu acele ore destinate unei subtile pedagogii a vizualului, cu acele opuri deja schițate în discuții sau texte mai sumare, cu o prezență discretă și eficace în lumea plină de contradicții și capcane a artelor văzului. Mihai Ispir a fost un om de mare umor și de o subtilitate desăvîrșită. Mă va ierta, deci, acolo, în spirit, pentru brutală îngrijorare cu care afirm, la moartea lui, starea dramatică a unei meserii ce și-a furnizat, de la Schilleru și Comarnescu, pînă la el (ultimul?), prea devreme și cu prea mare ușurință, posibilitatea.

ACESTE RINDURI trebuiau să se ocupe mai direct de o expoziție ce s-a închis de curînd la sala Atelier 35. Bunele intenții, sînt însă, adesea, depășite de evenimente. Mă gîndesc, totuși, dacă nu există o posibilitate de a evidenția caracterul neîntîmplător al acestei coincidențe. Pe Mihai Ispir și pe artista în cauză (Aniko Găină Gerendi) îl conțin aceleași două realități — scrisul și moartea. Demersul ambilor e o elegantă tenacitate și o solidă mise en page a existenței în pofida morții. (După cum se vede și se va vedea, totuși aceasta triumfă). O anumită răceală exterioară, o pedanterie ascunzînd sensibilități și suspiciuni li caracterizează deopotrivă. Iată, zic, destule argumente pentru a mă desprîrî de partea terestră a lui Mihai Ispir printr-o vorbire despre altceva.

Studiul designului și opțiunea (dominantă) pentru grafică nu sînt întîmplătoare în cazul A.G.G. Ele implică, în prima fază, o pliere la regulile precise ale studiului, știința construcției proiective pe termen lung, dar și refuzul alinierii la o disciplină în fond coercitivă, cu reguli ce limitează aproximările inventivității la eficacitatea producției.

Între hărnicie și anihilare, între canoaze și cruzime, gîndirea artistei se structurează cu o limpezime ce nu exclude, evident, nuanțele. Drumul parcurs pînă la această expoziție este, în primul rînd, unul al cunoașterii de sine,

dominînd cunoașterea de altceva. Interioritatea dezobiectuală triumfă asupra alterității obiectualizate. De aceea, materialitatea expoziției are o lejeritate înșelătoare, pe alocuri. Monotonia gestului rotativ-caligrafic, plierea și potențarea volumetrică, anihilarea sensurilor textuale prin repetiție optică nu sînt prestații convingătoare în sine. La acest nivel, artista poate fi asimilată letriștilor (de la Opalka la Kolar și Bițan), deci acelei categorii de graniță între minimalismul ce caută revelația afaziică (în afara discursului, prin umilirea lui reiterativă) și conceptualismul ce exaltă textul, anulînd imaginea printr-o seriatizată adesea subversivă, de tip post-dada.

Conștientă, presupun, de aceste capcane bibliografice, artista și le asumă ca simple căi ale unui proces autoformativ. Ceea ce contează mai mult e evenimentul dinaintea și din afara obiectelor. Grafismele au nu doar un sens dinamic, ci și unul literar. Ocultarea celui din urmă mi se pare benefică, sincretismul pictor-poet nefiind neapărat de bun augur; e o concurență de stări, fiecare altfel paroxistică și fiecare anihilată prin reciprocitate. Consecința e aminarea soluției plastice în vederea epuizării unei atitudinii existențiale. E un curaj remarcabil aici și o asumare ce trebuie citite în toată greutatea lor. A putea să epuizeze o cale mi se pare la fel de important ca și actul inventării altelei. Verificarea acestei expoziții abstracte se face în imediatul unei istorii pline de gesturi și violente. Cunoșcînd din vizite cu protocol chinezesc și elocință feminină realitatea atelierului, mă întrebam cum se vor insera schițele de „Tangaj” în acele zile de plumb ce au pecetluit anul abia scurs. Șocul a fost viguros: crescute în spațiu, carbonizate sau inundate de albeața doliului orientat, aceste semne au vorbit, dincolo de orice speculație, celor care începeau să se obișnuiască cu moartea — despre experiența lor, despre o viață care, uneori, trebuie (trans) scrisă.

Călin Dan

Laus Europae

OCEANIDA Europa a avut un destin singular printre divinitățile antice: iubită de Zeus, numele ei a fost dat unuia din cele două continente ale oikoumenel (lumea locuită) pe care le stabilise geograful și istoricul grec Hecataios din Milet. Conform hărților universale alcătuite de ionieni în secolul VI î.d.Chr. pământul era împărțit în două continente, Europa și Asia, Africa fiind încorporată Asiei. Abia ceva mai târziu geograful au recunoscut Africii statutul de continent autonom. După izbucnirea războaielor greco-persane de la începutul veacului V î.d.Chr. cele două nume geografice s-au convertit în concepte de civilizație: în viziunea lui Eschil, Herodot, Isocrate, Platon, pentru a nu-i numi decît pe aceștia, războaiele greco-persane au fost războaiele între Europa și Asia, adică între două tipuri de civilizație, primul fiind caracterizat prin libertatea politică și spirituală, al doilea prin dogmatism și autocratism. Mai târziu în secolul I î.d.Chr., poetul Manilius, autorul unui poem astronomic, compară între ele cele trei continente: Asia îl impresionează numai prin munții uriași și fluviile gigantice; Africa, prin pusturile fără margini și animale sălbatice; Europa, prin eroii pe care i-a produs (decît afirmarea existenței valorii individuale), prin orașe (decît, activitatea umană) și prin cultură — *doctae artes*. Cultura și valoarea individuală sînt ridicate la rangul de criteriu axiologic de către poetul latin. Or, cultura este expresia libertății și a dialogului neîngrădit. Cu alte cuvinte, noi moștenim de la antici nu numai noțiunea geografică de Europa, ci și conceptul de civilizație.

Mentalitatea europeană s-a născut, așadar, în Grecia antică. Iată această idee în formularea filozofului german Edmund Husserl: „Europa spirituală are un loc de naștere. Prin aceasta nu înțeleg un loc geografic într-o țară, deși și acest lucru ar fi adevărat, ci un loc de naștere spirituală într-o națiune, ba chiar la diferiți oameni sau grupuri de oameni ai acestei națiuni. Este vorba de națiunea vechilor greci în secolul al VII-lea și al VI-lea î.d.Chr. În aceasta se desăvîrșește un raport cu totul nou al indivizilor față de lumea înconjurătoare și, ca o consecință a acestuia, izbucnește un nou fel de structură spirituală care se dezvoltă repede într-o nouă modalitate de cultură. Grecii au numit-o filozofie. În izbucnirea filozofiei în acest sens în care, deci, sînt cuprinse toate științele, văd eu, oricît de paradoxal ar putea să pară această afirmație, fenomenul inițial („Das Urphänomen“) al Europei spirituale“ (*Criza conștiinței europene și fenomenologia transcendentă*). Așadar, Husserl fixează nașterea Europei spirituale în secolul VII—VI cînd pe coasta vestică a Asiei Mici, Ionia, a apărut o nouă viziune asupra lumii, și anume încercarea de explicare pe cale rațională a fenomenelor privite în interdependența lor. Grecii au răspîndit filozofia pe cuprinsul întregului bazin al Mării Mediterane și al Mării Negre prin procesul colonizării: coloniile întemeiate de cetățile eline au devenit centre de cultură care au catalizat forțele spirituale ale autohtonilor. Apoi, mai târziu, imperiul roman a preluat, după ce a adoptat cultura greacă, aceeași funcție la scară continentală; din acest punct de vedere, imperiul roman se definește a fi prelungea în timp și spațiu a procesului de colonizare început de greci în secolul VII. Unitatea politică și spirituală realizată de Roma a însemnat, cel puțin în provinciile europene ale imperiului, factorul de continuitate și de potențare a spiritualității și mentalității europene.

Începînd cu secolul I î.d.Chr. izbucnește în omenire o revoluție spirituală care a produs modificări de substanță în configurarea omului european, și anume apariția creștinismului. Născut în cadrul imperiului roman, creștinismul a determinat o schimbare în structură a sensibilității și a raporturilor între oameni, constituind a treia coordonată de dezvoltare a spiritualității europene.

Așadar, Europa, prin cele trei coordonate definitorii ale sale — Grecia, Roma și creștinismul — este o creație a antichității. Dar acțiunea antichității asupra culturii europene se manifestă și în planul formal prin încorporarea toposurilor, per-

sonajelor literare și a modalităților de expresie artistică antice. Pînă astăzi, europenii sînt familiarizați cu Homer și eroii săi, cu tragedia și comedia greacă, cu evangheliile, cu eroii ca Prometeu, Oedip, Antigona, Orfeu, cu motive literare *Fortuna labilis*, *Mintuirea prin poezie* etc. Dacă poemul lui Gilgamesh a rămas îngropat vreme de vreo două milenii și jumătate și nu a fost readus în conștiința publică decît în urma săpăturilor arheologice și a descifrării limbilor care circulaseră în Mesopotamia pînă în secolul VII î.d.Chr., apoi n-a fost nevoie de descoperirile epocale ale lui Schlieman pentru a-l cunoaște pe Homer. Din punctul de vedere al culturii Europa se definește a fi un cosmos unde gravitează tinute în friu de forța centripetă a gândirii grecești constelații tipice (motive literare), așa cum cosmosul indian este constelat cu Buddha, Brahma, Nirvana etc. Universul european este însă un univers deschis, care se îmbogățește permanent cu noi toposuri și personaje, fie invenții proprii (spiritul faustic, Tristan și Isolda), fie prin împrumuturi din alte zone de cultură (Scherzadea, înțelepciunea orientală etc.). Dar împrumuturile din alte zone de cultură nu înseamnă abandonarea spiritului propriu, deoarece aceste toposuri sînt obligate să se supună legilor specifice care acționează în universul european, înțelegînd acțiunea dominantă o exercițiu raționalismul și libertatea de gândire. Fără să ne dăm seama, noi gîndim și astăzi *more graeco*. Dogmatismul este incompatibil cu mentalitatea europeană. Totdeauna „dialoghează“ (dialogul este tot o invenție a grecilor) și nu acceptă argumentul de autoritate. Iată un fapt care nu se prea întîlnește în alte zone de cultură. Oricît de importante ar fi ideile vehiculate în cultura indiană, nu vom afla acolo înfruntările dintre diferitele școli, înfruntări cu care sîntem atît de obișnuiți în istoria gândirii europene. O frază ca *Amicus Plato sed magis amica veritas* („Mi-e prieten Platon, dar mai prieten mi-e adevărul“), este de neconceput în Orientul antic. Europeanul caută să-și explice prin efort propriu de gândire orice fenomen, fără să se lase impresionat de prestigiul celor care formulează alte idei. Sentimentul libertății în toate planurile este trăsătura fundamentală, congenitală a omului european.

Din punct de vedere geografic, România este situată în Europa. Însă, așa cum am văzut, Europa nu este o simplă noțiune geografică. Din punctul de vedere al culturii, românii s-au străduit permanent să se integreze spiritului european cu care s-au simțit întotdeauna solidari atît prin origine (astfel trebuie întotdeauna leitmotivul culturii române formulat de cronicar în termenii: „de la Rim ne tragem“), cit și prin mentalitate. Conjuncturi politice au tîns, de multe ori, cu brutalitate, să ne izoleze și să ne inoculeze o mentalitate care ne era străină. În ciuda dificultăților, care păreau uneori a fi insurmontabile, legăturile noastre cu Europa nu au fost niciodată complet întrerupte, iar atunci cînd conjunctura s-a schimbat, România și-a reluat imediat locul firesc între națiunile europene. Numai prin existența unei profunde structuri europene se poate explica rapidă noastră racordare la Europa în a doua jumătate a veacului trecut, racordare care a condus la splendoarea înflorire culturală între cele două războaie mondiale, cînd am putut arăta lumii potențele noastre în participarea la dialogul european. Astăzi avem datoria de a relua procesul, de a ne reintegra în acea unitate de cultură care se numește Europa și de care am fost siliți, fără succes real, să ne îndepărtăm, căci Europa este pentru noi o vocație profundă, de la care nu am putut fi abătuți, indiferent de presiunile politice la care am fost supuși în ultimii patruzeci și cinci de ani.

Gh. Ceaușescu

N. B. Autorul acestui text este un cunoscut filolog clasic, așadar orice legătură cu clanul omonim este din capul locului exclusă. Ba, dimpotrivă, dacă aceasta poate pretinde să aibă vreo greutate, adaug că îmi e nepot.

AL. PALEOLOGU

Sculptură de CARMEN TEȘAN

Răspuns despre speranță

(Urmare din pag. 1)

numai de sfîrșit de an, ci și de început de ev, am fost convinsă că toți marii intelectuali români risipiți de furtunile disperărilor succesive pe glob vor începe să se întorcă. Speranța, întoarsă ea însăși atît de senzațional printre noi, mi se părea că va intona de la sine cîntecul irezistibil și nostalgic de sirênă. Cînd te-am auzit spunîndu-ți numele la telefon, trecuseră cîteva bune săptămîni de la acel început al tuturor exaltărilor și iluziilor. Îmi amintesc că tata îmi povestise o dată, la ieșirea din închisoare, unul dintre supliciile la care fusese supus în timpul anchetei: ținut la izolare, în întuneric complet, timp de mai multe săptămîni, din cînd în cînd i se puneau în față un puternic reflector. Insuportabil, îmi explica el, nu era întunericul de dinaintea luminii, cu care încet-încet ochiul se obișnuia, și nici lumina care, aprinsă brusc, semăna mai mult cu o explozie ireală și se stîngea înainte de a-i putea determina forța și consistența; insuportabil era semiîntunericul de după stingerea reflectorului, cînd celula rămînea luminată un timp de un bec slab, capabil parcă să izvorască o neliniște tulburătoare, o confuzie și o ambiguitate deprimantă, destabilizatoare. Îmi aduc desul de des aminte în ultimul timp descrierea acestei subtile torturi, chiar dacă ea nu e decît un simbol imperfect. Dar nu despre asta voiam să-ți vorbesc, ci despre speranță.

Ascultîndu-ți inaripatele planuri artistice, mi-am amintit că speranța nu poate fi pierdută a doua oară, fără a cădea într-un păcat de moarte, și ți-am fost recunoscătoare pentru semnalul de alarmă pe care, fără să-ți dai seama, îl trăgeai pentru mine. După cum ți-am fost recunoscătoare pentru ideea de a monta pe scena Naționalului — prima montare pe care o vei semna pe pămînt românesc după douăzeci de ani — „Cruciada copiilor“ de Lucian Blaga. Lipsiși de acasă în anii din urmă, cînd titlul lui Blaga fusese investit cu sensuri noi, împovărat cu tragedii mai recente și transformat în samizdat; nu știai, cred, nici măcar că luminoasei revoluții din decembrie îi fusese dat acest cutremurător pseudonim literar, și totuși intuiseși legătura adîncă dintre metafore, faptul că poezia putea să coboare în stradă și să devină istorie. Ți-am fost recunoscătoare pentru această intuiție, pentru neoboseala ta sufletească și pentru entuziasmul tău artistic, și mi-am amintit că încă de atunci, de demult, de cînd mai eram foarte tineri, entuziasmul tău mă făcea să mă gîndesc la rădăcinile etimologice ale cuvîntului: *enthousiastis*

„posedat de zeu“. Entuziasmul înțeles ca un contrafort al speranței.

Îmi scrii, tulburat de tot ce ai văzut și trăit în aceste zile ale întoarcerii, că nu va mai fi posibil să trăiești așa cum ai trăit pînă acum, să fii ceea ce ai fost pînă acum, și tulburarea ta mă emoționează profund și îmi aduce aminte o experiență de natură existențială, poate cea mai importantă pe care am trăit-o în ultimul timp:

Cînd, imediat după Crăciun, editurile și-au propus să publice cit mai repede cărțile scriitorilor pînă atunci interziși, am scos și eu din sertarul, unde crezusem că se va îngălbeni de așteptare, un volum de versuri terminat cu mai bine de un an în urmă: „Arhitectura valurilor“. L-am mai citit o dată înainte de a-l preda, plină de curiozitatea de a vedea cum se aud în spațiul deschis al libertății cadențele lui întinuate și făcute să fie reverberate de zidurile cenzurilor succesive. Mi s-a părut căzut atît de odinc într-o ireversibilă istorie, încît m-am simțit obligată să scriu o notă care să-l dateze, și astfel să-l explice, legîndu-l de un timp. M-am gîndit, ca și tine, că nu va fi posibil să mai fiu ceea ce fusese pînă atunci și că scriitorul ce sînt va trebui, în liniștea viitoare, să se reinventeze și să se schimbe. Nu eram timp să hotărîsc cum, prezentul era prea important, atît de important încît părea imuabil și veșnic. Săptămînilor care au urmat, însă, au dovedit, dimpotrivă, că el se schimba și se transforma în trecut cu o viteză mai mare decît fusese obișnuită și o facă, iar viitorul care îi lua locul îi semăna desul de puțin. Peste mai mult de o lună, cînd am citit corectura cărții, am avut un adevărat șoc: nu numai că nu mai părea zidită în timp, dar redevenise de o stringentă actualitate. Singura pagină pe care o descopeream datată se dovedea nota menită să o dateze.

Toate astea nu înseamnă însă nimic, atîta vreme cît există speranță. Iar între viața noastră de dinainte și viața noastră de acum, chiar dacă nu ar exista nici o deosebire (dar deosebirile sînt multe și esențiale!) există speranță, speranță care se mișcă pe străzi și care umple piețele, care întreține foamea de adevăr și setea de dreptate, care nu obosește și nu renunță, care nu se ascunde. Descoperim cu toții în fiecare zi că era mult mai simplu — chiar dacă infinit mai îngrozitor — să trăim fără speranță decît să luptăm, clipă de clipă, pentru a-i întreține flacăra vie în noi. Dar nimeni nu a susținut vreodată că nu este greu să păstrezi cele trei virtuți cardinale, iar dintre ele cel mai greu de păstrat este speranța.

Ana Blandiana

Hrisovul

Desen de I. Annenkov

■ **FAPTUL** că centenarul Boris Pasternak este sărbătorit la „România literară” cu o întârziere de două săptămîni (greșeală de hipercorrecitudine: diferența dintre calendarul vechi și cel nou a fost calculată de două ori) poate fi pus pe seama zodiei amînzării sub care trăim de o bună bucată de vreme: ani în șir am amînat să vorbim sau pur și simplu să trăim, am amînat bucuriile acestui Crăciun pentru vremuri mai puțin tragice iar acum amînăm, și este firesc să fie așa, intrarea în normalitate. Au trecut deci o sută de ani și două săptămîni de cînd s-a născut Pasternak dar pentru noi au trecut doar două luni de cînd viața noastră s-a schimbat și, fie că vorbim despre literatură sau despre timpul schimbător, raportăm totul la ziua de azi. Ferindu-ne de ispita de a scrie un articol ce s-ar putea intitula, în spiritul „celor mai bune” tradiții, „Pasternak și răsturnarea dictaturii ceaușiste”, vom spune doar că Pasternak, mai ales sfîșiat în fragmente, este mult mai puțin potrivit acestor vremuri decît s-ar putea crede. Sătul de minciunile abstracte de care am avut parte, vrem acum date concrete și informații exacte, plictisiți de pelteaua cenușie a vieții de pînă nu demult, vrem afirmații imediat șocante, categorice și spectaculoase. Pentru un asemenea orizont de așteptare Pasternak poate fi însă dezamăgitor.

Este foarte greu de explicat că cel sărbătorit aici nu este personajul ce a stîrnit scandalul cu decernarea premiului Nobel ci un mare poet. Este greu de dovedit și fiindcă există o prejudecată ce leagă numele lui Pasternak de evenimentul din 1958 dar și pentru că poezia sa pare să se spulbere la atingerea traducătorului, lăsîndu-ne fără „corp delicat” în pledoaria noastră. Versuri main-geniale, simplu-geniale, straniu-geniale, se transformă, chiar și sub mîna unor foarte buni poeți, în stingăcii ridicole și regretabile.

Dacă însă Pasternak ne scapă prin ceea ce are mai important, opera sa poetică, îl putem cunoaște în schimb prin biografia sa pe care, trăind-o cu înnersunare, a transformat-o în destin și a strecurat-o, direct sau indirect în proza sa timpurie, în memorialistică și în romanul Doctorul Jivago.

Iată în continuare decifrirea citorva hieroglife ale alfabetului vieții lui Pasternak:

Casa părintească — pictura (tatăl), sunetul pianului (mama), discuții, țigări, Tolstoi, Skriabin — înfrînarea și despărțirea de muzică. Universitatea din Marburg — filozofie, descoperirea iubirii și a poeziei; 1922 — volumul Sora mea, viața. Revoluția — istorie. Generație literară — încercare de supunere în fața ideii de grup apoi, categoric, refuzul, 1932 — volumul A doua naștere. Maiakovski — dragoste și ură. Maiakovski — sinucidere. Esenin — sinucidere. Tizian Tabidze — sinucidere. M. Tsvetaeva — sinucidere. Anul 1937 — represaliile staliniste. Anii pînă la război — vid. Victoria — speranța unei schimbări, dezamăgirea. Doctorul Jivago — dorința de a rosti tot ce n-a fost spus de-a lungul anilor, fericirea eliberării prin scris. Premiul Nobel — rușinea pentru cei din jur. Anul 1960 — moartea.

Am spus că Pasternak nu este pe aceeași undă cu vibrația lunii februarie 1990 în România, dar va trece timpul și ne vom întoarce poate la întrebările ce ne-au chinat de-a lungul ultimilor ani: „Ce se întîmplă cu noi? De ce boală spirituală suferim?”. Și atunci va veni momentul romanului Doctorul Jivago.

Deocamdată încercăm să sugerăm, printr-un fragment de proză, țesătura textului poetic pasternakian.

M.D.

IARNA, lanțuri de bulevarde spin-teau Moscova de după cortina dublă a arborilor înnegriți. Precum cerculețele zimțate ale lămlilor tăiate în două, în case scinteau lumini galbene. Cerul se apleca adînc deasupra copacilor și tot albul din jur era albastru.

De-a lungul bulevardelor, aplecați de parcă ar fi fost gata să ia pe cineva în coarne, treceau în fugă tineri sărăcăcios îmbrăcați. Pe unii îi știam, cea mai mare parte imi erau necunoscuți, toți laolaltă însă erau generația mea, adică nenumăratele fețe ale copilăriei mele.

Nu trecuse mult timp de cînd lumea începuse să le decline respectuos patronimicul, de cînd li se recunoscuseră drepturile și fuseseră inițiați în taina cuvintelor: a poseda, a scoate un folos și a-și însuși. Și ei dădeau dovadă de o grabă demnă de o cercelare mai atentă.

Există în lume moartea și previziunea. Ne e drag necunoscutul, căci ceea ce e dinaintea cunoscut ne înfricoșează și orice pasiune este un salt orb în lături din fața agresiunii inevitabilului. Peisajele vii n-ar avea unde să existe și să se repete, dacă patima n-ar avea unde să sară de pe acel drum pe care se rostogolește timpul comun, adică timpul distrugerii treptate a universului.

Dar viața are unde trăi și pasiunea are încotro și face saltul, fiindcă odată cu timpul comun înfrîngăz infinitul continuu al regulilor de circulație, nemuritoare în perpetuarea lor, iar una dintre ele este orice nouă generație.

Aplecîndu-se din mers, își croiau grăbiți drum prin vijelie tinerii domni și, cu toate că fiecare își avea propriile motive pentru a alerga, mai mult decît orice pornire personală îi mîna din urmă ceva comun, și anume, unitatea lor istorică, adică reculul acelei patimi cu care tocmai năvălise în ei, evadînd din drumul comun și evitîndu-și pentru a nu se știe cîta oară sfîrșitul, omenirea.

Iar pentru a le ascunde duplicitatea cursei prin inevitabil, pentru ca ei să nu înnebunească, să nu lase baltă tot ce au început și să nu își pună cu toții, cu întreaga planetă, ștreangul de gît, de după copacii tuturor bulevardelor îi pîn-dea, urmărindu-i cu ochii ei inteligenți, o forță extrem de încercată și de abilă. În spatele copacilor stătea arta care înțelege atît de bine ce se petrece cu fiecare dintre noi, încît îți vine mereu să te întreb, uimit, din ce lumi anistorice și-o fi adus capacitatea de a surprinde istoria în însăși conturul ei. Ea stătea în spatele copacilor, cumplit de asemănătoare cu viața și suportată în ea tocmai datorită acestei asemănări, așa cum suportate sînt portretele soțiilor și ale mamelor în laboratoarele cercetătorilor ce și-au închinat viața științelor naturale, adică dezlegării progresive a morții.

Ce fel de artă era oare aceea? Era noua artă a lui Skriabin, Blok, Komissarjevskaja, Belii — modernă, tulburătoare, originală. Și atît de copleșitoare, încît nu numai că nu trezea dorința de a o înlocui, ci din contră, îți venea, pentru a o ști într-o mai mare siguranță, să o repeși din însăși începuturile ei, însă și mai puternic, și mai înflăcărat, și mai cuprinzător. Îți venea să o repovestești pe toată dînt-un foc, ceea ce, fără patimă era înimaginabil. Patima își făcea însă saltul în lături și astfel se năștea noul. Dar noul nu apărea pentru a înlocui vechiul, cum se crede de obicei, ci de-a dreptul dimpotrivă, se năștea din recrearea extaziată a modelului. Astfel era arta. Cum era însă generația?

Băieții ce-mi erau apropiați ca vîrstă împliniseră cînd treisprezece ani în anul născuții cînd se mergeau pe douăzeci și doi în ajunul războiului. Ambele perioade critice au coincis pentru ei cu cifrele roșii din istoria patriei. Maturizarea copiilor din ei și înrolarea la marșor au servit imediat drept chingi ale epocii de trecere. Timpul nostru este ti-ghelet în toată grosimea sa cu nervii lor și dat de el cu amabilitate în folosință bătrînilor și copiilor.

Pentru completarea caracterizării lor trebuie să ne amintim însă de ordinea statală pe care o respirau.

Nimeni nu știa că cel ce conduce este Carol Stuart, sau Ludovic al XVI-lea. De ce oare monarhi prin excelență par tocmai ultimii monarhi? Există probabil ceva tragic în esența însăși a puterii ereditare.

Autocratul politic se ocupă de politică doar în acele rare cazuri cînd este un Petru I. Asemenea exemple sînt excepționale și rămîn în memorie timp de milenii. Mai adesea natura îl limitează pe stăpînitor cu atît mai complet cu cit, ea nefiind un parlament, limitările ei sînt absolute. După o regulă consfințită de veacuri, monarh moștenitor se numește persoana obligată să consume ceremonial unul dintre capitoarele biografiei dinastice și atît. Există o reminiscență a sacrificiului mai evident în acest rol decît în stupul de albine.

Ce se întîmplă însă cu oamarii acestor cumplite vocații dacă nu sînt un Cezar, dacă experiența nu le despoște în politică, dacă nu au geniu — singurul lucru care eliberează de destinul existențial în folosul celui postum?

Aceștia nu alunecă, ci își pierd echilibrul, nu plonjează în apă, ci se înecă, nu trăiesc, ci se pătrund de subtilități

care coboară viața la nivelul unei vegetări ornamentale. Primele durează ore, apoi însă vin altele durînd minute, primele sînt reale, celelalte scornite, primele nu implică un ajutor străin, ultimele necesită ajutorul spiritismului.

La vederea cazanului mulți se sperie de clocotul lui. Miniștrii îi asigură că asta este în ordinea firească a lucrurilor și că, pe măsură ce se perfecționează, cazanele devin cu atît mai înfricoșătoare. Este expusă pe larg tehnica metamorfodelor statale constînd în deturnarea energiei termice într-una motrice și proclamînd că statele nu înfloresc decît în aceste situații cînd amenință să explodeze și nu explodează. Atunci, stringîndu-și pleoapele de frică, ei trag minerul semnalului de alarmă și, cu toată delicatețea lor înăscuță, organizează o Hodinka, sau pogromul de la Chișinău, sau un nou ianuarie și se retrag sfioși în sinul familiei, sub coperțile jurnalului întrerupt pentru o vreme.

Ministrii se iau cu miinile de cap. Devine acum clar pînă la capăt că nemărginitele spații pierdute în depărtări sînt guvernate de oameni mîrginiți. Explicațiile se pierd fără vreun rost, sfaturile nu-și ating scopul. Întreaga cuprindere a adevărului abstract nu este niciodată tră-

Desen de V. Socoliuc

ită de ei. Sînt robii evidențelor imediate care nu pot trage o concluzie decît de la o identitate la alta. S-o iei de la capăt, învățîndu-i din nou, este prea tîrziu, dezmodămintul se apropie. Supunîndu-se rescripșului de destituire sînt lăsați la dispoziția lui.

Ei îl vîd apropiindu-se. Din calea amenințărilor și a pretențiilor lui se refugiază spre tot ce întîlnește mai neliniștit și mai sever în casă. Vocea Henriettelor, a Mariilor-Antoaneta și a Alexandrelor capătă o putere tot mai mare în cumplitul cor. Se instrăinează de aristocrația progresistă de parcă gloata ar fi interesată de viața curții și n-ar cere decît înrăutățirea confortului ei. Și se adresează grădinarilor de la Versailles, fruntașilor de la Tarskoe Selo și autodidacților din popor și atunci ies la suprafață, ridicîndu-se rapid, Rasputinii, imprevizibilele capitulări ale monarhilor în fața poporului înțeles în mod folcloric, concesile lor în fața suflului vremii, monstruos de opuse tuturor acelor trăsături ce li se cer unor adevărate concesii, deoarece nu sînt decît niște renunțări în propriul lor detriment, fără nici cea mai mică urmă de folos pentru celălalt și de obicei chiar această absurditate, dezgolind vulnerabilitatea cumplitei vocații, îl decide soarta și ea însăși e cea care, prin trăsăturile slăbiciunii sale, lansează iritantul apel la revoltă.

Cînd mă întorceam din strălînătate se sărbătorea centenarul războiului de apărare a patriei. Denumirea căii ferate fusese schimbată din Brestkaia în Alexandrovskaja. Căile au fost vîruite, paznicii de pe lingă bariere au fost primeniți cu cămăși curate. Clădirea gării din Kubinka a fost împănată cu steaguri, caraula de la ușă — întărită. Prin apropiere se efectua o inspecție la nivel suprem și cu această ocazie peronul scintea de răsfățul strălucitor al nisipului, umed încă și netasat ca lumea.

În mîntea călătorilor acestea nu trezeau cituși de puțin amintirea evenimentelor sărbătorite. Decorul jubiliar respira principala trăsătură a domniei — indiferența față de propria istorie. Și dacă triumful se răstîrnea totuși în vreun domeniu, acela nu era în orice caz mersul ideilor ci mersul trenului, acesta fiind reținut mai mult decît se cuvenea prin gări și oprit mai des decît de obicei de semafoare în cîmp.

Îmi venea în minte, fără să vreau, Serov, care murise în iarna precedentă, povestirile sale din perioada cînd picta familia regală, caricaturile schițate de pictori la serile de desen de la Iusupovi, desenele curioase ce au însoțit editia lui Kutipov a „Vînătorii regale” și multe alte fleacuri potrivite cu ocazia aceea, le-

gate de Institutul de pictură care ținea de ministerul curții regale și în a cărui clădire am trăit timp de douăzeci de ani. Mi-aș mai fi putut amîni și de anul nouă sute cinci, de drama familiei Kasatin și de revoluționarismul meu de doi bani care s-a limitat la bravada în fața biciului căzăcesc și s-a soldat cu lovitură acestuia peste spinarea apărută de mantaua vătuită. În sfîrșit, în ceea ce privește paznicii de gară și steagurile prevesteau și ele, bineînțeles, o dramă cit se poate de serioasă și nu erau cituși de puțin un nevinovat vovedil cum îi păruse apolitismului meu frivol.

Generația era apolitică, aș putea susține eu, dacă n-aș fi conștient de faptul că intima ei parte cu care mă aflam în contact nu e suficientă nici măcar pentru a judeca întreaga intelectualitate. A-această parte era fațeta pe care o întor-sea ea spre mine, dar aceeași parte era întoarsă și spre timp cînd își lansa primele declarații legate de știință, de filozofia și de arta sa.

CULTURA nu îi cade însă în brațe primului venit. Toate cele enumerate trebuiau cucerite prin luptă. Interpretarea dragostei ca o înfruntare se potrivește și acestui caz. Vînirea artei la un adolescent se putea săvîrși doar ca rezultat al unei vocații războinice, trăite cu toată tulburarea provocată de un eveniment personal. Literatura începătorilor purta nenumăratele semne ale unei astfel de stări. Novicii se adunau în grupuri. Grupurile se împărțeau în epigonice și novatoare. Erau părțile de neconceput separat ale aceluia avînt dorit cu atîta insistență încît saturase totul în jur cu atmosfera — deci mai mult decît aventura sa — dezlănțuită deja și nu doar așteptată. Epigonii reprezentau vocația lipsită de foc și de har. Novatorii — agresivitatea lipsită de vreun akt mobil decît o ură răsuflată. Erau cuvintele și gesturile unei mari discuții surprinse de o maimuță și risipite pe unde se nimerește, pe bucățele, cu o fidelitate desprecieată, fără o vagă bănuială măcar a sensului ce însușește furtuna.

Între timp plutea în aer destinul unui probabil ales. Aproape că se putea spune deja cum va fi el, dar nu se putea ști încă cine va fi. În aparențele lor zeci de tineri erau la fel de neliniștiți, gîndeau la fel, cum la fel erau și pretențiile lor la originalitate. Avangarda ca mișcare novatoare se deosebea printr-o evidentă unanimitate. Dar asemeni tuturor mișcărilor din toate secolele, aceasta nu era decît unitatea biletelor de loterie învîrtejite în roi de morișca ce făcea jocurile. Soarta mișcării era de a rămîne veșnic o mișcare, adică acel caz curios de mutare mecanică a șanselor din clipa în care una dintre hîrtiutele ieșind din roata loteriei ar răbufni în incendiul cîștigului, al victoriei, al fizionomiei și al semnificației nominale. Mișcarea se numea futurism.

Cel care a învins în această tragere, justificînd-o, a fost Maiakovski.

AM făcut cunoștință în atmosfera crispată a prejudecăților de grup. Cu mult timp înainte, I. Anisimov îmi arătase versurile sale din **Minciogul juzilor**, așa cum știe să prezinte un poet pe un altul. Aceasta se petrecuse însă la cenaclul epigonic „Lirica”; epigonii nu se rușinau de simpatia lor și în acel cerc Maiakovski a fost descoperit ca un fenomen de o promițătoare iminență, ca un colos.

În schimb, la grupul novator „Centrifuga”, în rîndurile căruia am nimerit cîrînd după aceea, am aflat (aceasta se petrecuse în primăvara anului 1914) că Șerșenevici, Bolșakov și Maiakovski ne sînt dușmani și urmează să avem cu ei o confruntare cit se poate de serioasă. Perspectiva de a mă certa cu un om care mă uimesc cîndva și mă atrăgea de la distanță din ce în ce mai puternic, nu m-a contrariat cituși de puțin. În asemenea lucruri consta de fapt toată originalitatea novatorilor. Ieșirea în lume a Centrifugii a fost însoțită, pe parcursul întregii ierni, de interminabile scandaluri. Toată iarna n-am avut altă treabă decît să mă joc de-a disciplina de grup și n-am făcut altceva decît să îl sacrific gusturile și conștiința mea. Mă pregătisem deci din nou să trădez orice dacă va fi nevoie. De data aceasta însă mi-am supraevaluat forțele.

Era o zi călduroasă de la sfîrșitul lunii mai și ne așezaserăm deja într-o cafe-nă de pe Arbat, cînd intrară din stradă, tineri și zgometoși, cei trei pomeniți mai sus. Își lăsară căciuliile la poartă și, fără să scadă din intensitatea discuției acoperite pînă atunci de tramvaie și basculante, s-au apropiat cu o demnitate dezinvoltă de noi. Aveau voci frumoase. Linia ulterioară a poeziei declamatorii de aici a pornit. Erau îmbrăcați elegant; noi — neglijenți. Pozițiile inamicului erau, din toate punctele de vedere, superioare.

Tot timpul cit Bobrov a discutat în contradictoriu cu Șerșenevici, — iar ideea era că ei ne-au ironizat odată, noi le-am răspuns și mai brutal încă și că toate astea trebuiau să ia, odată și odată, sfîrșit, — eu l-am urmărit, fără să-mi pot lua ochii de la el, pe Maiakovski. Cred că era prima dată că îl vedeam de la o distanță atît de mică.

„A”-ul lui care, înlocuindu-l pe „a” făcea ca dicția să-i unduiească asemeni

ocrotitor

unei foi de tablă, era o trăsătură actoricească. Duritatea lui voită o puteai lua cu ușurință drept trăsătură a unei alte meserii și poziții. Șocant, felul lui de a fi nu era singular. Alături de el se așezau tovarășii săi. Dintre ei, unul juca, asemenea lui, rolul unui dandy; celălalt era, ca și el, un poet adevărat. Toate aceste asemănări nu diminuau însă excepționalitatea lui Maiakovski, ci o subliniau. Spre deosebire de jocul pe părți, el juca toate jocurile deodată; în opoziție cu jucarea unor roluri, el își juca întreaga viață. Acest ultim fapt, fără vreo aluzie la sfârșitul pe care urma să-l aibă, se ghicea de la prima vedere. Și asta era ceea ce fascina și înfricoșa la el.

Deși orice om poate fi cuprins cu vederea în întreaga sa înălțime când merge sau stă în picioare, aceeași împrejurare părea, la apariția lui Maiakovski, miraculoasă, făcându-l pe toți să-și întoarcă ochii spre el. Naturalul părea, în cazul lui, supranatural. Cauza nu se ascundea în statura lui, ci într-o altă particularitate, mai generală și mai greu de surprins. El era, într-o măsură mai mare decât alți oameni, cuprins de de-a-ntregul în apariție. Lucrurile exprimate și definitive erau în el la fel de multe pe cât de puține sint de obicei la majoritatea oamenilor care ies doar arareori și numai în împrejurări deosebite de zguduitoare, din negura intențiilor necristalizate și a presupunerilor neimplinite. Părea că își duce existența în ziua de mine a unei mari frământări sufletești, trăită cu generozitate și slujind drept rezervor pentru toate evenimentele ce aveau să-i urmeze; și toți îl surprindeau deja în mănunchiul următorilor ei inevitabile. Se așeza pe scaun ca în șaua unei motociclete, se apleca mult înainte, tăia și și înghițea grăbit snitelul vienez, se apuca să joace cărți, își rotea ochii și, fără a-și întoarce capul, se plimba maiestuos pe Kuznețki și, pronunțând cuvintele surd, pe nas, rostea ca pe niște bucați din liturghie frânturi deosebite de adânci din poezia sa sau a altora, se încrunta, creștea, călătorea și recita de pe scenă, iar în adâncuri, sub toate acestea, ca dincolo de fuga rectilinie a unui patinator, și se tot năzărea o zi a lui ce l-a precedat toate zilele și în care a fost luat acest uimitor avânt pe care-l desăvârșea cu atita măreție și dezinvoltură. Dincolo de menirea lui de a se purta, și se năzărea ceva asemănător cu o decizie, dusă deja la îndeplinire, urmările ei nemai-putând fi anulate. O astfel de hotărâre era și genialitatea lui, care, ieșindu-i cindva în cale, l-a impresionat atât de puternic, încât i-a devenit pentru totdeauna o prescripție tematică, întruchipării căreia i s-a dăruit în întregime fără zgîrcenii și fără îndoile.

Era însă tânăr și formele predestinate acestei teme mai aparțineau încă viitorului. Tema era însă nesățioasă și nu răbda amănări. De aceea, pentru început, spre a-i face pe plac, era obligat să-și anticipeze viitorul, iar acest preambul al existenței, executat la persoana întâi, e poza.

Dintre aceste poze, la fel de firești în lumea celei mai înalte autoexprimări, ca regulile docenței în viața de zi cu zi, el și-a ales poza integrității exterioare, cea mai dificilă pentru artist și cea mai nobilă față de prieteni și apropiați. Această poză el și-o susținea într-un mod atât de desăvârșit, încât acum a devenit aproape imposibil să dai o caracterizare a substratului ce o impulsiona.

În realitate însă mobilul lipsei lui de timiditate era o timiditate cumplită, iar sub voința lui mimată se ascundea o lipsă de voință susceptibilă și predispusă la încruntări nemotivate. La fel de înșelător era și mecanismul cămășii lui galbene. Cu ajutorul ei, el nu lupta de fapt cituși de puțin cu costumele nice burgheze, ci cu calfeaua neagră a propriului său talent, ale cărui forme dulceag încondatele i-au trezit indignarea mai devreme decât li se întâmpla de obicei oamenilor cu mai puțin har. Fiindcă nimeni nu cunoștea mai bine ca el cumplita trivialitate a flăcării spontane, cind furia acestuia nu este dezlănțuită involuntar de o apă rece, sau faptul că patima suficientă pentru perpetuarea speciei e insuficientă pentru creație, deoarece aceasta necesită o pasiune care să ajungă pentru perpetuarea imaginii speciei, adică o patimă care să se asemene interior cu patimile și a cărei noutate să se asemene interior cu o nouă făgăduință.

Brusc, tratativele s-au întrerupt. Dușmanii pe care urma să-i distrugem au plecat fără să fi fost călcați în picioare. Condițiile pactului de negresiere încheiat erau umilitoare mai degrabă pentru noi.

Între timp, afară se întunecase. A început să picure. În lipsa dușmanilor, cafeneaua deveni apăsător de pustie, ieșeau la ivală mustele, resturile de prăjituri, paharele orbite de laptele fierbinte. Furtuna nu avusese loc. Trotuarul scorojit în bobite mici, liliacii fu dulce lovit de razele soarelui. Era luna mai a anului nouă sute paisprezece. Vicișitudinile istoriei erau atât de aproape. Dar cine se gîndea la ele? Orașul înzorzonat se așezase sub smălțuri și poleială precum cetatea din „Cocoșul de aur”. Strălucea verdele lăcuit al plopilor. Culoarele aveau pentru ultima dată acea consistență crudă de otrăvă de care s-au despărțit în curînd pentru totdeauna. Eu eram nebun după Maiakovski și îmi era deja dor de el.

Mai este oare nevoie să adaug că am trădat pe cu totul altcineva decît avusesem de gînd ?

ADOUA zi ne-am întîlnit din întimplare sub copertina cafenelei grecești. Marele bulevard zăcea întins ca un blat galben între Pușkin și Nikitskaia. Căscău, întinzîndu-se și culcîndu-se comod boturile pe labele din față cîini costelivi cu limba lungă. Bonele, cumetre între ele, pâlăvrăgeau toate despre ceva și se călneau în legătură cu ceva. Fluturii se închideau pentru a se desface apoi deodată, minăți aiurca de adierile neregulate ale vîpiei. O fetiță în alb, udă-leoarcă probabil, stătea suspendată în aer, biciuindu-se pe sub călcîie cu cereurile sfîșchuitoare ale corzii de sfoară, ce o contura în întregime.

L-am zărit pe Maiakovski de departe și i l-am arătat lui Lokx. Era cu Hoda-sevici și jucau rîșca. Între timp Hoda-sevici s-a sculat și, plînd ce pierduse, a plecat de sub copertină îndreptîndu-se în direcția bulevardului Strastnoi. Maiakovski rămase singur la măsută. Întrînd, l-am salutat și între noi se legă o discuție. Puțin timp după aceea făcu propunerea de a ne recita cite ceva.

Plopii erau verzi. Teii erau de un cenușiu uscat. Iritați la culme de purici, cîinii săreau ca arși pe toate cele patru labe deodată și, invocînd cerul să fie martor neputinței lor morale de a se opune forței brute, se prăbuseau în nisip cuprinși de o stare de somnolență indignată. Fluierau din gîtlej locomotivele de la calea ferată a Brastului ce fusese rebotozată în Alexandrovskaja și oamenii din jur lundeau, bărbierau, coceneau și prăjeau, vindeau și mergeau, și totul le era ascuns.

Era tragedia Vladimir Maiakovski ce tocmai apăruse atunci. Ascultam uitînd cu totul de mine, cu inima strînsă de o gheară, cu răsufierea tăiată. Nu auzisem nimic asemănător pînă atunci.

Regăseai aici totul. Bulevardul, cîinii, plopii și fluturii. Frizerii, brutarii, croitorii și locomotivele cu aburi. Ce rost ar mai avea să citez? Tînem cu toții minte acest text al verii sufocante și misterioase, accesibile acum oricui în cea de-a zecea ediție a sa.

În depărtare (ipau ca din gură de garpe locomotivele. În tînutul gutural al creației sale, depărtările erau la fel de categorice ca și pe pămînt. Aici se afla aceea nemărginită spiritualizare fără de care nu există originalitate, acel infinit ce și se dezvăluie din orice punct de vedere, derulîndu-se în orice direcție și fără de care poezia nu ar rămîne decît o confuzie neclarificată deocamdată.

Și cît de simplu era totul. Arta se numea tragedie. Cum de altfel se și cuvine să fie numită. Tragedia se numea „Vladimir Maiakovski”. Titlul ascundea aceea descoperire genială în simplitatea ei că poetul nu e autorul, ci obiectul litericii sale ce se adresează lumii de la persoana întâi. Titlul nu era denumirea autorului, ci numele propriu al conținutului.

DE fapt chiar de atunci, de pe bulevard, l-am luat cu mine, aducîndu-l în întregime în viața mea. Era însă imens și, de la distanță, nu exista nici o posibilitate de a-l păstra. Și îl pierdeam. Atunci îmi reamîntea

• Poveste populară rusească.

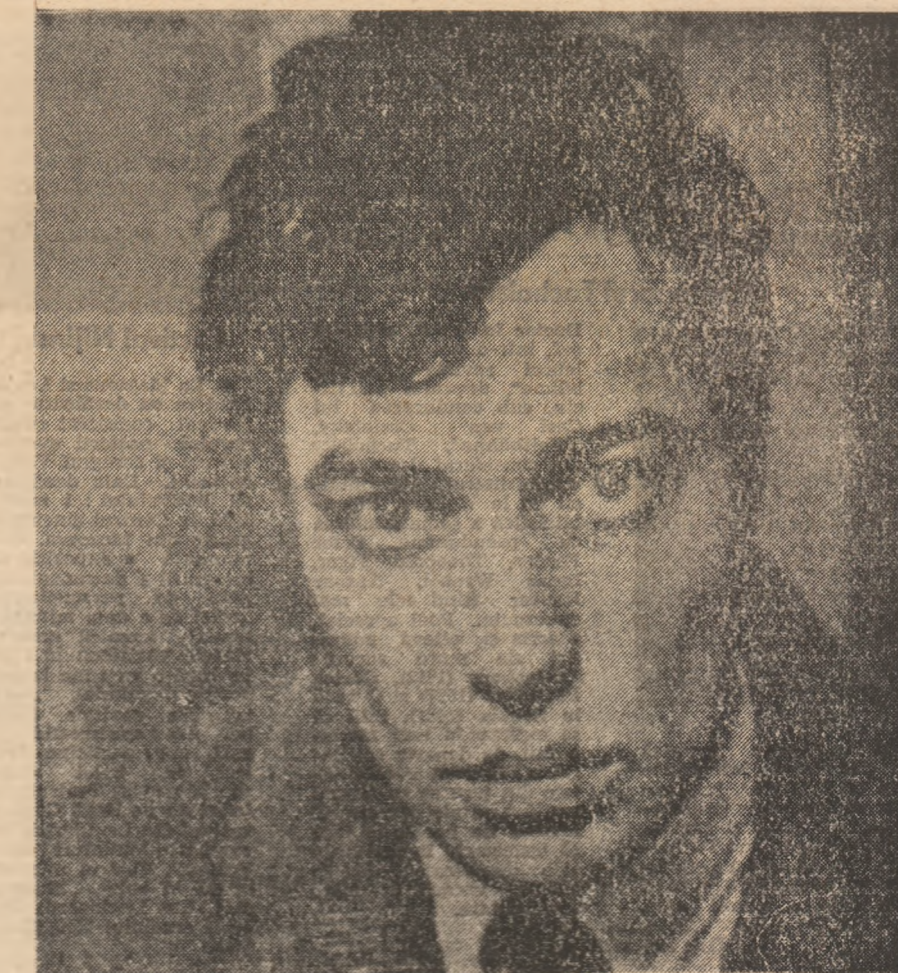
Refuzul rușinii și împărtășirea suferinței noastre

DICTONUL nostru „prietenui la nevoie se cunoaște” implică, alături de o morală a compasiunii, și una a solidarității active. Nici un alt climat socio-politic n-a verificat acest lucru într-un mod mai amar și mai sublin decît regimul dictatorial de care abia am scăpat. Am scris „amar”, pentru că interesul, suspiciunea și teama au pus în acești ani sub semnul îndoielii multe prietenii; dar am scris și „sublim”, pentru că tot acum s-au revelat legături sufletești care îndreptățesc optimismul nostru moral.

Am în față două scrisori care-mi întăresc speranța în curajul și solidaritatea umană. Una e semnată de profesorul Paul Miron din Freiburg, român fidel — cu fapta, nu numai cu vorba — tuturor tradițiilor noastre, sacre și profane, om generos și intelectual rafinat desfășurînd o activitate în serviciul etnosului românesc, asupra căreia nu e nevoie să mai insist. Paul Miron mă roagă să fac cunoscută următoarea scrisoare, trimisă în țară la 1 iunie 1989.

„Către Uniunea Scriitorilor din R.S.R.

Stimați domni, la o adresă, unde nu mai locuiesc de un sfert de secol, mi-a sosit o invitație în care sunt pofit să particip la o nouă îngropăciune a lui

B. Pasternak, fotografie din 1924. (Reproducerile din aceste pagini fac parte din volumul *Lirice* de Boris Pasternak, apărut, în tălmăcirea lui Marin Sorescu, la Editura „Univers”).

de existența sa. Prin *Norul în pantaloni*, prin *Flautul vertebrelor*, prin *Război și pace*, prin *Omul*. Ceea ce-mai scăpa în pauze era atât de urias, încât și reamintirile trebuie să fie ieșite din comun. Și erau. Fiecare dintre etapele enumerate mă găseau nepregătit. În fiecare dintre ele, crescînd pînă la a deveni de nerecunoscut, se năștea din nou, în întregime, ca prima dată. Nu te puteai obișnui cu el. Ce avea oare atât de neobișnuit? Calitățile sale erau relativ constante. Relativ stabil era și entuziasmul meu. Era întotdeauna pregătit să-l primească. S-ar fi crezut că în aceste condiții nici familiarizarea mea nu ar fi trebuit să facă salturi. Și totuși iată cum stăteau lucrurile.

Timp de patru ani, cît a durat existența lui creatoare, mă tot obișnuiam cu el fără să mă pot obișnui. Apoi m-am obișnuit cu el în două ore și ceva, cît a durat cititul și discutarea neartisticeleor „150.000.000”. Apoi mai mult de zece ani m-am aflat sub apăsarea acestei obișnuințe. Apoi am pierdut-o brusc, în lacrimi, cînd mi-a reamîntit în gura mare de existența sa, cum se mai întîmplase de atîtea ori, acum însă de dincolo de mormînt.

Nu, cu el nu te puteai obișnui, ci cu lumea pe care o ținea în miinile sale și căreia ba îi răsucea cheița, ba o lăsa în repaos, neascultînd decît de propriile sale capricii. N-am să pot înțelege niciodată de ce a trebuit să depolarizeze magnetul, făcînd ca potoava ce putea răzvrăti odîndu-l orice imaginație și atrăgea cu piciorușele rîndurilor sale orice

greutăți, să nu mai mute din loc nici un fir de nisip cu toate că își păstrase întreaga aparență.

Nu cred că se mai poate găsi în istorie un alt exemplu în care un om, ajuns atât de departe într-un nou experiment, să renunțe la el atât de irevocabil chiar în ceasul de el însuși prezis, cînd, fie și cu prețul unor incomodități, experiențele urmau să devină atât de vitale de necesare. Locul lui în revoluție, aparent atât de logic, iar interior atât de nefiresc și cald, va rămîne pentru mine un veșnic mister.

Cu Vladimir Maiakovski-tragedie, nume de continut, poet aparținînd dintotdeauna poeziei, posibilitate dusă la îndeplinire numai de cei puternici, nu te puteai obișnui nicidecum cu așa numitul „om interesant”.

Cu această încălțură de excepțional m-am întors atunci acasă de pe bulevard. Închiriasem o cameră ale cărei ferestre dădeau spre Kremlin. De după rîu putea apărea oricînd Nikolai Aseev. Putea veni de la surorile S., familie cu profunde și diverse talente. Aș fi recunoscut în cel ce intra fantezia strălucitoare în haosul ei, capacitatea de a preschimba inconsistenta în muzică, senzualitatea și violența săgălnică ale unei adevărate firi de artist. Îl iubeam. Pe el îl pasiona Hlbnikov. Nu înțelegeam de gîseala la mine. De la artă, ca și de la viață de altfel, pretindeam lucruri diferite.

Traducere și prezentare
Maria Dinescu

eseist și critic de artă din Montreal, din ale cărui rînduri — deși adresate exclusiv mie — îmi permit să citez.

„Voi Români ați avut atîta curaj că am rămas uimiți și cutremurați, după cum am fost îngroziți de evenimentele de la Timișoara [...] Pe verso, iată poemul pe care l-am scris după șocul provocat de imaginile venite de la Timișoara, între care aceea a unui torturat pe o masă de piatră”.

Acest poem, pe care nu e nevoie să-l traduc într-o țară francofonă ca a noastră, are următorul text :

„Avec l'effroi / la morsure de la table. / Puis on l'a maintenu par les poignets, / par les chevilles. / Une terreur sans fin, / à l'étroit dans son corps, / la brutalité / parcouru. / Dans l'aigu du cri / il s'est perdu, / comme si une pointe d'acier / avait traversé sa gorge, / avant l'esprit. / Et lorsqu'on l'a arraché / de sa mort, / méconnaissable, / lui déjà ailleurs, / âme illuminée, / il tenait l'aile de son ange, / encore plus loin dans le lointain / qu'un faisceau d'étoile, / plus léger qu'un papillon / porté par la lumière. / / 24-29 décembre 1989.”

Cînd, de atât de departe și mai de aproape, prieteni de o mare sensibilitate sufletească, atenți deopotrivă la nevoile specifice ale unei culturi, cit și la suferința unui popor întreg, ne fac asemenea daruri, — n-avem oare datorită de a ține sus „aripa ingerului nostru”, ca pe o torță a demnității, care ne prelungește ființa în lume și în istorie ?

Ștefan Aug. Doinaș

Centenarul Tucholsky

● Aniversare Inscrisă în calendarul internațional al UNESCO, împlinirea unui veac de la nașterea scriitorului și gazetarului german Kurt Tucholsky (în imagine) prilejuiește numeroase evocări ale vieții și operei sale.

Copiii lui Tom Burton

● Tom Burton este autorul filmului laudat, comentat, contestat **Batman**, avind în continuare mare succes de public. Iannis Katsahias de la „Cahiers du cinéma” consideră că Burton împreună cu James Cameron, Rod Reiner și Steven Soderbergh (laureatul de la Cannes) va marca anul cinematografic în care am intrat. Întrebându-l de ce realizează asemenea filme, Tom Burton a declarat: „Cînd am fost tînr nu

Doctor în drept, redactor șef, într-o vreme, al celebrei reviste „Schau-bühne”, devenită mai tîrziu, sub conducerea lui Carl von Ossietzky, „Weltbühne”, Tucholsky era considerat drept conștiința literară a Republicii de la Weimar. În publicistică a semnat adesea cu pseudonime, Peter Panter, Theobald Tiger, Ignaz Wrobel, Kaspar Hauser fiind cele mai cunoscute. Poet apreciat, a scris și câteva povestiri de mare succes: **Rheinsberg** (1912), **Cartea Pirincilor** (1927) și **O vară în Suedia** (1931). Siluit să se exileze în anii fascismului, de departe scriitorul a observat evenimentele din țara sa cu și mai multă acuitate și rigoare. Marcat de boală, el lasă să transpară în scrisorile sale (publicate abia în ultima vreme) o mare sensibilitate.

m-am simțit niciodată copil. Cînd eram mic de-țestam copiii care mergeau la cinema. Acum apreciez la ei inteligența și puritatea imaginației. Toate desenele lor au un suprarrealism surprinzător îmbătrînind, asemenea calități se pierd. Dacă nu le pierzi nu înseamnă că rămîi infantil sau că ești un copil care nu vrei să crești, ci pur și simplu că te agăți de o puritate care nu poate fi sănătoasă decît în zona artisticului”.

Aniversări

● S-au împlinit, la 26 ianuarie, 200 de ani de la primul spectacol cu opera **Cosî fan tutte** de Mozart prezentat pe scena Teatrului imperial din Viena. Pentru lumea literelor și artelor, anul în curs marchează cîteva

aniversări centenare. În februarie — 100 de ani de la nașterea lui Boris Pasternak. Apoi centenarul nașterii lui Vaclav Nijinski (28 februarie), Egon Schiele (12 iunie), Giorgio Morandi (20 iulie), Agatha Christie (15 septembrie).

Festival Nijinski

● La Moscova și Leningrad se va desfășura un festival consacrat centenarului nașterii marelui balerin și coregraf Vaclav Nijinski. Data deschiderii festivalului: 1 martie 1990, la Centrul cinematografic din Moscova. Este anunțată o expoziție de fotografii și documente legate de personalitatea „celui de a opta minuni a lumii” (cum îl numeau ziarele pariziene în 1909) pe care o va pune la dispoziție galeria „Siesta” din capitala Franței. La spectacolul de gală vor participa Teatrul de balet clasic din Moscova, Teatrul de balet de pe lângă Conservatorul din Leningrad, ansamblul „Miniaturi coregrafice”, Teatrul mic de operă și balet, „Musorgski” din Leningrad, Baletul secolului XX (Elveția).

„Autorul anului”

● Prințul Charles a fost distins cu titlul de „Autor al anului 1989”. În cartea sa **O viziune asupra Marii Britanii**, moștenitorul tronului a criticat orientările arhitecturii moderne engleze din ultima vreme, stîrnind ample dezbateri în contradictoriu și focalizînd atenția publică asupra acestui domeniu.

Magnificul Dylan

● „Un pictor suprarealist care nu acționează niciodată în același fel. Fiecare lucru îl face o dată, o singură dată.” Astfel se pronunța cîntărețul și actorul Kris Kristofferson despre celebrul Bob Dylan, solitarul în vîrstă de 41 de ani, care a modelat muzi-

În memoriam

● La începutul lunii februarie pe scena Teatrului „Ermolova” din Moscova, Fondul Internațional Meierhold a organizat o seară consacrată celebrului regizor rus. Comemorarea — după cum subliniază „Literaturnia Gazeta” — a marcat o dată tragică pentru cultura Uniunii Sovietice — 50 de ani de la moartea artistului. Acest portret al lui Meierhold, realizat în 1934, a fost luat din fondurile Muzeului de teatru „Bahrușin” și figurează în expoziția deschisă cu același prilej în foaierea teatrului.

Muzeul artei naive

● În Franța a început de cîteva ani o amplă manifestare de susținere a unor muzee regionale. Printre ele se află astăzi un Muzeu al artei naive care are patru sute cincizeci de expozate, deschis la Laval, „patria” celebrului pictor Douanier Rousseau. În 1965 un alt pictor din regiune, Jules Lefranc, prin donația sa a pus bazele unei colecții. Muzeul adăpostit de Vechiul Castel are și un centru de documentare consacrat Vameșului.

Premiul „Charles Dullin”

● Premiul celei de a treisprezecea ediții a întîlnirilor „Charles Dullin” a fost acordat anul acesta echipei „Théâtre Machine” din Gennovilliers pentru spectacolul **Toba în noapte** o piesă de tinerețe a lui Brecht. Regizorul spectacolului este un fost elev al lui Vittez, Stéphane Braunschweig în vîrstă de douăzeci și cinci de ani care a reușit, cu tineri actori, să realizeze un spectacol omogen, plin de ironie și participare.

„Madame la France”

● Atît la Paris cît și în provincie, numeroși conaționali o numesc astfel pe Mireille Mathieu (în imagine). Recent, fiul generalului de Gaulle, amiralul Philip, i-a adresat o scrisoare, dorind să-l exprime recunoștința familiei sale pentru cîntecul pe care Mireille l-a dedicat victiei generalului. La rîndul ei, celebra cîntăreață a decla-

rat: „Generalul Charles de Gaulle ar fi împlinit o sută de ani; pentru noi, francezii, el a fost un om ieșit din comun, pe care nu-l vom uita niciodată”. Zilele trecute, Mireille Mathieu a fost invitată Raffaellii Carrà la Televiziunea Italiană. „Sînt foarte legată de Raffaella — a declarat cîntăreața franceză — deoarece ea este o persoană generoasă care știe întotdeauna să cîștige încrederea publicului; astfel m-am decis să accept această invitație pentru a prezenta telespectatorilor ultimul meu disc, care conține cîntecul pe care îl dedic generalului de Gaulle, cît și o interpretare a mea a melodiei **Caruso** de Lucio Dalla”. Întrebată de ce a intitulat ultimul ei LP „L'Americaîn”, „Madame la France” a spus: „Pentru că am vrut să aduc un omagiu lui Johnny Stark (decedat anul trecut n.n.), persoana care m-a purtat spre succes și totodată, în cei douăzeci și patru de ani de colaborare, nu mi-a distrus cîtuși de puțin originile”.

„Carmen” și „Peer Gynt”

În februarie la Opera din Paris — Garnier a fost prezentată celebra dansatoare spaniolă Cristina Hoyos, care a dat strălucire filmului balet **Carmen** realizat de Carlos Saura, interpretînd rolul principal. Datorită Cristinei Hoyos, flamencoul nu este numai ornamental și pitoresc, el este însăși Spania, cu dramatismul ei, cu obsesia dragostei și a morții. Pe aceeași scenă, la 13—18 februarie a evoluat „Baletul din Hamburg”, condus de John Neumaier, care a prezentat spectacolul inspirat de piesa lui Ibsen. **Peer Gynt**. Drama coregrafică aparține lui Neumaier care a și realizat-o pe muzica compozitorului Alfred Schnittke. Orchestra Operei din Paris a fost condusă de Eri Klass.

Duras, continuă

● Se părea că Marguerite Duras pusese punctul final scrisului după cum ea însăși declarase. Vîrstă, boala, viața pe care o duse... Dar iată că a apărut o nouă nvelă, **La pluie d'été**, „cronică plină de afecțiune a unui «trib» de la periferie”, cum o consideră Dominique Mebailly. Este un fragment de viață, în manieră Duras.

„Ușoare confuzii”

● Fiul celebrului actor de comedie Ugo Tognazzi, Ricky Tognazzi și-a făcut debutul cinematografic, în calitate de realizator cu filmul **„Ușoare confuzii**. Este, după cum mărturisește regizorul, „un film despre viață și actori, realizat de tineri”. În rolul principal joacă Sergio Castellote.

Am citit despre..

Orori suave

■ APOCALIPSA susurată. Grand guignol romanțat. Cascadă de întîmplări cumplite, de cruzimi monstruoase, într-un mediu sălbatic, primitiv, dar un lirism convențional, minor nu atît prin tonalitate cît prin platitudine. Romanul **Zile de minie**, de Sylvie Germain, distins cu Premiul Femina pe 1989, este un hibrid stilistic. Personajele sînt dominate de instincte brutale, predispușe la acte de necromanție, necrofilie, bestialitate (în înțelesul propriu al cuvîntului), fetişism și alte asemenea devieri patologice ale afectivității, sau, dimpotrivă, la delir mistic, la extaz cronic, la beatitudine în registrul „sărăciei cu duhul”.

Singurul motor al faptelor este pornirea instinctivă, spiritul nu are acces în această lume a patimilor oarbe. A pătrunde într-un asemenea infern pentru a-i sesiza (și restitui literar) tragismul, presupune o putere de creație extraordinară. Avem, în literatura română, exemple de ratare a unor explorări similare atunci cînd scriitorul, dispunînd de expresivitatea necesară, se poticnea într-un limbaj sărăcăcios, tern, sau folosit cu stingăcie. La Sylvie Germain, inadecvarea este de alt ordin: prea plin al metaforelor avîntate, înflorite, psalmodiere grațioasă, dulce, dulceagă, într-o narațiune șocantă în care senzațiile tari depășesc orice măsură, cititorul ajungînd să se întrebe — mai devreme sau mai tîrziu, în funcție de pragul sensibilității sale — ce orori mai are în rezervă suava litanie.

Acțiunea se desfășoară în răstimpul a trei generații într-un cătun (cinci gospodării doar) din Morvan, unde oamenii trăiesc din tăierea pădurilor, plutîrit și cio-bănit. La un capăt al cătunului locuiește Ambroise Mauperthuis, chintesență a răului, a furiei dezlănțuite, a răzbunării, maniac primejdios; martor întîmplător al asasinării frumoasei Catherine de către Vincent Corvol, soțul gelos pe care ea intenționa să-l părăsească, s-a îndrăgostit nebunește de moartă și, cu diabolică viclenie, și-a clădit restul vieții pe șantajarea ucigașului, căruia i-a pretins și luat întreaga avere,

și pe cultul Catherinei, „Șerpoalca”. La celălalt capăt al cătunului, Edmée Veselay, ardentă adoratoare a Fecioarei Maria, este fericită că aceasta a blagoslovit-o cu o fiică „însemnată”, Reinette Grăsana, o făptură enormă, blajină, placidă și vesnic chinuită de o foame pantagruelică. Reinette se va mărita cu cel mai mare dintre fiii lui Mauperthuis, Ephraim (renegat de tatăl său pentru că refuzase ordinul de a se însura cu Claude, fiica „Șerpoalcei”, inclusă anticipat în prețul tăcerii plătit de Corvol) și va naște an după an, dar de fiecare dată la 15 decembrie, de Sfînta Maria, nouă feciori. Temperamentul lor avea să varieze de la focola la nostalgic, în funcție de ora venirii pe lume. Toți au căpătat cîte două prenume, al doilea fiind, inevitabil, Marie, dar consănenii le-au dat porecle în concordanță cu ciudățeniile lor. Ultimul născut, Blaise Pocitul, avea bot de iepure dar gură de aur și toate cuvintele lui erau „imagini, senzații, gusturi, culori”. Dotat cu o memorie prodigioasă, a fost singurul dintre frați care a învățat să citească și rostea pe de rost, cu glas melodios, pagini întregi din Scripturi. Nota de lirism, de senină împăcare introdusă de acest personaj sună nelalocul ei în vacarmul delirant al actelor de ferocitate.

Ambroise Mauperthuis l-a înșurat cu Camille pe cel de-al doilea fiu al său, Marceau. Dragostea lui postumă pentru asasinata Catherine s-a transferat asupra frumoasei Claude, fetița lui Marceau și a Camille-iei, transformîndu-se într-o fixație maladivă. Claude va crește, însă, se va îndrăgosti de Simon cel Iute, fiu „de amiază” al Reinettei și al lui Ephraim și iubirea lor carnală, frenetică, va dezlănțui minia bătrînilor nebuli.

Densitatea ororilor este incomensurabilă. Catherine — ucisă sălbatic de Corvol și îngropată în taină de Mauperthuis după un insuportabil episod de erotism necrofil, înima și brațul lui Corvol, expediate, după moartea acestuia, lui Mauperthuis și aruncate de el la porci. Sinuciderea prin spînzurare a lui Marceau. A-lungarea lui Simon de către bunicul său și apoi revenirea lui: a plecat călare pe un taur care spărsese usa grajdului pentru a-l lua în circ și s-a întors după o vreme gol, acoperit doar de o parte din stîrful înșingurat al taurului pe care, într-o clipă de furie, îl spintecase. Claude, încluiată de bunicul ei în podul surei, dîndu-i foc și ieșind prin flăcări pentru a fugi cu Simon. Uciderea celor doi îndrăgostiți de către bunicul lor prin lapidare. Etc. etc. Nici un geamăt, nici o picătură de singe, nici un zvîcnet al agoniei nu sînt omise, totul se povestește cu o gingășie, o duioșie, o tandrețe, în context, stupefiante.

Felicia Antip

N. IONIȚĂ

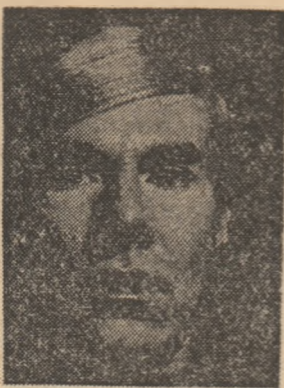
Verba volant ?

Sfat al lui CLEOBUL, unul dintre cei șapte înțelepți ai grecilor, din prima jumătate a sec. al VI-lea î.e.n.

Conform tradiției, Carnavalul de la Veneția se desfășoară anul acesta între 10 și 27 februarie, cu care prilej vor avea loc circa 180 de spectacole. Dintre momentele de mare interes se anunță două gale dedicate venețianului Giacomo Casanova, un „teatru sub cort” care va permite reeditarea neuitatelor gaguri ale lui Toto, Petrolini și Edoardo, concerte ale orchestrei „Johann Strauss” din Viena, ale cantautorului Edoardo Bennato, ale interpretului sovietic de muzică rock Vladimir Kuzmin, cu al său „Dinamik Group”, spectacole cu Don Pasquale de Donizetti la Teatrul „La Fenice” și cu piesa Trăiască mirii!, în interpretarea cunoscuților actori Giovanna Ralli și Nino Manfredi, de la

compania „Eliseo”, pe scena de la teatrul „Goldoni”. Pe scena de la teatrul „Toniolo” din Mestre se va putea vedea piesa Tata și vrăjitoarea, scrisă și regizată de Dario Fo și interpretată de Franca Rame. Muzeul Corre oferă o mare ex-

poziție, deschisă cu cteva săptămâni mai devreme. Intitulată Omagiu lui Palma cel Tânăr (1548—1628). Un alt eveniment așteptat cu mare interes în cadrul manifestărilor Carnavaulului venețian este și vernisajul expoziției retrospective dedicată lui Andy Warhol (1928—1987), maestru al artei pop. Expoziția se va inaugura la 25 februarie în sălile Palatului Grassi. Prezentată anul trecut la New York și urmând ca după Veneția să se oprească și la Centrul „Pompidou” din Paris, expoziția Andy Warhol (în imagine, un Autoportret) cuprinde 250 de lucrări care provin de la colecții publice și particulare din S.U.A. și Europa, fiind create de artist din anii '60 și până înainte de moartea sa.

Din expoziția „Arta conservării imaginilor”

Silvana Mangano

Pentru spectatori, Silvana Mangano va rămâne tinăra fată sălbatică din filmul Orez amar care a făcut din ea un star internațional, în 1948. Avea atunci 17 ani, titlul de Miss Roma și interpretase trei mici roluri. Între 1948—1987 actrița a jucat în numai 33 de filme, semnate însă de nume celebre: Alberto Lattuada, Vittorio De

Sica, René Clément, Richard Fleischer. Treptat și-a creat o altă imagine, cea a unei femei misterioase și de o mare eleganță. Redescoperită de Pasolini, Visconti și David Lynch, a interpretat mari roluri de compoziție. Silvana Mangano a încetat din viață la 16 decembrie, la Madrid, în urma unui cancer la plămâni.

Festivalul italo-spaniol

La Madrid cit și în alte orașe spaniole se desfășoară spectacole teatrale și muzicale, organizate în cadrul Festivalului cultural italo-spaniol, care va dura până la sfârșitul lunii iunie. Presa spaniolă acordă spații largi reușitei spectacolului cu Trei surori de Cehov, în versiunea regizorului Luca Ronconi. La Palatul Regal din capitală a avut

loc concertul susținut de Cvartetul de la „Scala” din Milano, reluat apoi și la Auditoriul din localitate. De mare succes s-a bucurat concertul orchestrei Filarmonicii de la „Scala” din Milano, dirijată de Carlo Maria Giulini, având în program piese de Schumann, Ravel și Stravinsky, precum și spectacolele companiei „Aterballetto” cu Romeo și Julieta de Prokofiev.

Lewis Mumford

A încetat din viață, la vârsta de 95 de ani, Lewis Mumford, marele istoric american al civilizației, critic de arhitectură și urbanism, polemist energic, adeptul dimensiunii culturale și umane a orașelor viitorului. Din lucrarea sa Orașul de-a lungul istoriei (1961) se poate reține concluzia sa optimistă: „De-a lungul istoriei, orașul n-a încetat să-și îndeplinească rolul

de largire a tuturor dimensiunilor existenței prin comunitatea sentimentelor, discursul rațional, cunoștințele tehnice ca și prin reprezentarea dramatică; acesta este rolul, în zilele noastre, pe care nu trebuie să înceteze a-l îndeplini”. Din creația lui Mumford trebuie reținută analiza evoluției urbane de la cetatea greacă până la cea de după război.

Premiul „Ernst von Siemens”

Compozitorului Hans Werner Henze i se va înmîna premiul „Ernst von Siemens”, care se ridică la suma de 150 de mii de mărci vest-germane. Ceremonia decernării premiului va avea loc la München, în ziua de 8 mai, în prezența lui Richard von Weizsäcker, președintele R.F. Germania. Premiul, instituit în 1973, a fost atribuit anul trecut compozitorului italian Luciano Berio.

„Noptile Harlemului”

Comicul cel mai bine plătit de la Hollywood, Eddie Murphy, fostul polițist din Beverly Hill, este producătorul, realizatorul, scenaristul și principalul interpret al filmului Noptile Harlemului. Filmul este alcătuit dintr-o suită de scheciuri, ca o revistă de music-hall, fiecare dintre ele având în centru un personaj pitoresc.

Moștenirea lui Dali

Majoritatea celor 190 de tablouri lăsate moștenire statului spaniol de Salvador Dali vor rămâne în Catalonia sa natală în virtutea unui acord semnat între ministrul spaniol al culturii, Jorge Semprun, și consilierul cultural al guvernului autonom catalan. Doar 50 de tablouri vor fi expuse la Centrul cultural „Regina Sophie” la Madrid. Restul va fi prezentat la Figueras unde Dali a trăit în ultimii zece ani.

Din momentul în care acesul la o generoasă ofertă de carte, de documentare multilaterală și de variate manifestări culturale-artistice de peste hotare a redevenit și el un drept al tuturor cetățenilor din România, institutele și casele de cultură străine, cu sediile în București, au început să iasă din perimetrul propriilor lor clădiri, pentru a se manifesta în voie, în diverse centre ale țării, spre satisfacția specialiștilor și a publicului larg.

Pentru moment, reținem două evenimente din această categorie.

Sub egida Institutului Italian de Cultură și a Ministerului Culturii din țara noastră, s-a deschis, în această săptămână, la sala Dalles, Luna prieteniei și a culturii italo-române. Imprejurările care au generat manifestarea ne sînt definite de către atașatul cultural al Ambasadei Italiei la București, prof. Urbano Urbani, directorul Institutului: „Desigur că acum, cînd ceasul Libertății a sunat pentru poporul român, prietenii culturii italiene vor dori să treacă în număr cit mai mare porțile Institutului nostru, ceea ce, înainte, din motive bine cunoscute, nu au putut-o face decît cu dificultăți. Noua stare a lucrurilor ne-a determinat ca, folosind eficient sprijinul pe care ni-l dau cu multă bunăvoință autoritățile culturale românești, să organizăm o primă manifestare de largă cuprindere. Aceasta are loc, de astădată, în incinta excelentului complex ex-

pozițional Dalles. Aici se derulează, începînd din 20 februarie pînă la 20 martie a.c., Luna prieteniei și culturii italo-române. Sîntem convinși că manifestarea aceasta, prin care întîmpinăm venirea primăverii în Capitala frumoasei României, se va bucura de apreciere și va putea fi considerată deschizătoare de noi orizonturi în adîncirea legăturilor noastre de prietenie și mai buna cunoaștere reciprocă”.

Din programul manifestării: vernisajul expoziției Ceramică din Faenza (care a avut loc la 20 februarie a.c.); ciclul de filme artistice documentare „Mari expoziții italiene” (21—23 februarie); ciclul de proiecții video

„Artiști plastici italieni” (24 februarie — 6 martie); concert de arii din opere italiene, în interpretarea Eugeniei Moldoveanu, cu prezentarea muzicologului Iosif Sava (27 februarie, ora 17); matineu muzical — orchestra Cameraia, sub bagheta lui Iosif Ion

Ceramică de Faenza

Prunner — soliști George-Stolteriu, Victor Popescu Deveselu, Florin Diaconescu — în program Corelli, Geminiani, Monteverdi (4 martie, ora 11); șase proiecții de noi filme artistice, ale cinematografului italiene (10—18 martie); conferința „Majolica italiană din Renaștere”, prezentată de d-na Carmen Ravanelli Guidotti de la Muzeul ceramicii din Faenza (12 martie, ora 17); masă rotundă (13 martie, ora 17); și concert final „Anotimpurile” de Vivaldi — în interpretarea orchestrei de cameră a Filarmonicii „G. Enescu”, dirijor Antonio Pirulli, solistă Cristina Anghelescu (20 martie, ora 17).

★

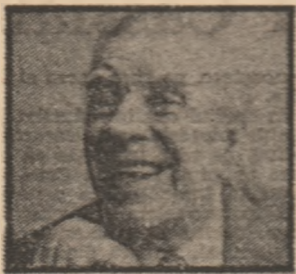
Biblioteca Americană prezintă în colaborare cu Asociația artiștilor fotografi din România (la Galeria din str. Brezoianu) expoziția „Arta conservării imaginilor” — un ciclu de 32 de lucrări ilustrînd evoluția fotografiei alb-negru de la daguerotipurile lui Daniel Webster — 1851 și pînă la autoportretul lui Chuck Close — 1987. Inscrinduse în seria manifestărilor dedicate celei de a 150-a aniversări a creației fotografiei, expoziția documentează asupra contribuției artiștilor americani la dezvoltarea acestei „arte a fixării umbrelor” cum a denumit-o, în urmă cu un secol și jumătate, pionierul englez în acest domeniu, William Henry Fox Talbot.

M. RALIAN

Jorge Luis BORGES

Ruinurile circulare (2)

And if he left off dreaming about you...
(Through the Looking-Glass, VI)

VISAT-O vie, caldă, tainică, de mărimea unui pumn închis și de culoare roșiatică în penumbra unui corp uman fără de chip și fără de sex; a visat-o cu dragoste amănunțită, timp de patrușprezece nopți încărcate de luciditate. În fiecare noapte o percepea cu mai multă claritate. N-o atingea: se mulțumea s-o vadă, s-o observe, poate doar corectînd-o cu privirea. O percepea, o trăia, de la anumite distanțe și din mai multe unghiuri. În cea de a patrușprezecea noapte a atins cu arătătorul artera pulmonară și apoi întreaga inimă din afară înspre înăuntru. Examenul l-a satisfăcut. În mod deliberat, o noapte n-a mai visat: apoi a reluat inima, a invocat numele unei planete și a început să-și închipuie un alt organ principal. Înainte de un a ajunsese la schelet, la pleoape. Părul, fără de număr, a fost, poate, sarcina cea mai grea. A visat un om întreg, un flăcău, dar acesta nu se încorpora, nu vorbea și nu deschidea ochii. Noapte de noapte, omul îl visa dormind.

În cosmogoniile gnostice, demiurgii plămădesc un Adam roșu care nu izbuteste să se țină pe picioare; la fel de neîndemnat, de simplu și de elementar ca a fost Adam de pulbere, era un Adam de vis fabricat de nopțile magului. Într-o

după-amiază, omul aproape că și-a distrus opera, dar s-a căit. (Mai bine ar fi fost dacă ar fi distrus-o.) Terminate ofrandele către zeitățile pămîntului și riului, s-a prăbușit la picioarele efiei care, poate, era un tîgru, poate un cal, implorîndu-i necunoscutul sprijin. În crepusculul acela a visat statuia. A visat-o vie, tremurătoare: nu era un bastard atroce de tîgru sau de cal, ci amindouă aceste creaturi la un loc și de asemenea un taur, un tran-dafir și o furtună. Acest zeu multiplu i-a mărturisit că numele său pămîntean este Focul, că în acest templu circular (și în altele asemănătoare) i s-au adus sacrificii, și că în mod magic, îi va însușește fantasma visată, încît toate ființele, mai puțin Focul și visătorul, îl vor considera un om din carne și oase. I-a poruncit ca îndată ce-l va înstrui în rituri, să-l trimită la un alt templu dărimat, ale cărui piramide dăinuie în josul apei, pentru ca o voce să-l glorifice în edificiul pustiu. În visul pe care omul îl visa, visatul s-a trezit.

MAGUL a îndeplinit poruncile. Și-a consacrat un timp (care în cele din urmă a cuprins doi ani) pentru a-l învăța tainele universului și cultul focului. În întimitate, îl dorea despărțirea de el. Sub pretext pedagogic, dilata în fiecare zi

orele închinăte visului. De asemeni, i-a reconstruit umărul drept, aproape defect. Uneori îl neliniștea impresia că totul s-ar fi întimplat... Zilele, în general, îi erau fericite; închizînd ochii se gîdea: Acum voi fi ca fiul meu. Sau, mai rar: Copilul pe care l-am procreat mă așteaptă și n-o să mai existe dacă nu mă duc. Treptat, l-a obișnuit cu realitatea. Odată i-a poruncit să înalțe un zteag pe o colină îndepărtată. Ziua următoare, pe culme, a văzut steagul fluturînd. A încercat alte experiențe asemănătoare, de fiecare dată mai îndrăznețe. A înțeles cu amărăciune, că fiul său era pregătit pentru a se naște — poate nerăbdător. În noaptea aceea l-a sărutat pentru prima dată și l-a trimis la celălalt templu, ale cărui dărimături albeau, în josul riului, la mai multe leghe de păduri de nepătruns și mlaștini. Mai înainte (pentru a nu ști niciodată că era o fantasmă, pentru a se considera om ca toți oamenii) i-a imprimat uitarea totală a anilor săi de învățătură.

VICTORIA și pacea sa au rămas întinsecate de oboseală. Sub crepusculul înserării și dimineților se prosterna înaintea figurii de piatră, imaginîndu-și poate că fiul său ireal îndeplinea rituri identice în alte ruini circulare, în josul riului; noaptea nu visa, sau visa ca toți oamenii. Percepea cu o anume slăbiciune sunetele și formele universului: fiul absent se hrănea din aceste slăbiciuni ale sufletului său. Scopul vieții sale fusese împlinit; omul a continuat să trăiască într-un fel de extaz. La capătul unei perioade de timp pe care anumiți povestitori ai istoriei sale preferă să-i calculeze în ani, iar alții în intervale de cite cinci ani, a fost trezit, la miezul nopții, de doi visători: nu a putut să le vadă fețele, dar i-au vorbit de un om magic dintr-un templu din Nord, în stare să calce pe foc fără să se ardă. Magul și-a amintit dintr-o dată

cuvintele zeului. Și-a amintit că dintre toate ființele care compun universul, focul era singurul care știa că fiul său este o fantasmă. Acest lucru, neînsemnat la început, a sfîrșit prin a-l înspăimînta. S-a temut că fiul său ar putea să mediteze la acest privilegiu anormal și să descopere condiția sa de simplu simulacru. Condiția de a nu fi om, ci proiecția de vis a unui alt om, ce umilintă de nedescris, ce virtute! Pe oricare tată îl preocupă copilul pe care l-a procreat (pe cei ce i-a îngăduit) dintr-o simplă confuzie sau fericire; era natural ca magul să se teamă pentru viitorul aceluși fiu, gîndit, bucată cu bucată și trăsătură cu trăsătură, într-o mie și una de nopți secrete.

Sfîrșitul cugetărilor sale a fost brusc, dar i-l prevestiseră anumite semne. Mai întîi (la capătul unei secete lungi), pe un virf de munte, un nor îndepărtat, ușor ca o pasăre; apoi, către sud, cerul care avea culoarea roșiatică a gingiilor de leopard; după aceea, norii de fum care au făcut să ruginească metalul nopților; în sfîrșit, fuga plină de panică a animalelor. Pentru că s-a repetat tot ceea ce se întîmplase cu multe secole mai înainte. Ruinurile sanctuarului închinat zeului focului au fost distruse de foc. Într-o dimineață fără păsări, magul a văzut cerninduse peste ziduri focul concentric. Pentru o clipă, s-a gîndit să se refugieze în apă, dar în cele din urmă și-a dat seama că moartea venea să încoroneze bătrînețea sa și să-l scutească de muncă. S-a îndreptat către jeratec. Acesta nu i-a mușcat carnea, l-a mîngiat și l-a umplut fără căldură și fără ardere. Cu ușurare, cu umilintă, cu groază, și-a dat seama că el, de asemenea, era o aparență, pe care o visase altcineva.

În românește de
Darie Novăceanu

REDACTIA : Bucuresti, Piața Presii libere nr. 1 poarta B2-B3, telefon 17 60 10. **ADMINISTRAȚIA :** Calea Victoriei 115. Telefon : 50 74 98.
ABONAMENTE : 3 luni — 65 lei ; 6 luni — 130 lei ; 1 an — 280 lei. Cititorii din străinătate se pot abona prin „ROMPRESFILATELIA” —
 sectorul export-import presă P.O. Box 12—201, telex 10876, poștă București, Calea Griviței, nr. 64—68. Tiparul: Combinatul Poligrafic București